ALFRED JENSEN.

LES EMIGRANTS UKRAÏNIENS EN SUÈDE.

(Extrait des Mémoires de la Société scientifique ukraïnienne Ševčenko, XCII).

LÉOPOL. Imprimerie de la Société scientifique Ševčenko.

Preface to the electronic edition

This book from 1910 has a title in French, but contains two works in Ukrainian language written by Swedish journalist and translator Alfred Jensen.

Орлик у Швеції.

Написав Альфред бнсен

(<£r. filfred Jensen).

В основу сбї розвідки лагіи численні листи Орлика до шведського правительства і ріжних достойників з 1711—1741 рр., що переховують ся в шведськім державнім архпві, у відділі' „Cossacica". Ся значна збірка обіймав 35 листів до королівського правительства; з того ми подаємо тут в додатку 31 лист, поминаючи при тому 4 листи, бо вони повторяють лише передущі; потім 33 листи до барона їустава Генрика М і л л в р н а , радника ваграничної експедиції (ombudsräd), з 1711—1718 рр.; дальше 5 листів до такогож радника барона Кастана Фейфа, писаних з Крістіанстада в р. 1716 і врешті 10 листів до ріжних членів ради (Ц. Юллвнборїа і Д. Н. фон Гепкена) а 1720—1741 рр. Остатній лист Орлика (до Гепквна) мав дату: Bucurestini, ЗО Mai, 1741. Ся кореспонденція, що обіймав тридцятилітній обсяг часу, цікава з багатьох поглядів. Вона свідчить нам про катеріяльну нужду і потребу, що терпіли в Швеції українські вигнанці; але показує також, який фантастичний оптимізм одушевляв до саиого кінця Орлика, „гетьмана війська Запорожського".

5 цвігня 1710 Филип Орлик зложив в Бендерах присягу, як нововибраний по помершім Мазепі гетьман, майже проти своєї волї, що твердить він в своїх листах. Вибір був затверджений Баролем XII 10 мая 1710 р. В виданім при тій нагоді до Запорожського війська дипльоиі (документ знаходить ся в шведськім державній архіві) король хвалить мужність і вірність Орлика і „inclutae gentis Rossiacae, sub jugo impotentis dominationis Moscoviticae anhelantis", а рівночасно приобіцюв, доки український нарід не здобуде давнїййиої

8Ш0Н Пяуж. Tob. Im. Шити, T. XC1I. 1s

Альфред 6'hceh

воді. доги не складати збруї против московського царя, боронити дїдости границь України і бороти ся з спільними ворогами.

Одначе шведський лицарський король не був вже в станї сповнити ті гарні приреченя і коли в лютім р. 1713 він, турецький вязень, змушений був покинути Бендери, то полохене Орлика, що вістав в тім місті* на дальше, стало дуже скрутним і в політичнім і в економічнім 8глядї. З 14 листів, писаних Орликом до Кароля XII, по латинськи, власноручним гарним письмом, — ми бачимо, 8 яким непохитним довірвм споглядав гетьман до свого високого протектора, котрий „покоряв не тільки ворогів вбровю, але й своїх

підданих добродійствами". Але скоро той тон вміняеть ся: Орлик починав жалувати ся на грошеві трудности, бо на нього настають 8 своїми жаданями і турецькі вірителі і висланці 8 Січи ; вказує вія також на інтриїи і обманства Москалів і висловлює побоюваня, „оминувши Ха-рибду московського утиску, впасти в Сциллу турецької напасти, як що король не поведе його і його вітчину до рога Доброї Надії". Він хотів би вивволити 8 „сього варварського краю" і в однім 8 листів 8 р. 1713 ми читавмо такий стогін наболілої душі: „Salva me, Domine, ne peream!ц

В листах до Міллерна Орлик висказувть ся ще щирійше. В листі' 8 27 падолиста 1713 року з Бендер він описув, як вірителі' 8апІ8вали його до суду і 8 якими трудностями вдало ся йому вибднати двохмісячне продовжене речинця заплати; коди він не зможе заплатити, то пропаде зі своєю родиною. Підіймаючись нерав в своїм способі вислову до поезії, Орлик порівнує свій ВІДЇЗД 8 Бендер з виходом Жидів 8 бгипту „від варварського народу0 і зітхав „на ріках Вавилонських". Особливу любов мав він до образів, взятих 8 житя моряків, і при-рівнує себе до чоловіка, котрому буря розбила корабель : „Як корабельник, котрого застануть в окоанї противні вітри, змучений тим виглядав ясної погоди і спокійного порту, так і я, мучений безнастанними нещастями, заведений в своїх надіях, очікував і очікую обіцяної потїхи від його королівської величностд

Але, не вважаючи на таке сумне, безвідрадне положене, Орлика більше займала будучність України, ніж його власна користь або особиста потреба і власне сей негаснучий ідеалізм робить так симпатичною особу Орлика, коди навіть він стоїть на вепській дорозі', в порівнаню з самолюбним майже завсїди Мазепою або легкодушним, вороткоглядним Войнаровським. Правда, в своїх політичних планах Орлик нестійкий і піддавть ся фантазії, але як раз в сїй бе8прінціпній хигкости ми видимоОрлик у Швеції 9

11

правдивого сина старої України, 8 її політичним невиробленем, з тою одначе ріжницею в порівнаню до гетьманів часів руїни, що моральний характер Орлика не має анї одної скази. Хоч потому, ак його відомий лист до Стефана Яворського позістав без відповіди, Орлик цілий свій вік обстоював sa європейською коаліцією проти царя і воював з Каролех ХП проти Москви, одначе ухе в Бендерах прихиляв ся він до того, аби аблизити ся з царем. Се видно ясно з цифрованого письма, адресованого до Міллврна з Хотина в р. 1713: „Бо було би мило Богови і відповідало би сподїваняк і мислям цілого християнського світа, щоби священна королівська величність заключилн мир

З Москалем, злучили з них своє військо і вдарили проти ворога імени християнського... нехай його королівська величність не снодїв ся нічого доброго з помочи Турків, котрі все невірні в своїх приреченях".1)

Коли Карло ХІГ постановив остаточно вернути до Швеції, то ва ним, слухаючи вавізваня, поїхав і Орлик. В Відни, де він був підчас нового рову 1715, дістав Орлик 1.000 імперіалів; але сього показало ся ва мало, бо в листі до Міллврна, котрий одержав письмо в Штральзунді 23 січня (3 лютого), Орлик жалувть ся, що йому бракує гроший на дорогу: він не має ні конпй, нї повоза, а в Відні встидав ся вдавати ся до незпаних осіб, через те, що там його добре знають і навіть титулували князем (princeps).

До Істада прибув він в маю 1715 р. з двором, котрий складав ся з 24 осіб; звідси в лисії з 3 червня знова просив ионий І п0в08ів для дальшої подорожі і просив протекції іубернатора провінції Сконе (Skäne) Буреншельда.

Пять літ, що провів Орлик в Швеції зі своєю родиною і двором, зразу в Крістіанстаді, а потому в Стокгольмі, були справді безвідрадно тяжкі і в однім з листів він сам говорить „про крайню роспуку, котра готова привести мене до смерти, бо я знищений цілком, від голови до ніг". Кароль XII, перебуваючи в Лунді, наказав виплачувати Орликови 13.000 срібних талярів річно ; але з сеї суми треба було видавати що року

4 072 талярів на удержане офіцерів і урядників, так що для

') Quid enim esset et Deo gratius et publicae expectationi uni-versae christianitatis jucundius et desiderabilius quam si Sacra Regia Majestas pacem cum Mosco fecisset, cum eodem arma sua sociasset atq. illa in caput inimicorum Hominis christiani convertisset... Nihil prosperi sperandum fore Sacrae Regiae Mai es ta ti ex ope Turcarum, qui in fide et in promissis Semper sunt infideles...10

Орлика і його родини повіставало ледви 8.000 талярів. Сього не вистарчало, тим більше, що роспучлнві фінансові операції їерца, що випускав монету s примусовим курсом, цілком обез-цінили вартість гроший і sa такі ассіїнації або касові посвід-ченя Орлик не міг набути „нї хліба, нї дров, нї світла".

Кредитори не давали відітхнути і він безнастанно мусів просити гроший. А хіs тим признану суму, через погане фінансове положене Швеції, виплачували не точно або не платили вовсїм, з другої сторони треба також признати, що Орлик, як і багато в його земляків того часу, був дуже кепський господар. Прийшло до того, що бідний гетьман зневолений був заставити в купців в Крістіанстадї державні клейноди (булаву, бунчук і т. п.), а в Стокгольмі зичив гроші, заставляючи дія-ментовий перстень І 8 о лоти й хрест. Се ми можемо видїти зі списаної ним самим специфікації, що предложена була 23 грудня 1719 р. королівській раді' (довги пороблені були протягом короткого часу від 20 вересня до 18 грудня 1719 р.):

На удержане і подорож в Крістіанстада до Стокгольма позичено в купця Конрада Бампфа, під заставу двох булав, 200 цісарських талярів ; в державного радника їрафа Меврфельта — 50 тал. ; їенерал-ляйтнанта їрафа Кріспіна — 349 тал.; державного секретаря фон Гепкена — 110 тал.; секретаря фон Сольдана — 3 тал.; в купця їрена — ЗО тал.; від ньогож sa убраня жінки і дїтий — 260 тал.; кравцеви винен 15 тал.; за помешкане — 55 тал.; заставлено діяиентовий перстень і волотий хрест — 60 тал.; — суьа 1.132 тал. А до того купець Б. Ведувар в Крістіанстадї передав рахунок на 4.386 талярів срібною монетою.

Зі свого боку Орлик виставив дуже високі претенсії до шведської державної каси, — загалом на суну 100.000 талярів. Але казав, що пристав би і на половину сеї суми, коли б йому забезпечили виплату в певних річних ратах. Перш ва все зажадав Орлик, як наступник Мазепи в уряді', 60.000 цісарських талярів, суму, котру позичив Кароль XII в Будищах в 1708 р. від Магепи, ва згодою військової козацької ради, черев їенврал-майора Лаіеркрону на удержане двору і волоського полку ; сю претенсію опирав Орлик на тім, що повичені гроші належали до публичних фондів військової каси і тому не могли припасти родипї Войнаровського як приватний спадок. Дальше король, підчас побуту в Бендерах, ніби-то приобіцяв новонародженому синови Яковови, котрого він держав до хресту, 20.000 талярів, аіе не міг дотепер виплатити тих гроший. Донадто набув Ор-Орлик у Швеції 11

пик на королеви в часі пробувана в Бендерах претенсію 4.000 талярів і врешті' потерпів шкоду, бо підчас зимованя в Гадячі шведський Генерал Дальдорф забрав Орликови 50 бочок горілки, кожда по 600 мір, і роздав ту горілку шведський воякам. А кожда бочка коштувала по 100 дукатів, через що повстала велика шкода, за котру він нібито не дістав ще від шведського прапительства ніякої винагороди.

Прикрі 6пі80ди в сю економічну справу вносять ся через напружені відносини між родинами Вобнаровського і Орлика, котрі влеветали одна на другу перед шведськими властями і старали ся викликати підозрінв проти противної сторони. Як скоро довідав ся Орлик, що Войнаровська задумує виїхати до Швеції, то запротестував проти присвоюваного нею права на 60.000 талярів і навіть твердив, що Войнаровська ще не розведена в Забілою, а окрім того висловив побоюванв, що вона може ще раз віддати ся, коли б Войнаровському не вдало ся вирвати ся 8 роси&ської вязвниці. Далі' Орлик дав зрозуміти, що Войнаровський присвоїв собі дорогоцінности, котрі Uaeena дістав лиш через те, що був гетьманом (діяиентове перо дїнности 20.000 цісарських талярів, що дістало ся по братї султана, бо-гато оздоблена шабля sa 10.000 талярів, срібне начино Самой-ловича, дорогі соболі', шкіри і т. д.), і відправив

сї річп для певного переховання до Венеції. Вкінці твердив він, що 100.000 дукатів (karoliner), що повичено княгині Дольскій через посередництво її сповідника, були вмяті Мазепою а військових фондів, під претекстом, що цар наказав видати таку суму гроший врїпости Замостє за впущене російського війська.

Для порівнаня 8 тим, як поводить ся йому в Швеції, Орлик наводив, що в Бендерах він діставав від Турків 10.000 цісарських талярів річного удержаня, а понадто дуже гойно in natura, а саме: щоденно мав він 100 хлібів, 60 фунтів баранини, 90 фунтів возового мяса, ЗО фунтів рижу, 12 фунтів масла, 6 фунтів меду, 6 фунтів свічок, 15 фунтів соли, 15 кварт вина, 20 кварт пива, 3 кварти оцту, 21 фунт пшеничної муки, 60 горців збіжа, 3 фіри сїна і 3 фіри дров і т. д.

Також жінка Орлика Анна, з дому Герцик, ввернула ся листовно до фон Міллерна, а в листі' до пані фон Гепкен (8 грудня 1719 р.), вгадуючи про старий довг 110 плотів, просить проте о нову позичку в 120 плотів на подорож їенерал-майора Урбановича до Польщі. Становище родини Орлика було справді оплакане. Крім жінки Орлик мусів також старати ся наі

удержане і виховане 7 дїтий, s котрих наймолодша донька Катерина, вродила ся 1718 р. в Сконе. Найстарший снн Григорій мав вступити на університет в Упсалї, але батько зневолений був врікти ся того пляну і син студіював в Лундї під проводом професора метафізики Андрія Ріделїуса. Два другі сини вчили ся в дома, а для доньки Варвари запросив Орлик учительку француженку (mulier gallica) з Лунду.

Домашні обставини родини Орлика в Крістіанстадї освітлює по части такий лист до Міллерна з 20 грудня 1716 р.:

„Син мій вернув ся 8 Лунду гордий ласкою вашої екс-целенції, бо руководжений вами він не тілько був представлений його королівський величности, мому всемилостивому Па-нови, з моєю покірною просьбою, але дістав також рішене. Отже дякую вашій ексцелвнції за такі численні і великі ласки, які спливають на мене так щедро і обовязують мене до вічної вдячности. Нехай ваша ексцеленции будуть певні в моїй без-інтересовній щирости; куди би не закинула мене доля, скрізь буду ширити славу імени вашої ексцелвнції, бо в вдячних грудах ї милих споминах вічно будуть жити твоя слава, імя і великі діла.

„З оповідань сина я довідав ся про дві річи, котрі мене заклопотали. По перше, що заступник хіліярха пан де ля Валлв првдложив в моїм імени, проти моєї волї, священній королівській величности просьбу, в котрій між иншим згадав про дім хрістіанстадського бурмістра, де мешкала колись найяснїйша королева Польщі, ніби я просив собі той дім з ділим внутрішнім урядженем, 8Єр-калахи, килимами і т. п. Зробив се пан де ля Валле через особливу свою ласку до мене, а також через співчутє до чужинця, видячи ті невигоди, які ми терпимо в теперішнім мешканю — старім, вохкім і підупалім, з трьома всього покоями, в котрих містить ся вся моя родина, слуги і служниці, через що четверо а слуг, не маючи під зимову пору жадного приміщеня, знаходять нужденне пристановище в день на кухнї, а в ночи в стайнї. І то може спонукало пана де ля Валя вгадати в поданім ним, не мною, меморіалі про дім бурмістра. Признаю ся, що я писав до найсвітлїйшого пана їенерала-їубернатора Скітте про зміну мешканя і в листї вказував на дім бурмістра, в котрім він сам ледви чи буде мешкати, як на відповідний, коли б можна було його набути і коли би до того не було перешкод; але про веркала, килими і инші предмети збитку я ніколи не думав, бо я чужинець в чужій стороні, не зітхаю за блеском чиОрлик у Швеції 13

11

в поїж домі, чи 80внїшним і вдоволений тим удержанвм і одінем, які добуваю собі, родинї, урядника» і дворови 8 скромних фондів, даваних мені" черев ласку і милосерде священної королівської величности, мого милостивого пана. Звичайно, я волів би жити, як приватний чоловік, в якім мавтку в сій державі, ніж терпіти нужду, особливо 8имою, бо на селї лекше з дровами і дешевша живність ; але не смію непокоїти когось в сею справою, аби не посудили мене о нахабність".1)

*) Excellentissime Domine.

Redijt Filius meus Londino, gloriabundus gratiâ Excell-ae V-ae, cuius manuductione, non solum obtulit se conspectui S-ae R-ae M-tis D-ni mei clementissimi, cum suppliei meo libello, sed et resolutionem supra illum aeeepit. Gratias igitor ago bumillimas Excell-ae V-ae pro tot tantisq. Eius gratijs, indesinenter in me pleno alveo redundantibue, quae me strictis nexibus ad perpetuam gratitudinem obstringunt. Et certe per-suasa sit Excel-a V-a de meo intaminato erga se candore, quod ubiq. locorum, quocunq. me fata ducent, accerrimus fuero Propagator et Praadicator magni Excell-ae V-ae Nominis, Semper enim in grato meo pectore, et in dulci recordatione, bonos, nomenq. Tuum, laudesq. manebunt.

Ex relatione Filij-, duo maximè squalida mente percepi: I-mum quo D-nus Chiliarchae locum tenens De la Walle, porrexerit nomine meo S-ae R-ae M-ti supplex memoriale, contra vota et petita mea, cui inter caetera ineeruit hospitium Consulis Gbristianstadiensis, ubi antea Sereniesima Regina Poloniae degerat, quasi à me desiderandum, cum omni suo interno apparatu, speculis, peristromatibus, et id genus. Fecit hoc praefatus D-nus de la Walle, ex speciali suo favore, quo erga me pollet, et praesertim ex commiseratione erga Peregrinum, vidit enim omnia incommoda nostra, quae sufferimus in moderno hospitio, vetusto, putride, et casibue obnoxio, cuius tria solum hypocausta totam Fami-liam meam, servos et ancillas complectuntur, qua propter quatuor ex servis meis, nullibi habende hyberno tempore reclinatorium, die in cu-lina, nocte autèm in foeno, commoditatem sibi miserrimam prospiciunt. Et hoc forsàn commovit D-num De la Walle, ad inserendum memoriali suo, non vero meo, hospitium Consulis. Fateor me scripsisse ad Ш-mum D-num Generalem Gubernatorem Skytte, de commutatione hospitij, et scripto meo adiunxisse hospitium illud Consulis, vix unquàn ab ipso habitabile, conditionalè tamèn et caute, ei hoc obtinendi possibile fue-rit, et si nihil potent contrariari, de speculis autem, peristromatibus, et alio interno apparatu, nunquàm cogitavi, Peregrinus enim sum in terra aliéna, nu)lis indigeo tàm infernis, quam externis apparatibus, contentas solo victu et amictu, quem mihi, Familiae, Officialibus, et aulae, par-cissimo sumptu procuro, qui ex gratia, dementia et misericordia S-ae R-ae M-tis D-ni mei Clementissimi suppeditatur egestati meae. Et certè liben-tius mallem privatim in aliquo praedio in contiguitate huius civitatis ma-nere quàm in ipsa civitate degere, praesertim hyeme, propter copiosiora ligna et alia victualia viliori pretio emenda, sed non audeo ullum hac de re incommodare, ne accuser de importunitate.i

Мусїли рівнож Орлики займати ся долею жінчиних родичів. Аииа Орлпкова, з роду Герциків, жалувть ся в листі до Міл-лєрна (12 жовтня 1717 р.), що її рідна мати, „по позбавленю всього майна і дібр до остатної сорочки, була заслана на московські слободи в монастир". В тім самім листї, в котрім між иншим вроблено натяк на незаконне становище Войнаровської. *) Орликова вгадує, що жінки і'дїти її трех братів — Герциків „сидять в тюрмі і мусять випрошувати кусник хлїбаи.

Сам Филип Орлик робив перед шведським правительством надаремні впрочім стараня, аби облегчити тяжку долю братових своєї жінки і її сивоволосої матери. В листї до Міллбрна (в 3 грудня 1717 р.) говорить він:

„Я знаю, що нї я, ні мої близькі не можуть і не хотять вірити запевненям і амнестії царя, щоби повернути і обняти в посідане своє рухоме і нерухоме майно, бо повертаючи я наразив би не тілько на небезпечність, але й на вагубу своє житв і честь, котра рівнавть ся житю ; а припустивши навіть, що над сподіване уникнув би тих нещасть, то попав би зі Сцилли в Ха-рибду всяких заводів, понижень, зневаг і дотинків і був би вмушений ціле житв вносити нестерпимі муки душі, особливо коли б в моїй особі була ображена така милостива і опікунча протекція його королівської величности". Дальше просить вставити ся перед царем: „Щоби мати наша панї Герцикова, котру позбавили рухомостей і нерухоностей і заслали, відзискала свободу і була допущена до посїд^ня своїх дібр, де вона могла би прожити спокійно старість і вмерти. Щоби жінки моїх свояків, панів Григорія і Івана Герциків, котрим вабрали всї добра і достатки, рухомі і нерухомі, не тілько клейноди, золото, срібло і инші начиня, але навіть одежу і заслали равом з дітьми в Москву (де вони жиють з прошеного хлїба), були випущені на волю 8 родинами і повернули до

своїх мужів, бо що Бог получив, нехай чоловік не розлучав. Щоби вернули свободу своякови мому панови Новицькому з жінкою, котрого видав цареви Се-нявский, і віддали йому його добра. Щоби матїц пана Миро-вича, 8 її братами, сестрами і цїлим родом, дістала волю і добра і могла повернути з вигнаня в свій край. Щоби жінці пана Мировича вільно було виїхати до мужа si всіма достатками. Щоби всї прочі наші сторонники, урядники і вояки, що знаходять ся в полоні', були випущені на волю з вигнаня, каторги і вявяиць. Врешті', щоби позволено було урядникам, котрі про-

') Див. статю: Родина Войнаровських у Швеції.

бувають тут зі нною під протекцією священної королівської велнчностн, продати нерухоиі добра на Україні черев посередництво жінок, свояків або яких иншах осіб".

Мусїв Орлик також клопотати ся тими членами ковацької старшини, котрі належали до його двора ; то були Клим Довгополий, Григорій, Іван і Атаназ Герцики, Федор Мирович, Федор Третяк, Федор Нахииовський і священик Парфеній. З них Мирович, Іван Герцик і Нахииовський в осени 1719 р. від'їхали через Мальие-Копенгаїен до Польщі, щоби доручити Запорожцям королівський лист з 2Г) вересня 1720 р. Григорій Герцик рівнож подав ся на Польщу, азе, яв знаємо, був в Варшаві арештований і виданий російському правительству, по чім розділив долю Войнаровського ; а Клпм Довгополий вмер в Стокгольмі ще 1719 р. В своїм тестаменті він постановив, що його донька мав дістати 100 дукатів, яв що вона буде ще жива, а решту назежить роздати бідним по монастирях і шпиталях (шо-nasteria ac xenodochia). Виконавцем тестаменту установив Орлик в липні 1720 р. Івана Герцика, бо в суді внесена була скарга о заплату 127 дукатів з процентами, віритезьности по-мершого на їенерал-ляйтнанті їрафі Кріспінї, котрий позичив сї гроші від Довгополого в 1714 році', підчас подорожи по Угорщині, ва посередництвом одного жида Марковіца, що також прибув до Швеції. Одпаче суд не захотів зайиати ся сею справою.

В шведськім державнім архіві зберіг ся виказ платень, які мав видати Орзик свойожу дворовн в р. 1719. Подаємо той виказ:

Кзиментій Довгопозий, їенеразьний судія (Präsident in Gericht) — 672 тазярів срібною монетою; Григорій Герцик, їе неразьний осауз (Generaladjutant) — так само; Федор Мирович, їенерал-адютант — так само; Іван Герцик, ієн. хоруижий (Generalfendrich) — 576 тал; Федор Третяк, їенеральний судія — 480 тал.; Атаназ Герцик, бунчучний — 400 таз.; Федор Нахииовський, булавничий — 400 тал.; священник Парфенїй — 200 таз.; — разом 4.072 талярів.

Такий самий спис зладжений був також по українськи, а під ним знаходить ся додаток, котрий вказує, що два з вичислених в тім списї відїхази в вересні'. „Два з них Федор Мирович енераз адютанхть п Федор Нахниовский бузавничий отїхалп без відома моего, в місяцю прошлом сехтевріи взявши сво[ю] провизію на дві чверти".

Не зважаючи на всі ті гризоти, Орлик не ванедбує одначе своїх національних і ідеальних інтересів. В своїй меморіязїі

(додаток XXII) він просить, щоби при ваключеню мира в царем його не видавали, бо він як потомок чеської шляхотської родини і син польських батьків не підданий царя, а до того запевнена і ласки царя, „черев котрі не один чоловік пострадав жптє, досить 8нані*. Він не забував свого козацького війська, що числить більше як 20.000 мужа, і просить повволеня написати лист до Запорожців. Своху Генеральному хорунжому Іванови Герцикови він поручив візвати листовно Порту, щоби вона вислала військо на Астрахань, Озів і Дія, а сам він буде пильнувати інтересів Швеції і України перед польським соймом (додаток XX). Велику історично-політичну вагу мають копії, які в повности наводить Орлик в своїх просторім письмі N. XXXI.

В кількох місцях находимо ми цікаві відомости про події, що наступили по Полтавській битві. В важнім листі N. XXV, писанім по шведськи, він заповнює, що прийняв трудний уряд гетьмана, замість Войнаровського, проти своєї волї і що видатки на удержуване війська в Бендерах покрив він 8 власних засобів. Він стояв вірно при шведськім короли підчас переправи через Дніпро і при Балабалику і, на виразну волю короля, удав ся в тяжку подорож на далеку північ. Хоч по оголошеню Тур-цією війни, йому пропонували приступити до союза з Турцією і Кримом проти Москви, але він зістав в Бендерах до роспо-рядимости короля. А по побитю Росиян при Прутї йому прио-біцювали напевно Правобережну Україну і навіть подавали надії на Україну Лівобережну, коли б тільки він 8ахотів відбути подорож до Константинополя для ваключеня трактату. Але Карло XII не позволив і відкликав уже 8 подорожи. А коли в Бендерах по увязненню короля Орлик не хотів його покинути, хан розгнївав ся на нього до такого степеня, що мало не прийшло до чинної зневаги Орлика і увявненя його родини, коли б не стримали хана від того син його, калга султан і польський посол Сапіга.

Найважнїйший 8 українських документів, що зложені в шведській державнім архиві, той, де доносить ся подрібно про смерть Мазепи в Бендерах і про суперечки, хто має наступити по Мазепі. Сей документ писаний по нїмецьки. Зміст його опублїкованиЗ вже Н. Молчановським (Кіевская Старина, 1908 р. — Ійсколько даннних'ь о смерти и насл^дстві Мазепы), і тому ми уважаємо

ва влишнв повторяти його насїи місці' в повнім тексті.1)

*

Діставши від рейхстагу 10.000 талярів, замість 100.000, Орлик зажадав виплати гроший на подорож як для себе самого,

*) Автор його незвісний, може бути Солдан, та доказів на те нема.

так і для свого Генерал-адютанта Мировича і їенерал-майора Урбановнча. Просьбу віддано 18 карта 1720 р. тайній раді (Sekretautskottet), а 25 червня того s року стани ухвалили йому 20.000 талярів (— 10.000 écus або platen), на случай коли він покине Швецію. В новім меморіялї, внесенім до королівської ради, Орлик просить дати йому поручаючі письма до цїсаря (охорона його родини), до польського короля, до турецького султана (s вказанєм на наданий йому привілей на українські землі) і до хана, до візіра Сілїстрії, сераскіра Мустафа паші і т. д. Се прошене було сповнене 26 серпня 1720 р. В своїм остатнім зисті до шведського короля (10 жовтня 1720 р.) Орлик доносить про плян своєї подорожи : він наміряє їхати через АнМю і потім Угорщину на Схід. Аби улегчити подорож, висилав він наперед свого хорунжого (generalis vexilliferus) Івана Герцика до хана і сераскіра з королівськими листами. Герцик мав їхати 4ерез Польщу ві своїй найстаршим братом (summus vigiliarum praefectus), котрий, побоюючись переслідувань российського міністра, перебував incognito під опікою Генерала Понятовского в однім місті, віддаленім 8 миль від Варшави.

11 жовтня Орлик покинув Стокгольм на завше. Прибувши до Істада, він не застав нї одного торговельного корабля, котрий відпливав би до Любеки, і через те просив перед правитель-ством дати йому транспортовий корабель. Се йому позволили. Шведське правительство очевидно було раде збути ся сеї горячої голови і полїтичного фантаста за таку дешеву Ціну.

Тут починаєть ся для бідного Орлика безнастанна блуканина по Европі, щось подібне до житя польських еміґрантів в XIX віці. Його пригоди в Туреччинї і т. д. виходять поза обсяг сеї розвідки. Цікаві причинки до того мав дати не видрунованпй до сього часу Dyaryusz podrozy, що переховувть ся в бібліотеці Чарторийских у Кракові.

В Орликовій кореспонденції зі Швецією є просторий лист, адресований, правдоподібно, до Гепкена і датований 31 мая (11 червня) 1721 р.; той лист ми подаємо в цїлости, бо він показує, на які небезоечности

з боку російської дипльоматії, в роді тих, що спіткали Войнаровського, наражений був Герцик і яке нещаств спіткало його родину в Вроцзаві, де вмер горячолюби-мий син їх Яків. Маючи пашпорт на імя польського полковника Епереші (Eperyeschi)1), поїхав Герцик в товаристві свого сина

*) Див. „Nägra upplysningar от kosackhetmanen Filip Orlik" додав Th. W(eetrin) в Historisk Tidskrift, 1905.i

Григорія, котрий представляв ся як шведський поручник Кароль а Каннеберї, черев Поморе, Ганновер, Туриніію і Прагу. На Шлеску він був серіозно загроженпй замахом росийського міністра в Відні, про що докладно оповідає в своїм листі'.1)

„Дістав я цінні в моїй тяжкій дорозі' і оплаканя гідnім вигнаню листи вашої маінїфіценції, прийнявши їх 8 належним поважанем; 8 тих листів довідую ся, що в моїм скрутнім по-ложеню не можу сподїватн ся ніякої помочи з щедрої руки його королївської величности, мого ласкавого пана, і то нриводить мене до роспуки. Кінець одного нещастя стає ступіню до другого і не знаю, коли Бог положить їм край. Не сумнїваю ся, що найсвітлїйший їраф Бельке доносив вже про небезпечне і тяжке положене, в якім я знаходжу ся ; листи того ж найсвітлїйшого їрафа, котрих копії долучаю, найліпше покажуть, яким способом я з наказу цїсаря змушений був покинути його наслїдні вемлї і перенести ся деинде. Менї важно лише витати, що цар дові-дае ся про мій від'їзд зі Швеції не через кого иншого, як через Войнаровську, влу женщину, позбавлену всякого стиду і чести. Хотячи ціною моєї згуби вернути волю свому чоловікові, вона в живих красках описувала капітанови Дашкулови, що той має доносити цареви; підчас побуту в Стокгольмі Дашкул вмів війти в дім Войнаровської не як гість, а майже як свій, донїс, які листи і до кого я маю від його королївської величности, з якою цїлю я їду на Схід і яку дорогу маю вибрати. Мене остерігали, щоби я мав ся на осторзжности перед одним з прияте-

1) Perillustris et Magnifice Domine.

Literas M-ae V-ae honoratissimas, eâ quâ par est observantiâ, in affiictissima mea peregrinatione, magisq. in deplorando exilio recepi, percepiq. ex ijs desperabundo anirao, nullum mihi sperandum esse, in angustijs meis, à liberali S-ae R ae M-tis D-ni mei clementissimi manu subsidium. Verum finis unius mali, gradue est futuri, et nescio quando dabit Deus bis quoq. finem. Non possum enim anceps haerere, quin Illustriseimus Comes Bielke, notum iàm fecerit, de turbido et affîctu meo statu, quo modo mandato Imperatorio, coactus sum alio me reci-pere, et extra haereditarias ditiones Imperiales excedere, indicabunt hoc laculentius literae eiusdem IU-mi Comitis, quarum copiam his adiungo. Mihi solùm operae est pretium manifestam rem facere, non aliâ viâ per-venisse Czarum ad notitiam discessûs mei ex Suecia, nisi raepresen-tante eam, pessima, et omnis pudoris ac honestatis experte muliere Woynarowscia, quae meo fato intendens maritum suum in libertatem vindicare, vivis coloribus depixit reterenda Czaro per Capitaneum Daschkul, qui per totum tempus commorationis suae Holmiae, non hos-pitem, verum aomesticum se ferè apud ipsam agebat, indicavitq, omnia,

яїв Поляків, як довго буду в Стокгольмі, бо Войнаровська отверто нахваляла ся, що готовить для жене увязнене і не хоче признати ся і подавати щось до відоности, аж поки сей її гидкий злочин не буде сповнений. Але вона зрадила ся перед паном секретарем Сольданом, котрий % порученя його королївської величности, виступив проти таких інтриї, загровивши, що воли менї заподіють щось злого вороги, небезпечність чекав не тілько її майно, але й житв, і порадила через нього, аби я не їхав на Гамбурї і вибрав яку иншу дорогу. А тим часом вона, давши менї вексель на Гаибурї і думаючи, що я туди поїду, донесла про се Дашкулови, наслїдком чого цар вислав в Гаибурї молодшого брата Шужинського, котрий мав шпіонувати мене і спробувати арештувати. Але ті заходи не вдали ся і він відїхав шукати мене в Вроцлаві, може на розказ свого брата, амбаса-дора при віденськім дворі. Як ясне потверджене мого донесеня залучаю тут копії листів, писаних амбасадором, перед приїздом молодшого Яґужинського, до їрафа і президента цісарської палати пана Найдгарта, котрий жив в Вроцлаві.

„Але нема нічого так злого, щоби воно з часом не повернуло ся на добре; отже і ті листи амбасадора Ніжинського, котрі ворожили мені так зле, вийшли на ліпше. Бо іраф Найд-гарт, з любови і ніжної дружби, які він чув до мого свояка ба-

quales literas et ad quem à S-a R-a M-te in publicis negotijs habui, qua intentione Orientera petere et quâ viâ discedere debui. Praecave-bant me ut caverem mihi certi ex Polonis amici, adhuc cum degerim Holmiae, coram quibus Woynarowsciâ palàm gloriabatur, parasse se iàm mihi incaptivationem, et idèo nolle пес confiteri пес communicare, hucusq., donec impium hos scelus adimpletum fuerit. Prodidit etiàm illa se coram D-no Secretario Soldan, exprobrante sibi ex mandate S-ae E-ae M-tis tanta molimina, et minante periculo non substantiae solùm, veriim et vitae, si aliquid mihi mali à hostibus intentât! accident, quando per illum suasit, ut ego per Hamburgum non discederem, sed aliam carpere ignotam viam. Illa enlm ex ratione dati mihi Hamburgum cam-bij, putando me illuc discessurum fore, indicavit hoc Daschkul, qua-propter Czarus ordinavit Hamburgum natu minorem fratrem Jagusinski, ut ibi mihi invigilaret et incaptivare me curaret. Sed postquam perdi-derit oleum et operam, abij't quaesitum me Vratislaviae, torsan à fratre suo Ablegato ad aulam Viennensem iussus, ante cuius adventum, quales scripsit Ablegatus ille literas de me, ad Comitem et Praesidentem Impe-rialis Camerae, Vratislaviae degentem, Dominum Neidhardth, earum copiam his annecto, quae evidentibus documentis confirmabit meam relationem.

Sed uti nihil est tàm malum, quod aliquando non convertatur in bonum, ita et istae Ablegati Jagusinski literae, satie malae, evenerunt mihi benè. Comes enim ille D-nus Neidharth, ex amore et tenerrima14

Альфред Єясмі

рона і шакбеляна його цісарської велйчяости Орлика, що вмер 15 цвітня, подав йому до відохости сї листи і той в той самий день 18 карта, бувши вже на скертнім дожі, запросив мене до себе показав висше згадані листи і порадив, щоби я переніс ся в инше більше безпечне місце, аж доки Яґужинський не відіде до Вроцлава. Але ніколи мій своям не припускав, щоби цісар видав на кене таке суворе рішене, хоч на всякий случай написав до канцлера королівства Чешського їрафа Шлїка, представляючи, як він сам і його дім заслужили ся перед цї-саряхи, підносячи, що я його близький свояк, а за тим залучаючи просьбу, щоби цїсар, по своїй ласці і памяти на видатну і вірну службу його самого, його батька і брата, не позволив Москалях збесчестити його діх через увязненє моєї особи, бо нї я, нї хої предки не знаходять ся під царським підданством. Вилавши такий лист, свояк ній дав мені 20 марта повіз і коні, щоби відвезти мене в одно безпечне хісце, віддалене на вісїк хиль від Вроцлава.

„По моїх відїзді прибув 8 Гахбуріа до Вроцлава холодив Ніжинський і зараз по прибутю, довідавшись, де мов мешканв, удав ся туди о годині' першій по півночи, щоби арештувати мою родину, але анї підступом анї обманом не міг нанлонити господаря відомкиути браму і вервув, втративши надію допняти свого. Але щоби він не

amicitiâ, quâ ferebatur erga Cognatum raeurn, pie iàm 15 aprilis defunctum, Liberum Baronem ab Orlik SuaeCaesareae M-tis Camerarium, in praecautio-nem meam communicavit ipsi illas literas, qui statim eodem die 18 Martij lae-thali aegritudine lecto affixus. invitavit me ad se,praesentavitq. literas easdem, ac suasit, ut me incognito, ad alium locum securiorem reciperem, donec Ja-gusinski Ablegatus Vratisîaviam transierit, nunquàm enim idem meus cogna-tus cogitabat, Imperatorem laturum fore de me tarn rigidam sententiam, pro omni tamèn eventu scripsit ad Supremum Cancellarium Regni Bohemiae Comitem Schlik, repraesentando remonstrandoq. quam optimè et ipse et Domus sua de Imperatoribus mérita est, ac signihcando me esse suum propinquum cognatum, rogandoq. ut Imperator gratiâ et clementissiraâ memoria, recordando Eius Patri, Fratri, et sibi, exhibita fidelia servitia et mérita, non permittat Moscho, tàm enormi infamiâ Dornum Eius of-ficere per incaptivationem personae meae, nulla subiectione nec ex se, пес ex Antenatis suis Czaro obstrictam. Talibus literis suis, Cognatus meus à se expeditis, in crastinum 20 Martij curavit me incognitö curru et equis suis Vratielaviâ ad certum securiorem locum, octo müiaribus ab eadem Vratislaviâ distantem deducere, ut ibi laterem. Interea post discessum теиш venit Hamburgo Vratislaviam Jagueinski minor natu, et statim explorato hospitio

meo aggressus est illud, post mediam noctem horâ 1-ma, pro incaptivanda familiâ meâ, veriim postquam nullis praestigijs et deceptionibus potuerit hospitem de muliere et ad aperiendum portam

довершив таки свого заміру яким-небудь иншим способом, зараз досвіта на другий день небіщик свояк мій подбав про безпечність моєї родини, при помочи тещі помістивши жінку в однім монастирі, чотири доньки в другім, а двох синів (бо третий — найстарший — був при менї) у Єзуїтів, де волею немилосердної долї умер 15 мая наймолодший, що подавав найбільше надій; службу вабрав він до себе. Ще не було мене у Вроцлаві, коли найсвітлїйший старший директор їраф Шафїоч дістав цісарський наказ змусити мене і родину до виїзду з наслїдних цїсарських країв, а канцлер їраф Шлїк написав до небіжчика мого свояка, щоби той накдонив мене не противити ся наказови і волї цїсаря.

„Таким способом зусиля і інтриїи моїх ворогів перемогли щиру жичливість до мене не тільки найсвітлїйшого їрафа Більке, але навіть короля Польщі, котрий дав порученя в сїй справі свому мінїстрови. Отже родина моя вістала ся в Вроцлаві, укрита в монастирях; оборону і опіку над нею мій свояк поручив свому родичеви панови баронови Меннїхови, чоловікови побожному і чесному. Найстарший син, на просьбу його величности, короля Швеції, був прийнятий польським королем до саксонської ївардії і зістав ляйтнянтом. А я, не маючи сталого місця, де б міг приклонити голову, став позорищем сві-тови і людям, переїжджу з місця на місце, для безпечности під

hospitij adigere, infectis rebus, et epe deiectus abiit. Ne igitur intenta-tum impium opus, alia arte perficeret, curavit in crastinum prima luce, piè defunctus Cognatus meus securitati Familiae meae providere et sta-üm uxorem ad unum, filias quatuor ad alterum monialium coenobium, per matrem^uxoris suae introduxit, filios duos (tertius enim natu maxi-mus mecum erat) ad Jesuitas reddidit, ubi (eheu crudelia fata!) natu minimus prae^caeteris dilectissimus e vivis 15 Maij e vivis exhinctus est, servos vero ad se recepit. Venit tandem iàm in absentiâ meâ Vratisla-viam ad Ill-mum Supremum Directorem Comitem Schafgotsch manda-tum Imperatoris, ut me cogeret cum Familia extra ditiones suas haerede-ditarias alio recipi, Supremus verö Cancellarius Cornes Schlik ad piè functum Cognatum meum, scripsit, ut mihi persuaderet non recalcitrare, sed obtemperare mandato et voluntati Imperatoris. Et sie praevaluere molimina et machinationes inimicorum solicitam de me curam non solüm Ill-mi Comitis de Bielke, veriim et Ministri Serenissimi Regis Poloniae, qui ipsi hac in re dederet mandatum. Remansit igitur Familia Vrati-slaviae coenobijs oeclusa, tutelae et patrocinio, D-ni Liberi Baronis de Mennich, à piè defuneto Cognato meo, tanquam Affinis sui, viri probi, pii, et honesti commissa et recommendata, Filius natu maximus, ad in-terpositionem S-ae R-ae M-tis Sueciae, suseeptus est ad Legionem Prae-torianam in Saxonia à Serenissimo Rege Poloniae, et officio locum te-nentis funetus. Ego verö non habens civitatem permanentem ubi Caput16

прибраних іменем, подаючи себе за чужинця, і терплю страшну нужду, котра не позводив мені' удати ся в подорож на схід і особливо до хана; а тепер скрізь говорить про вгоду, яка мав наступити між Швецією і Росивю, що виставило би мене на Сході на небезпеку, представляючи як брехуна, коли б я говорив про продовжене війни між Швецією і Московією. Через те покірно прошу, щоби ваша маїнїфіценція по своїй ласці до мене удостоїли мене 8вістк0ю, чого треба сподівати ся — чи про-довженя війни чи мира. В першім разї я буду готовити ся до наміре-ної подорожи, а в другім нехай ваша маїнїфіценція зрушить ся вродженою добротою і милосердем і стане оборонцем для мене і моєї родини, щоб в мировім трактаті з царем не була забута і моя особа; для чого залучаю пункти, котрі ваша ексцелвнція возь муть під роглвагу і попруть всїми можливими способами.

„Також валучаю відписи листів, писаних до мене Яїужин-ськвм, бо він, прибувши 8 Відня до Вроцлава, порушив небо і землю, щоби черев платних шпіонів вислідити мене і мої кроки, а коли не мав в тім успіху, то пробував тими листами або наставити на мене лапку або вивідати ся від моєї старшої доньки про місце мого побуту; для того посилав їй незапечатані листи в монастир, уживаючи до того

посередництва Жида. Але й такий підступ ие поміг, бо донька, відписавши собі ли-

reclinem, factus sum spectaculum mundo et hominibüs, transeundo de loco ad locum securitatis causâ sab ficto nomine et persona, et peregri-num me in terra alienâ agendo, extremâ pressus et oppressus inopiâ, quae impedit mihi maximè iter suscipiendum ad Orientem, et praeser-tim ad Hanum, insuper posuit obicem, divulgata ubiq. fama publica, de pace inter Sueciam et Moscos ineunda, quod me ibi potest exponere periculo, et mendacem remonstrare, si proposuero bellum inter Suecos et Moscos continuandum. Qua propter supplico humillime, ut M-a V-a pro eâ quâ me amplectitur gratiâ, quantocyiis dignetur significare mihi, continuatio ne belli sive pax speranda sit. Si primum tune accingam me itineri, quo intendo, si verö secundum, tune commoveatur M-a V-a in-natâ pietate, et misericordia, ad praestandum mihi familiaeq. meae de-plorandae hoc patrocinium, ne in tractatu pacis cum Czaro, oblivioni tradatur persona mea, ad quem adiungo his puncta, altissimo iudicio M-ae V-ae ponderanda, et omni meliori modo procuranda.

Copiam literarum, quas scripsit ad me Jagusinski annecto etiàm, ille enim postquam Viennâ Vratislaviam pervenerit, omnem ibi lapidem movit, ut poeset investigare per appretiatos exploratores, passus, et dis-cessum meum, videns autèm in hoc irritos suos conatus, tentabat tali-bue suie literis, aut me decipere, aut ex filia natu maxima ubi degerem expiscari, ad quam misit eas, per unum Judaeum ad Coenobium non obsigilatas. Verum et in his suis praestigijs perdidit oleum et operam.

сти, вернула їх Жидови відповівши, що звичаї не позволяють мужчинам пробувати в женськім монастирі.

„Складаю також на чутливе серце вашої маїніфіценції не-вилїчимий біль мого пригніченого духа, біль, що проймав цілу мою істоту і перевисшав всі нещастя, а уродив ся він з сумної долї, яка спіткала мого улюбленого сина Якова, єдиної моєї потіхи, хоч наймолодшого віком, але найбільшого надіями і виглядами, десятилїтного хлопця рідкої і дивної вдачі. Се Яков, котрого небіщик король тримав до хресту в Бендерах і котрий, завязавши тісну приязнь і збратане з благородними синами Вашої Ексцеленції, нераз мав честь бути в їх товаристві. Ся не-віджалувана страта мучить мене такими внутрішними болями, що нічого вже для себе не хочу, навіть житя. Нехай таке омине і духи небесні!

„До тих нещасть прилучавть ся крайня роспука, бо в не-вгодинах і неповодженях житя гнете мене страшна нужда, і коли sa інтервенцією вашої маїніфіценції його королівська величність не споможе мене безпроволочно 1.000 імперіялів, то пропадемо і я і моя родина, бо хоронячись в монастирі перед злобою ворогів вона не може навіть жебрати на своє удержане. Ваша маїніфіценція, по врodженій своїй ласцї і співчутю до

Filia enlm transcriptis literie Eius, reddidit eas Judaeo, respondiq. non esse moris, ut in coenobio monalium liceat vins degere.

Depono etiàm in compassivum M-ae V-ae sinum, nulle pharmaco curabilem afflictissimi mei animi dolorem, ad ossa et medullas penetrantem, et omnes meas tribulationes superantem, quem tristissima mente con-cepi, ex dolendis fatis superius dicti dilectissimi mei filij nomine Jacobi, unici mei solatij, uniciq. delicij, natu quidem minimi, sed spe et expec-tatione maximi, pueri decennalis, rari et admirandi ingenij. 111e Jacobus quem Rex Beatus Benderae è sacro Baptismi fonte suseepit, et qui Holmiae strictâ amicitiâ et fraternitate, cum Generosis M-ae V-ae filij s contractât saepiùs habuit honorem cum illis conversandi. Fatum höc nullis à me lacrymis satis deplorandum, ita me internis doloribus cruciat, ut vix epirare, et vitam sperare possim. Tantae ne animis caelestibus irae!

Accessit ad tantas calamitates extrema desperatio, quae me inter augustias rerum et temporum iniurias, supremâ affiigif egestate, et nisi illi S-a R-a M-tas Dominus meus clementissimus, mediante M-ae Vae gratiâ saltim 1.000 imperialibus providerit, iam actum est de me et fa-miliâ mea, quae, coenobio monialium occlusa, propter insidias inimico-rum, nec mendicantibus potest vivere suflragijs. Conciliabit facile, tan-tarn Regiam clementiam et liberalitatem, innata M-ae V-ae pietas et gra-tia, cui me pro Semper devoveo, nun quam non futurus.

Perilllustris M-ae V-ae devotissimus et humillimus servus Philippus Orlik.

нещасних, легко вивднав таку королівську щедрість і прихильність. Поручаючись довічним слугою і т. д."

Зміст листа Ніжинського до їрафа Найтгардта в Вроцлаві такий1):

„Його царська величність, мій пан, одержав зі Швеції певні відомости, що наступник зрадника і бунтівника Мазепи — Орлик виїхав ввідти з жінкою і дітьми до Гамбурґа, а потім заміряв дістати ся на схід, щоби викликати там війну проти нашого найяснїйшого монарха. Се спонукало мене до того, що я маю честь удати ся до вашої ексцелвнції 8 сими рядками і просити, щоби на случай, коли він прибув вже до Вроцлава, ви були ласкаві зарядити безпроволочно його арештоване або при-найменше задержали його під якою-небудь притокою на кілька день і повідомили мене про те специяльним післанцем. Ваша ексце-лвнція вробили би сим дуже приємну прислугу його царській величности, котра в своєї сторони радо покаже особливі знаки вдячности. Я сподію ся, що в скорім часї буду мати честь стиснути вашу ексцелвнцію в обіймах в Вроцлаві, бо всі мої діла укінчені і менї позістав тілько прощальна авдієнція у його цісарської величносги. Очікуючи сеї чеети і т. д."

Про Анну Орликову має Шведський державний архив кілька півнїйших відомостей. 6 серпня написала вона з Кракова до шведського короля лист, котрий передала донька її Варвара, що жила в Стокгольмі. В гім листі Орликова каже: „Я певна, що велика і героїчна душа вашої величности глибоко звору-

*) Monsieur

La Majesté Czarienne mon maitre a été informée par des avis certains venus de Suede que le successeur du Traître et Rebelle Ma-zeppa, Orlik, s' est retiré de ce Royaume avec se femme es ses En-fans pour se rendre à Hambourg, «et pour passer ensuite dans 1' Orient afin d'y exciter une guerre contre notre Serenissime Monarque. C'est ce qui m' oblige à me donner 1' honneur d'ecrire ces lignes à. V. E. pour la suplier de vouloir en cas que le dit Orlik fut déjà arrivé à Breslau, l'y faire aussitôt arreter, ou du moins de l'y retenir pendant quelques jours sous quelque plausible pre texte, et de m'en faire avertir par un Courier extra ordinaire. Votre Excellence rendroit en cela un service très agreable à La Majesté Czarienne qui se feroit de son coté un plaisir de lui donner des marques particulières à la reconnoiesance. J' espere dans peu avoir 1' honneur d' embrasser V. E. à Breslau, toutes mes afaires étant expediées, et ne me restant que de prendre mon Audience de congé de Sa Majesté Imperiale. En attendant cet honneur je suis de Vienne Votre très humble

ce 14 Mars 1721. Jaguschinsky.

шить ся її сльозами і сльозами безщасної матери, котра попала в крайну бідність, а її чоловік в безвідрадне вигнане серед невірних ; і то все виключно за то, що вони посвятили своє жите, майно і свободу своєму запалови і незломному привязаню до шведського королівства і особи славної памяти небіщика короля Барла XIIa.1)

Ою просьбу передала Варвара Орлик королеви Фредрикови 7 січня 1731 р., долучивши до того власну, писану по нї-мецьки супліку. Вона підносить, що родина її в Бракові прийшла до убожества і обтяжена довгами, що батько, жиючи в Ту-речинї, не може помогти їй нічим і що найстарший брат, на візванб Генерала Їлїха (Jüllich), від'їхав до свого батька.

Сей син Григорій (чи Григорій Петро Орлик, як він називав сам себе) ще перед відїздом зі Швеції писав до короля кілька листів, просячи грошей на подорож, і рада пригнала йому 21 жовтня 1720 піврічну

платню. Він зіставав вірний козацьким традиціям до самої смерти батька і як батько не покидав думки про загально-європейську коаліцію проти царату, зі шведським королем на чолі. В своїх листах, писаних в часі 1739—1741 рр. 8 Версаля і Парижа до впливового державного мужа Бароля Юлвнборїа, він розвивав дальше високі пляни свого батька і вірить в можливість нової акції: „Блескучий стан справ Порти, урочисте приречене, дане нею мому батькови остат-ний раз, коли він бачив ся 8 великим везиром коло Відиня, що Порта поможе у всьому для від Росії права на вільне посідане України, яке належить ся батькови і його народови, і надія, що продовжуючи війну Порта значно зменшить силу сеї держави, як того хотіла би Швеція, могли би вернути страчене моїм батьком і дати йому можність бути користним зі своїм народом для інтересів шведського королівства".2)

*) Je ne doute pas que 1' ame grande et heroique de Y-tre M-té ne se laisse vivement toucher de ses (= Варвари) larmes et de celles d' une mère infortunée qui se soit plongée dans la derniere misere et son mary dans un triste exil parmi les infidèle, et cela uniquement pour avoir sacrifié sa vie, ses biens et sa liberté à son zele et à son attachement inviolable pour le Royeaume de Suede et pour la personne du feu Roi Charles XII de glorieuse memoire.

2) L' état florisant des aflaires de la Porte, les déclarations so-lemneles qu' Elle a fait à mon père la dernière fois qu* il a été joindre le grand Visir près de Vidin qu' Elle le secondera en tout pour revendiquer sur la Russie le droit qu* il a avec sa nation sur la possession libre de Y Ucraine, et Г esperance qu' on peut avoir qu* en continuant la guerre Elle reduira cette puissance à Г extremité, si desirable pouri

20 вересня 1747 написав Орлик junior свій остатний лист до Швеції, при чіп він дякує королеви ва річну пенсію в 600 plat/iв (écus, 1.200 талярів), котра уділена була його патери і сестрам.

Дальше імя Орлика щезав цілком з шведської історії; на сім також затирають ся остатні сліди і відгомін полтавської катастрофи. Епільої величавої драми добіг до кінця.

Історична доля постановила, щоби два суперники — Вой-наровський і Орлик — вмерли в однім часі' (1742 р.): перший з них в ледовій Сибірі, другий над сонїшнпм берегом Дунаю; але оба сконали як в більшій або меншій мірі невинні жертви, що мали спокутувати схиблені заміри Мазепи. Нї один анї другий не були в силі винести наслідки сеї фатальної політики і вратувати Україну від загибели, бо історична доля України була припечатувана ще в р. 1709 суперництвом на арені світової історії між Петром І і Каролем XII.

Тим симпатичнїйшою представляють ся мені' постать Орлика, котрий, як новий Дон Кіхот, в лїпшін ідеальнім значіню, не покладав рук в невтомній боротьбі sa вимріяні злудні образи, які він уявляв собі в будучности. І під тим зглядом ми можемо притакнути на слова його сина (в листї до Е. Юлен-борїа):

„Хоч як слабим знарядом може видавати ся мій батько, щоби його зрозуміли в такім далекосяглім проекті', однак прошу добре розважити, що козацький нарід, на чолї котрого він стоїть як законний вожд, вибраний за візволенвм славної па-мяти короля Швеції Кароля XII і признаваний в сїм характері Отаманською Портою, стогнучи від часу нещасливої Полтавської битви під тиранським ярмом росийського панованя, дихає лише надією на слушний час для увільненя від того ярма".1)

la Suède, pouroit relever la fortune abatüe de mon pere et le rendre en état d' etre util avec sa nation aux interes du Royaume de Suède...

1) Quelque foible instrument que mon pere paroiset d' etre pour etre compris dans un projet aussi vaste, toutefois, si on veut bien considérer que la nation cosaque dont il est le chef légitiment elue sous les auspices du Roy de Suede Charles XII de glorieuse memoire et con sidéré en cette qualité par la Porte Ottomane, gémissant depuis la malheureuse Bataille de Pultava sous le joug tyrannique de la domination de la Russie, ne respire que des occasions favorables pour le secouer.

ЛИСТИ.

I.

Serenissime ac Potentissime Rex Domine Domine clementissime.

In precinctu expediendarum literarum ad S-am V-am R am M-ttem per Dominum Dalheim accepi alta cum submissione S-ae V-ae R-ae M-ttis venerandas literas 31 Martij ad me datas, ubi imperia et mo-nita S-ae V-ae R-ae M-ttis de modo dissimulandi, accomodandiq. me, menti Ill-mi ac Excell-mi D-ni Palatini Kijoviensis Supremi Regni Du-cis expressa, obsequenti impressi animo. Non agnosco tamen culpam meam, ut in quantocunq. sim Ill-mo Duci dissonus, mea me tacitur-nitas, et dissimulandi ambitus, in omni foro excusabit. Gertavi Semper sine fuco, sine Hypocrisi (quae me nunquam dehonestare potest) Candida mente cum Hl-mo Duce, mutuisq. consilijs in bonum publicum propensis, communem utilitatem promovere non destiti. Dissidia ac disceptationes de limitibus imperioq. in deditas gentes nunquam inter Nos aperte suboriebantur, praeter transmisses incognito ad Cancella-riam S-ae V-ae R-ae M-ttis supplices literas, nonnullos excessus militares in se continentes, de quibus scripsi et ad Ill-mu Dueem, expostulando inquisitionem et satisfactionem, sed pro verbis iusta praetendentibus, verba offensiva reportavi, quae mihi in posterum imposuerunt silendi et dissimulandi modum et nodum, quo obstrictus, semper me devinctum et obligatum minimis nutibus et imperijsS-ae V-ae R ae M-ttis. Cum illibita ad funera fidelitate subijcio ac victricem Ejus dextram sacro osculo veneror, manens semel pro semper

„ „ S-ae V-ae R-ae M-ttis

Ad flumen Kodiman -, ... „. ,.

< u .m.i, 4п, i Obsequentissimus et ndelis servus Apnhs 19/18 1711 a-o Philippus Orlik, Dux

Exercitus Zaporoviensis.

II.

Serenissime ac Potentissime Rex Domine Domine clementissime.

Increbuit hic in Castris rumor, hostes iam actu Niestrum acces-sisse, ibiq. ad Raszkoviam pontes sibi ad transeundum fecisse, quos brevi transituros, Benderamq. aggressuros, ex certis constat relatis. Notitia illa commovit ad consternationem tam uxorem meam, quàm etiam Dominos Obozny et Colonelium Prilucensem, qui sollicita mentei

compellant me adiguntq. ad supplicandum et humillime petendum S-am V-am R-am M-ttem quorsum debeant pro evitando periculo vitae divertere, et ubi securitatem suam quaerere. Non abnuet S-a V-a R-a M-tas humillimis petitis, providebitq. clementissime omnem securitatem semel pro semper Protectioni Suae deditis, Ego vero quo me vertam cum exercitu in tali tempestate, speciale expecto et expeto mandatum, praesertim cum D-nus Koszowy cum selectiori equestri milite, et omnibus officialibus abiverit, in viam sibi demandatam, me autem pe-destres stipant, cum residuitate equestrium. Tormenta etiam mihi sunt duo, cum aliquot fistulis ignivomis. His humillime relatis maneo aevi-terne

n • r t oc/ni »* •• S-ae V-ae R-ae M-tti

D. in Castns 25/24 Mail ,. . , ...

1711 a o ndelis et humillimus servus

Philippus Orlik Dux Exerc. Zapor.

Ш.

Supplex Memoriale ad S-am R-am M-tem.

Quoniam apparet Portam Othomanicam intentam esse (utinam non fucafa mente) ad reassumenda arma contra Moscos, igitur veren-dum est nobis, ne in tanto rerum turbine, ex Scylla Moscoviticae sub-iectionis, incidamus in periculosiorem et perniciosiorem Turcicae subiugationis Charybdim, ad quam evitandam, ut S-a R-a M-tas Dominus et Protector noster Clementissimus, succurrat naufraganti inter tantas Scyllas et Charybdes Genti nostrae, deducatq. quibus placuerit modis et medijs fluctuantem in hac tempestate Patriam nostram, ad Promontorium bonae spei, supplicat humillime Dux Exercitus Zaporo-viensis.

Media autem et modi, quos Dux pro praesenti negotio sentit esse valituros, submittuntur altissimo S-ae R-ae M-tis iudicio praepon-derandi, praesertim illi:

Ut S-a R-a M-tas authoritate sua Regia persuadeat, conveniat atq. convincat Portam Othomanicam ad dissimilandum, difierrendumq. ambiendam sibi subiectionem Vcrainae, usq. quo finitum fuerit bellum, ad quam convictionem supervenire possunt rationes istae:

1) In tam arduo negotio, ubi agitur de publica unirersae Ucra-inae integritate, neq. Dux privata sua activitate, neq. Exercitus Za-poviensis iste, qui Eius sequitur signa, possunt decidere et declarare subiectionem suam, amplectiq. Portae Othomanicae Protectionem sine consensu omnium tam spiritualium quam saecularium Universae Ucra-inae ordinum ac statuum, et qaamvis deciderent, declararentq., tarnen

decisiva illa declaratio, quam Universae Ucrainae popularitas, uniformi assensu concludere debet, non posset suis stare fundamentis, sedinprae-ceps rueret, quia uni versus populus postmodum diceret: Non debuis-tis tractare de nobis sine nobis. Igitur differendum est usque quo in unum scissa nunc Ucraina convenerit, decideritq. decidenda.

2) Dux e[x]tra Patriam de Patria protegenda nullo modo potest, privata activitate cum Porta Othomanica tractare, in cuius nunc degit solo, quia hoc ipso remonslraret Tractatum suum universae Ucrainae suspicabundum, quae verebitur Ducem, in alieno fundo nunc man entern, his omnibus cum publico damno et periculo debuisse assentire, quaecunq. voluerat Dominus fundi pro commodo suo, qua propter po-terit Ucraina aliéna esse a Duce, et magis iugo Moscovitico adhaerere, quam libertati suae studere, et coalescere nobiscum in unionem ani-morum et armorum, praeserlim cum praeterito anno, tarn Mosci quam Skoropacki de mandato Gari, divulgaverint universalibus suis literis, ob incutiendum plebi metum, et internum motum quasi Dux extra Patriam in terra aliéna Peregrinus, in misero statu, sub potestate Portae Othomanicae manendo, coactus fuerit ad ineundum Tractatum cum eadem Porta, et cum Dominio Grimensi, eundemq. iureiurando confir-mandum, atq. vi istius Tractatus et iuramenti condescendendum in everten-däs leges et libertates Patrias, in incaptivandum durante bello utriusq. sexus in Ucraina populum, in contribuendum in pacifico statu pueros et puellas, in conferendum ab Universa Ucraina tributum, in possiden-dam Kijoviam, caeteraq. Ucrainensia Fortalitia, ibiq. transmutandas Ecclesias in Oratoria Turcica, in imponendum universae Genti tale iugurn, quali sub potestate Bissurmanica Ghristianitas degens, premitur et opprimitur, neq. solum de Duce haec Zisania, universalibus Literis Moscoviticis seminabantur inter vulgum, sed et de S-a R-a M-te Sue-ciae, quasi Sua M-tas» commovendo Portam ad arripienda arma contra Moscos, constituent pactis conventis, tarn Poloniam quam Ucrainam, potestati eiusdem Portae subijciendam, cum conferendo annuatim tri-buto. Non desistent et nunc Mosci à talibus suis machinationibus, praestigijs atq. deceptionibus, quibus curabunt populum Ucrainensem, sub potestate sua retinere, ad resistenduni nobis, nisi ipse assecuratus fuerit, non praetendere Portam in Ucraina lus Dominij fervente bello, F cd liberationem ipsius à iugo Moscovitico, tanquàm vicinae sibi pro** vinciac, quae post fmitum utinain fausto eventu bellum cuius Protec-tionem amplecti, et in quali statu manere voluerit, libero suo relin-quatur arbitrio. Praeserlim cum et Dux Ghmielniccius prius curaverit vindicare Ucrainam a subiectione Polonica, et post in pacifico statu, communicatis cum universo populo consilijs subdere Protectioni, quodi

et nunc incumbit prius esse curandum, et post conclusum bellum da protectione consulendum et constituendum.

Hoc vero assecurari debet Populus Ucrainensis universalibus tempestive, ut capiat consilia coniun-gendi nobiscum. Quibus modis et medijs, machinationibus deceptio-nibusq. Moscoviticis occurri, et gens universa Ucrainensis ad fortia contra Moscos agenda allici nobisq. couniri possit.

3) Ad tractandum de proteclione Ucrainae tria requiruntur : 1-mo ut dux sedem suam Ducalem in pacifico eiusdem Ucrainae statu firmet possideatq. 2-o ut utrumq. statum spiritualem et saecularem, ad ineundum hac in re publicum consilium convocet, constituatq. unanimo consensu, cuiusnam Proteclionem sequi et amplecti et in quibus conditionibus pactisq. conveniendis stabilire eam voluerit. 3-tio ut de publico utriusq. stalûs spiritualis et saecularis laudo, Legatos cum plenaria potestate et Instructione tractandi, suscipiendiq. protec-tionem expediat. Atqui haec omnia ad praesens, sic stantibus inter strepitus armorum rebus subsequi non possunt, ergo negotium de sus-cipienda Protectione tractandum differri omnino debet, ad conclusio-nem belli et ad paciflcum Ucrainae statum.

4) Quoniam Res publica Polona praetendit sibi haereditario iure possessionem Ucrainae continuoq. appetitu et desiderio fertur, in recu-peranda avulsa, id circo si nunc intellexerit, resciveritq. Portam Otho-manicam praevio appetitu ferri in subijciendam sibi protegendamq. Ucrainam, tune hoc ipso poterit commoveri ad tergiversandum, imo recedendum à nostris partibus, coniugendumq. cum Moscis, praesertim cùm ipsi in hac tempestate extremoq. suo periculo polliceri poterint reslituenda possidendaq. avulsa. Igitur ut et Reipublicae Polonae generosum addatur calcar ad arripienda contra Moscos socia nobiscum arma, desiderio recuperandorum, vindicandorumq. de illegitima possessione avulsorum aestuanti, et Portae spes voli remaneat, et Ucrainae melius prorideatur, stimulusq. ei admoveatur ad reiciendum iugum Moscovilicum relinquatur illi inter arma libertas suscipiendae Protectionis, post finitum bellum.

Cuncta quae hoc scriptum comprehendit, conformiter ad Diploma Regium Duci et Universae noslrae Genti datum concepta sunt, quo assecurati firmilerq. suffragio Protectionis S-ae R-ae M-tis nixi, non desperamus, quin S a R-a M-tas voluerit integritati Gentis protectae, et protegendae clementissime providere, et pericula praevidenda et iam praevisa abslrahere.

Philippus Orlik Dux Exercitus Zaporoviensis.

11

IV.

Serenissime ac Potentissime Rex Domine mi Clementissime

Dereliquit me S-a R-a M-tas orphanum, inter Syrtes et Charjrb-des, tot tantorumq. discriminum, non solum fluctuàntem et naufra-gantem, sed et periclitantem, hinc enim extrema egestate premor et opprimor, omni destitutus ope, illinc à creditoribus in dies et horas ob restituenda débita infestor, qui nihil aliud mihi, nisi extremum liberae vitae periculum minantur, hine inimici mei domestici, erigunt cristas, omnemq. lapidem movent, ut me possint non tantummodo honore, verum et vitâ privare, et nisi Deus et amor populi protegeret me, iàm innocuus lapidarer invidentium insultibus. Illinc cogor ad restituendum octo marsupias Zaporoviensi militiae, quam malevolorum animus commovere ad insidiandum mihi non desinit, praesertim cum deputati à Siecz hucusq, maneant, neq. velint sine pecunia retrogradum carpere iter. Inter tot tantasq. rerum tempestates ac turbines, unicum habeo Promontorium bonae spei S-am V-am R-am M-tem, cuius Patrocinio, tutelae ac Protectioni perpetuae, me totum consecro, ma-neoq. aeviterne

n j „ m г. , o S-ae V-ae R-ae M-tis

Benderâ Februar 18 _ . . . , ...

.„„ Domini mei clementissimi

1713 a-o. ..

Fidelis servus

Philippus Orlik Dux E. Z.

V.

Serenissime ac Potentissime Rex Domine ac Proteotor Glementissime

Quoniam iniqua sors, super quam indolere cogor, abstulerit mihi beatificam, eamq. suavissimam S-ae V-ae R-ae M-tis visionem, igitur vi-cario calamno damna rependo mea, pronoq. cultu S-am V-am R-am M-tem'adoro. Dulcis.mihi est recordatio Personae S-ae V-ae R-ae M-tis, o utinam dulcedine illa satiari digner! sed nisi tune ieiuno voto et desiderio evenerit, cum apparuerit mihi gloria S ae V-ae R-ae M-tis. Ego vi compellor ad abeundum in Ucrainam, inter tot tantaq. rerum discrimina, supplice igitur humillimè, ut S-a V-a R-a M-tas à violenta illa compulsione tegat et protegat me fidelem suum servum, qui ad extremum vitae terminum manere ambio cupioq.

„ , , .. „_ Sacrae V-ae R-ae M-tis Domini ac

Bendera Februarn 27 и . . . . , ... e, ,.

1713 a o Protectons mei clementissimi fidelis

servus Philippus Örlik Dus

äannoKn Наув. Tob. їй. Швтшіа, t. XCII *26

АЛЬФРЕД бяСЕН

TL

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine et Protector Clementissime

Parcet S-a V-a R-a M-tas audaci pennae, quâ contendo pro aeviterna meâ obligatione et illibatâ fldelitate in adorationcm S-ae V-ae R-ae M-tis excurrere, Heroicaq. Eius vestigia sequi, non auderem tenui literâ inter publicas S-ae V-ae R-ae M-tis curas importunus esse, nisi fuissem spe fretus Gratiae et Clementiae S-ae V-ae R-ae M-tis, quae mihi semper ultra mérita mea, liberum concedit aditum, in submitten-dum pedibus S-ae V-ae R-ae M-tis cultum. Certè non excurrerem solùm, sed volarem celeri nisu, in praesentaneum S-ae V-ae R-ae M-tis obse-quium, et beatificam Uncti Domini visionem, si mihi amor, quo erga S-ara V-am R-am M-tem feror, addidisset alas. In recompensam ergo tanti mei damni, et infortunij, gerat suppleatq. vices meas ibi vicaria mea litera, quo Domino non licet ire suo, candidumque votum meum repraesentet S-ae V-ae R-ae M-ti, quo voveo, ut S-a V-a R-a M-tas, quidquid in Barbara terra calcaverit, rosa fiât. Ex Polonia quod hodie et heri accessit, non intermisi communicare Excell-mo D-no Cancella-rio Maliern. Insuper declivissimo animo, advolvo me scabello pedum S-ae V-ae R-ae M-tis D-ni mei clementissimi, cuius me Gratiae et Pro-tectioni in perpetuum consecro, victriciq. Eius dextrae venerabunda libamina fero, manens semel pro semper

Benderae Martij 16 1713 a-o

Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis fidelis et humillimus serrus Philippus Orlik Dux E. Z.

VII.

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine ac Protector clementissime.

Sicut S-a V-a R-a M-tas didicit parcere subiectis, ita dare mihi veniam non abnuerit, quôd hucusq. protraxerim literale meum ob-sequium. Gerte felicior fuissem, si ad coram représentassent Sed haec félicitas pendet a desiderabili S-ae V-ae R-ae M-tis regressu, quem dùm speramus, suspiramus, unicum solum inter anxietates animi, interq. angustias ac vicissitudines rerum est mihi solatium, quôd perpetuo cultu et illibata fide maneam

D-m in Castris ad Chocimum 7-bris 27 1713 a-o

S-ae V-ae R-ae M-tis fidelis servus Philippus Orlik Dux Exer. Zapor.Орлик у Швеції 33

vm.

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine ac Protector Glementissime In praesenti rerum tempestate, quantis nunc premor calamitati-bus, ad enarrationem verba mihi desunt, vox faucibus haeret, hinc enim per creditores cogor intrare in iudicium, ad quod à Iudice Ben-derensi citatus, vix potui impetrare misericordiam et patientiam ad duos menses, quibus praeterlapsis, si non persolvero débita, iam actum erit de me, Familiaq. mea, illinc stimulo invidentium exercitus Zapo-roviensis erigit contra me cristas, propter octo marsupias, quas in spatio trium mensium restituere promisi, assecurationemq. in scripto dedi, ad extremum praeter vitam nihil amplius restât, modusq. vivendi deest. In tanto ergo rerum turbine et discrimine, supplici voce misericordiam et clementiam S-ae V-ae R-ae M-tis clamo: Salva me Domine ne peream. Supplicanti verô porriget S-a V-a R-a M-tas auxiliatricem dextram, quam mille basijs veneror, maneoq. aeviterne

Benderae IX-bris 27 1713 a-o

Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis fidelis servus Philippus Orlik Dux E. Z.

IX.

Serenissime atq. Potehtissime Rex Domine Clementissime

Inter tot tantasq. calamitates et afflictiones, quibus in captivitate hac Babylonica premor et opprimor, nihil tam graviori cicatrice, do-lendum pectus meum sauciat quàm privatio visionis beatificae S-ae V-ae R-ae M-tis. Unica solum pro medendo immani hoc vulnere, restât mihi spes, adorandi, venerandique cernuis ritibus S-am V-am R am M-tem, quandô S-a V-a R-a M-tas Oriens noster, visitabit nos ex alto. Sed fatigata diuturna expectatione vota, fatiscere coguntur, spemq. disces-sùs S ae V-ae R-ae M-tis de barbara hâc terrâ eludunt, qui qu6 longiùs protrahitur, eo celerius spes meae in praeceps ruunt. Si autem dementia coeli, vota mea et suspiria perceperit, et S-am V-am R-am M-tem ad exspectandum publicis desiderijs discessum inclinaverit, tune humillime supplice, ne S-a V-a R-a M-tas derelinquat me hîc orpha-num, cuius vestigia et mandata sequi, nihil mihi potest esse in tota vita suaviùs. Veneror intérim devoto osculo victricem S-ae V-ae R-ae M-tis dexteram et aeviternè maneo

In Drantzanis 22 Martij 1714 a-o

Sacrae Yestrae Regiae Maiestatis fidelis servus Philippus Orlik Dux Б. Z.i

X.

Serenissime atq. Potentissime Rex D-ne D-ne Clementissime

In novum annum, novos successus, triumphos et vîctorias S-ae V-ae R-ae M-ti gratulatorio Toto animitus voveo, simulq. supplici hoc libello inveteratae meae egestati ad S-am V-am R-am M-tem assisto. Certè non auderem S-ae V-ae R-ae M-ti molestus esse, si me ad hanc importunitatem non cogeret, non solùm estrema nécessitas, sed fere nuditas mea meorumq., cui condolendo Ill-mus Generalis Spar bene-vole assensit, ut Commissariatus S-ae V-ae R-ae M-tis succurreret egestati meae hic Viennae mille imperialibus, sed tàm exigua summa non potest esse sufficiens ad investiendum me, Familiam et aulam meam, praesertim Germanico more, insuper nec currum nec equos habeo, et quasi unus ex pauperibus maneo, propterea nullibi hic inter honestos viros comparere possum prae pudore, quoniam non ignotum est hic meum nomen et officium, ubi non solum Ducem, sed (quamvis in-consueto titulo) Principem me nominant. Supplico igitur humillimè ad S-am V-am R-am M-tem, ut dignetur clementissime caducam meam egestatem sublevare, mandatumq. Hürnbergum ad D-num Commissa-rium Soldan mittere, ut pecuniario succursu, rebus meis pro gloria nominis S-ae V-ae R-ae M-tis pfovidere non abnuat Officiales etiam meos recommendo clementissimo S-ae V-aé R-ae M-tis respectui, qui hncusq. non participant mecum menstruam viaticam pensionem, quâ gaudent officiales Polonici et Moldavie!. Veneror interea sacro osculo victricem S-ae V-ae R-ae M-tis dextram maneoq.

Viennae 1 Januarij 1715 a-o

Sacrae Vestrae Regiae M-tis fidelis et humillimus servus Philippus Orlik Dux E. Z.

XI.

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine et Protector Clementissime

Non dubito supplices meas literas, mille basijs et infinitis vene-rationibus cultuandas S-ae V-ae R-ae M-tis manus attigisse, confundor solum, quod in tam abiecto meo prirato negotio, publicis curis S-am V-am R-am M-tem occupatam incommodare non veritus fuerim, nunc autem magis erubesco metuoq., ne videar S-ae V-ae R-ae M-tiimportu-nus ac molestus supplici hoc libello, ad quem porrigendum coactus sum lamentationibus Familiae meae, cuius tot iàm praeteritis calami-tatibus quassatum animum, imminentia rerum discrimina (quae DensОрлик у Швеції 35

11

iustus iniuriarum vindex in caput hostium concertât!) perterrent, prae-sertim cùm undiq. sparsi rumores indicent nobis irrupturos hostes in bas oras, ubi sub clementissima S-ae V-ae R-ae M-tis tutela degimus, quapropter tempestive praeveniendo tantis periculis et prospiciendo securitati Familiae meae (praevisa enim iacula minus feriunt) praeei-puè cùm simus privati et curribus et equis et pecuniâ, audeo supplici calamo et subiectissimo animo compellare S-am V-am R am M-tem et humillime clementiam et misericordiam M-ti V-ae innatam eipe-tere, ut clementissime velit ac dignetur demandare 111- mo D-no Guber-natori BuL'ensehöld securitati Familiae meae providere, ac ingruentibus periculis tempestive ad tutiora loca, ubi S-ae V-ae R-ae M-ti placuerit, illam expedire, vereor enim in confusione rerum subventurâm difflcul-tatem ad expediendum et migrandum, quando (Deus avertat) et hostis -hue intraverit, et copiae S»ae V-ae R-ae M-tis ad danda repressalia con-venerint, praesertim cùm hîc maneamus omnes pedestres, et per spa-tium trium mensium decurrentium omni pecuniario subsidio destituti. Parcat igitur clementissime S-a V-a R-a M-tas tantae audaciae, quâ licentiose incommodare M-tam V-am non erubesco, et quem semel sub tutelam suam suscepit, eundem ut nunquam dimittat supplico humillime.

Ystedij 3 Junij 1716 a-o

Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis Subiectissimus fidelis servus Philippus Orlik.

XII.

Serenissime ac Potentissime Rex Domine et Protector clementissime

Non auderem S am V-am R-am M-tem operi belli, extra limites Regni sui accinctam, Heroicisq. actionibus, quae universum orbem attonitum suspensumq. tenent occupatam, supplici hoc libelle inter-pellare, nisi me ad eam audaciamj compulisset, literisq. suis 24. Apri-lis Holmiâ ad me datis, consilium praebuisset Ul-mus Cornes Meyer-feldt, ut ad S-am V-am R-am M-tem in angustijs meis, in quibus nunc cum Familia et Officialibus propter sublatam per bimestre tem-poris spatium, victualis pecuniae exsolutionem positus sum, recurre-rem et Clementiam Regiam, nullis terminis praelimitatam, humillima prece impetrarem, ut mandante Eä, susciperet in se functionem extra-dendae mihi a S a V-a R-a M-te assignatae pecuniae D-nus Gonsiiia-rius intimus Baro de Görtz, quoniam Ill-mus Cornes Meyerfeldt renuit penuntiatq. non po§se se ampliùs ferre mihi hac in re ullam орещ,i

36 Альфред бнсеii

propter adempta sibi, ad praestandam hanc benevolentiam à S-a V-a R-a M-te coramissam, media, ex quo D-nus Baro de Görtz disposi-tione redituum Regni potitus est. Secutus igitur tarn Eximij Senatoris Ill-mi Gomitis Meyerfeldt sensum et consilium, audaci penna sistor S-ae V-ae R-ae M-ti rebus praeclare gerendis intentae, cum humillima mea Supplicatione, ut S-a V-a R-a M-tas clementissimo suo mandato, dignetur committere D-no Baroni de Görtz extraditionem de integro residuae pecuniae, a S-a V-a R-a M-te assignatae, quoniam non sine incommodo et dispendio meo incumbet mihi opus et cura, mittendi ad loca remotiora Holmiam, ad expetendum et assumendum singulis mensibus victualem pecuniam. Parcet igitur S-a V-a R-a M-tas cle-mentissimè audaciae

meae, ad quam cogor extremâ penuriâ, suscipiet et Candida rota, quibus Divinam Maiestatem placarc non desistam, ut S-am V-am R am M-tem salvam et incolumem saluti pubiicae con-servet, ac innumeris victorijs et triumphis locupletet.

• i- . ... „ „ .. Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis Ghristianstadu 2 Man „. .. . . „„

„„ß subiectissimus et ndelis servus

1716 a-o ™... л...

Philippus Orlik.

X1П.

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine et Protector Clementissime

Literas S-ae V-ae R-ae M-tis infinitis titulis venerandas 11. prae-sentis clementissimè ad me datas, quanto gaudio, quantaq. laetitiâ nactus sum, nec calamus, nec animus valet exprimere, praesertim cum ex illis devinctissima et gratissima mente perceperim S-am V-am R-am M-tem inter arma, et publicas curas, speciali quâdam solicitudine, in privatam meam utilitatem, sublevandae egestatis, et prospiciendae in-gruentibus periculis securitatis fern. Et haec est innata S-ae V-ae R-ae M-ti dementia, quae bonitatem suam immeritis pariter ac meritis largiendo, Divinam imitatur naturam, Haec est Heroica S-ae V-ae R-ae M-tis Virtus, quae non solum hostem armis, sed et subiectos sibi ani-mos beneficijs, vincere et triumphare didicit, animorum victrix et ar-morum. Gratulor igitur mihi S-am V-аш R-am M-tem talem Protec-torem, cui salus, tutela, securitas humani generis, meritô à Superis commissa creditaq. esse videtur, gratulor talem Regem, Dominum ac Tutorem, qui sicut Fortunam tenere prae alijs, ita derivare illam in alios optimè assuevit novitq. Quid autem retribuam S-ae V-ae R-ae M-ti pro ijs omnibus, quae mihi immensä dementia suâ retribuit, nihil prorsùs invenio praeter unicam fidelitatem, eamq. nullis unquam nia-Opibk 7 Швеції

culis contaminatam, quam in victimam et holocauetum aeviterna gra-titudine S-ae V-ae R-ae M-ti offero, et quoadusq. vixero perma-nere ambio.

Christianstadij 28 Junij 1716 a-o

Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis fidelis et subiectissimus servus Philippus Orlick.

XIV.

Serenissime atque Potentissime Rex Domine et Protector Clementissime

Ex munificentissima S-ae V-ae R-ae M-tis gratia et clementiâ ac-cepi nuper a Ministre Statûs Bellici D-no Barone Feif Assignationem ad solvendam Holmiae provisionem meam, pro ultimis iam decurrentis huius anni mensibus duobus, Novembri et Decembri, quam assignationem, ferente mihi hac in re opem mercatore Ghristianstadiensi Gorte-mejer, nisi Holmiam pro recipienda ibi provisionali pecunia, sed in-fectis rebus redijt illa ad me, quoniam DD-ni Deputati S-ae V-ae R-ae M-tis Holmiae degentes, non aliâ monetâ, nisi chartaceis signis, volu-erunt assignationem illam exsolvere. Recurro igitur ad S-am V-am R-am M-tem cum supplici hoc libello et humillimè exploro gratiam, misericordiam et clementiam Eius, ut DD ni Deputati non Chartas, sed aliam monetam usuariam, quaecunq. S-ae V-ae R-ae M-ti danda placuerit, offerant mihi, quoniam istis chartaceis signis nihil ex victu-alibus, imô nec panem, nec ligna, nec candelas, nec alia necessaria possum hic comparare, et si cum cupreä monetâ, quae mihi ex gratiâ et clementiâ S-ae V-ae R-ae M-tis pro victu et amictu offertur, magnum sufferre cogor incommodum et damnum, emendo omnes res cariorl in duplo pretio, multo magis chartacea illa signa incommodabunt me, imô famé et extremâ penuriâ necabunt. Dabit igitur veniam clementissimam S-a V-a R-a M-tas Peregrino mihi, quod audeam M-tem Suam in hoc vilissimo negotio supplici mea prece incommodare, quia totus a Clementiâ, gratia et Protectione S-ae V-ae R-ae M-tis pendeo, et ad extremum halitum maneo Christianstadij 9 Xbris 1716 a-o

Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis Philippus Orlik.

XV.

Serenissima Princeps Sueciae Domina Clementissima

Possum argui de peccato meo, quod per tantum temporis inter-32

Альфред бясей

Valium, пес praesentaneo, пес literali homagio, Serenitatem V-am cultuarerim, certè enim in primo passu adventûs mei in Sueciam, ad quam me intaminata ac illibata erga S-am R-atn M-tem Dominum meum clementissimum fidelitas, iniquis fatis compulit, debueram Serenitatem V-am submissa veneratione compellare et ibi puteum coro-nare, ubi tot beneficiorum plenis alveis in me redundantium munifi-cam baurio aquam. Parcet tamen Serenitas V-a de innata sua dementia peregrino mihi in terra aliéna, quod hucusq. non ausus fuerim, humili penna, excelsa serenitatis V-ae scandere atria, nunc vero com-pellando gratulatorio voto Serenissimum Principem Hassiae, arripio licentiam, utinam non temerariam, venerandi Serenitatem V-am debito cultu gratulandiq. Ei novum annum, cuius cursus ac decursus faustus fortunatusq. sit, cum augmento gloriae, prosperitatis atq. innumerabi-lium annorum omnibus votis Serenitatis V-ae annuentium ex intimis praecordijs apprecor ac perpetuâ obserrantiâ et submissione maneo

Christianstadij 5 Januarij 1717 a-o

Serenitatis Vestrae submississimus servus Philippus Orlick.

XVI.1)

Durchlauchtigster, Grossmächtigster König Gnädigster Beschützer und Herr.

Ich zweifle nicht, es habe EW: Königl. May-tt, mein gnädigster Herr, annoch in andenken meine untertähnigste Suppliquen, welche ich öfters zu Bender zu dero Füssen niedergeläget und darin ich erweh-nung getahn wegen der wieder erstattung der 60.000 RD-r Böhmischen Geldes, welche von den Feldherrn Mazeppa aus der öffentlichen und nicht seiner privat Cassa zu Ew : Königl. May-tt notwändigen gebrauch sind angeliehen, und zu des sehl. Herrn grafen Ober Marschällen und Königl. Raht Pippers, so wohl als des Herr General Majors Lagercrönas bänden ausgeliefert worden ; so oft ich von dieses Geldes verfall auf mich als der rechtmässigen Nachfolger des sehl. entschlafenen Feldt- Herrn Mazeppa in der Feld-Herrschaft zu Bender Ew: Königl. May-tt unterlähnige Vorställungen machte, so oft habe ich auch ohne einigen Abschlag die Hoffnung erhalten, dass ich zu dessen Besilzlhum kommen solte ; und ob wohl ich nach meinem Abzug aus Orient zu die mitternächtliche Länder, von diesen Gelde gescliwie-

') Ввято з копії втягиевої в хист, подаппіі під J2 XKVITL В орні гінаїї була дата: Christianstadt d. 10 October 1717.Орлик у Швеції 39

11

gen, mich auch nicht unterstehen dürfte Ew: Königl. May-tt disfalls zu beunruhigen, so kan doch dieses mein Stillschweigen mir nicht zum schaden gerechnet werden, weil ich die reasumtion ') meiner hierüber zuställenden untertähnigste Bitte eines theils bis auf den ausgang dieses Krieges, andere theile bis auf die ankunft des Herrn Woynarow-sky in dieses Reich; solch mein tiefes Stillschweigen nuhnmehro zu brechen, veranlasset mich die neuliche ankunft der frauen Woynarov-ski (wo eines andren Mannes Ehefrau also zu nennen erlaubet und anständig ist, den ein Weib ist an das Gesätz gebunden, so lange der Mann lebet, wo nicht, so wird das göttl. und menschl. Recht gebrochen, Ich kan mir aber nicht genugsam wundern, wie diese Frau eines andren Ehegattin, in dem ihr rechter Man Zabila annoch lebet und der bis dato, wegen des von der Kirche ihm aufgelägten Verbohts, ehelos ist [dass er aber annoch im Leben, zeigen dessen Briefe, die Er an diese seine Frau nach Bender geschrieben, und darinnen Er sie zu sich berufen, welche ich in Händen habe, es zeiget dannen die Nachricht des Fähnrichs Brandt der in diesen Jahr aus der Muscowitischen gefangenschaft von Ucraina entkommen ist] sich

gründende auf das Spinnengewebe einer unrechtmessigen Ehe mit den Woynarowsky sich unterstehet, das unrechtmessige Recht den sehl. verstorbenen feld-herrn Mazeppa in den Besitz nicht nur seiner privat-mittel, sondern auch die Publiquen Gelder zu succediren bey Ew: Königl. May-tt ein gerechten Gottsehl, und billigen Fürsten gantz ungerecht, unbillig und unrechtmässig zu begehen, den die unrechtmässige Ehe hebet die Rechtmessigkeit des Erbrechtauf; Dahero unterwerfe ich Ew: Königl. May-ts hohen Urtheil und willen, ob es nicht anständiger wäre, dass die Bezahlung dieses nicht privaten und eigenen, sondern publiquen Geldes, worüber die frau mit ihren Suppliquen bey Ew: Königl. May-tt sollicitiret, aufgeschoben werde bis zu der Befreyung des Herrn Woynarowski aus muscowisclier gefangenschaft (so anders uns das hören eine Erlösung zu hoffen), den es ist zu besorgen, dass nicht, wann sie ihres Wunsches gewähret würde, und mit dem Gelde nach Deutschland zurücke kehrete, solch Geld nebst ihr in die Hände ihres rechten Mannes Zabila verfiele, der durch Muscovitische Hülfe sie vor jeden Gericht suchen kan, zu mahlen sie mir selbst berichtet, dass Scheremet zu Breslau alle Mühe angewandt ihre Kinder aufzugreifen, da sie sich zu Zweybrücken aufgehalten. Nachgehens ist zu besorgen, dass sie an der Freyheit des Woynarowski verzweifelende, sich noch an einen andern verheyrahten möchte, aber was ausser meiner Sache ist, gehet

*) praesumtion (в другії відписі).

mich eben nichts an. Nulir flehe ich Ew: Königl. May-tt zu wiederholten und unendlichen mahlen demflhtigst an, in so elenden meinem und meiner Familie zustand, dass die 60.000 RDr. böhmischen Geldes, die Ew. Eönigl. May-tt zu dero Behuf zu Budizin aus der Publiquen Cassa (wie ich bey allem was heilig ist schweren kan) gezahlet worden, zur erleichterung meines mangels, zur wieder aufhelfung meines ruinirten Glücks, zur Ernehrung, Unterhaltung und zur auferziehung und anschickung meiner Familie, zu meinem honetten leben beybehalten und in Ew. Eönigl. May-tts Cassa berechnet werden, damit nicht aller Hülfsmittel zu meinem Unterhalt beraubet, mit meiner Familie am Bettelstabe leben müsse, und zum grossen veracht Ew. Eönigl. May-tts Protection und Schutzes, den Feinden ein Gelächter werde; und hören möge: wo ist dein Gott; und gewiss, ich durch diese Winde der eussersten desperation umgetrieben würde wanken, wo nicht der unbewegliche Grund der Gnade, des Mitleidens und Schutzes Ew. Eönigl. mich unterstützet und stärket. Es wird dennoch Ew. Eönigl. May-tt meine Sache und gerechte Federungen auch nur aus folgenden gründen erkennen.

1 : Die sentence Ew. Eönigl. May-tt, die in der Sache des Herrn Woynarowski gefället worden und von mir ehrerbietigst verehret wird, schliesset die 60.000 RDr. nicht mit ein in die privat-güter des feldherrn Mazeppa, sondern schliesset sie viel mehr darvon aus mit diesen Worten. Daher hat es Ew. Eönigl. May-tt aus abgesagten gedeucht, hiemit zu beschliessen, dass die Güter, welche von den Feldt Herrn nach Bender überbracht worden, des Feldtherrn Mazeppa privat oder eigner und keine publique Mitteln sind. Da nun die 60.000 R-dr nicht mit nach Bender gebracht worden, sondern zu Budizin aus der publiquen Cassa, nach vorhergegangener Berahtschlagung des feldherrn mit den Officiren und deren Consens angeliehen worden, so können nicht zu den privat Mitteln, einfolglich noch nicht zur Succession des Herrn Woynarowski gerechnet werden.

2: Weil der Herr Woynarowski in den Process seiner Sache und in den Context seiner antwort, dass die Publique Casse voll böhmischen RD-r. und gemeinen muscowitischen Copeken gewesen, zugestanden und bekant hat: mit diesen Worten: Ich will nicht vorbey-gehen, dass der publique Schatz mit keinen andern Gelde gefüllet gewesen als mit Böhmischen Rd-r. und gemeinen muscovitischen Copeken; dahero folget notwendig aus den zugestandenen praemissis, dass das böhmische Geld, so sich auf 60.000 Rd-r betrug, publique und nicht private Mittel gewesen.Оfлив у Шведі!

3 :l) Weil der Herr Woynarowski in der Commission und seyn antwort keine beweisende Grunde angebracht,

darzuthun, dass die 60.000 R D-r böhmischen Geldes eigene Mittel des sehl. verstorbenen feldherrn Mazeppa gewesen, sondern mit Umschweifen, die, so des Herrn Lagercronas Handschrift über benandte Summa und die Verschreibung der Fürstin Dolska wegen 100.000 Carolin, ebenfalls Böhmischen Geldes, zurück foderten, herum geführet hat, in dem er geantwortet, die Handschrift des Herrn Lagercronas und der fürstin Dolska habe ich bey der Hand, nicht sie herauszugeben, sondern meine Dürftigkeit zu retten, wen ich ein mahl an die Örter komme, da die wiedererhaltung dessen so man empfangen hat, zu hoffen ist, er auch nicht leugnen könne, dass der Feldherr Mazeppa die Officiales zu sich nach Budi-zin berufen, ihm den Willen des Königes vorgehalten und von ihm den Beyfall zur auszahlung der 60.000 Rd-r aus der allgemeinen Cassa verlanget hat; dan wie laute er hierin der klaren Wahrheit wieder-sprochen, da Er selbst gegenwertig gewesen und gehöret hat; so folget, dass der, welcher weder beweiset noch verneinet, schweige, und [wer] verschweiget, der scheinet zu bekräftigen oder zu gestehen. Damit aber Ew. Königl. May-tt so viel deutlicher Nachricht habe von der Fürstin Dolska, der Mutter der Fürstin von Wiesnowitzki, will ich die Sache kürtzlich fassen. Als der sehl. verstorbener feldherr Mazeppa mit den Cosackischen Truppen in Wolhynien die Winter-quar-tiere hatte, so tractirte die Fürstin unter der Hand mit den feldherren, dass Er der Parthey des Königs Stanislai beytragen solte, und diese vertrauligkeit erhielte sie bey den feldherrn, dass ihr 100 000 Carolinen geliehen wurden, Ihre versetzte Clenodien wieder einzulösen, welche summa in Böhmischen Gelde der Feldherr aus der publiquen Cassa nehmen, in Tonnen eingepackt und zur Printzessin durch ihren Beicht-Vater bringen liess ohne dass es jemand ander als ich wusste ; Er wandte här gegen den Heuptern vor, dass dieses Geld auf Befehl des Czaren solte gegeben werden den zamoschischen abgeordneten wegen der Einlassung der Moscovitischen Besatzung in die Festung Zamoski, aber die Sache verhielt sich gantz anders: dann der Czar vergüngte selbst die Capitulation, welcher wegen einlassung seiner Besatzung in Zamoski zwischen den Feldherrn Mazeppa und den abgeordneten aufgerichtet worden und bezahlte zu Grodno 20.000 Rubel in die Hände des Ober-Wachmeisters Pototzki der von den abgeordneten seiner Schwester Sohn dieses Geldes zu empfangen Commission hatte. Mit was Recht nuhn der Herr Woynarowski die benandte

>) Сього пункту неаа в другії примірнику.і

Handschrift der Printzessin Dolska besitzet, wird Ew. Eönigl. May-tt mein gnädigster Herr nach eigenem hohen Urtheil ermässen.

4: Niemand wird nebst mir in abrede seyn können, dass ich wegen des allgemeinen Besten verlohren habe, nicht allein in der Ucraina alle meine sattsahme weitleufflge Güter sowohl bewegliche wie unbewegliche, welche ich in Schweiss meines angesichts in mehr als funftzehn Jahren mit nicht geringen Diensten erworben, mit meine Ehegattin beheyrahtet und mit eigenem Gelde erkauftet, zu deren wieder erhaltung ich keine andere als die sieghaften Waffen Ew. Eönigl. May-tts habe, sondern auch dass ich zu Bender in den öffentlichen Feldherrn Ampte meiner übrigen Mittel an Gold und Clenodien, die ich noch für der raubrischen Wuth der Feinde gerettet, angewandt und ausgetheilet, in dem ich fünf Jahre durch, sonderlich da ich von den Türken ein Zeit von dreyen Jahren keine Lebens Mitteln erhalten, genöthiget gewesen, amptswegen die Erieges Bedienten zu unterhalten, zu kleiden und das notwendige ihnen zu verschaffen, den Eoschowijs mit seinen Officiren und weitleufigen Gefolge also zu tractiren, Geschenke und Eleider auszutheilen, die Abgeordneten von Sietz, item die Türken und Tartaren mit Gaben und Gold belohnen, die öffentliche Geschäfte und absendungen auszurichten, dergleichen wen ich nicht Fäldherr gewesen wäre, mir nichts ergangen hätte ; habe ich nun nicht verdienet, dass mir dieser meiner ruin, welcher ich wegen des allgemeinen Besten bis auf eusserste gebracht und mit meiner Familie in einem frembden Lande zum Frembling gerathen, und der ich mit dem Eintritt in die Feldherrschaft Ober mich genommen, mit der jhm gar nicht zu verglichenen Ersatzung der 60.000 RD-r publiquer Mittel einiger massen erstattet würde Ew. Eönigl. May-tt wollen hierauf in hohen Gnaden zu reflectiren zu geruhen.

5: Wann mir erlaubet wäre, das Geistl. mit dem weltlichen zusammen zu setzen, würde ich gegen meinen Vorfahren, den Weyland Hochgebohrnen Feldherrn Mazeppa mich die Worte des Evangelii bedienen: Siehe wir

haben alles verlassen und seynd dir nachgefolget, was wird uns dafür, und Er würde, wan die verstorbenen reden kön-ten, aus seiner überbliebenen Asche antworten: alles was mein ist, ist auch dein, wie Er auch dan in seinem Leben, bey seiner Selen öfters schwerende mich, dass alle seine Güter ich mit ihm gemein haben solte, so oft versicherte als von mir begehrte, dass ich ihm, damit Er nicht den Czaren verrathen würde, treu verbleiben solte ; und gewiss, wan der Herr Woynarowski seyn Gewissen mit erfn]st prüfen und mit gesunden Sinnen überlägen wolte, die Treue, welche ich gegen seinen Herrn mit meinen eigenen Schaden unersetzlichen ruin und

fester Statthaftigkeit in so manchen Gefahren, bewahret, kraft welcher Er in eine so grosse Erbschaft getreten, so würde Er nicht allein die von ihm in Besitz genommenen Mittel mir gerne abtreten, sondern auch mich an den privat Gütern theil nehmen lassen ; dann es ist nichts gewissere als dass ich durch meine unverbrüchliche Treue und Liebe des hochsehl. verstorbenen Feldherrns Güter nicht nur, sondern Ehre und Leben versichert und gerettet, da ich im ge-gentheil hiebey alle meine Güter aus-und mein Leben in Gefahr gesetzet. Wen ich aber eines beweglichen Gemühts und eines verwegenen Gewissens gewesen wäre, und den Feldherrn bey den Czaren schwartz gemacht, ihm die gantze Sache erzehlet und alle Zeugnisse, die ich noch in meinen Händen habe, zu Sonderheit aber die allgemeinen und sonderbahren Briefe des Durchlauchtigsten Königes in Pohlen Stanislai und andere Magnaten Correspondence oder Brief-Wechsel überliefert hätte, würde ich ohne Zweifel bey den Czaren hoch ans Brett und zu vielen Ehren gekommen und nicht allein in alle unbewegliche Güter meines fürtrefflichen Vorfahren getreten seyn, sondern auch den beweglichen Theil gehabt haben. Was aber in solchen Fall der Herr Woynarowski besitzen würde, ist ohne weitleuftig-keit zu schliessen.

Aus diesen vorhergesetzten Gründen wird nuhn Ew. Königl. May-tt allergnädigst nach dero gewöhnlichen Billigkeit urtheilen von meiner Sache und gerechtsammen Federung auch aus der beygefüg-ten Copia der untertähnigsten Bitt- Schrift, die deroselben annoch in der Türckey von Bystrijtzcki unmittelbahr vor der Benderschen Cala-balique überreichet worden, ersehen, mit was Recht der Woynarowski eine so weitleuffige und ansehnliche Erbschaft getreten und mit was Recht seine uneheliche Ehegattin solche Erbschaft nuhn für sich begiäret: Ich aber bitte und oft wiederhole in dem so elenden Zustande, in welchen ich und meine Officirs sich befinden etc. etc:

XVII.

Serenissima atq. Potentissima Princeps Haereditaria Sueciae Domina et Protectrix mea Clementissima.

Quis dabit oculis meas Aquas? ut possim deplorare tarn deplo-randa, tam dolenda, tamq. funesta fata, incomparabilis Herois S-ae R-ae M-tis Charissimi Serenitatis V-ae Fratris, mei autem singularissi-mi Protectoris et Clementissimi Domini? Certe universae Sueciae la-crymas, luctus, singultus, ac ploratus, in me unicum vellem convertere, ut perfecte deflerem tam clementissimum Regem, a quo vita, honor gt fortuna mea dependebat. Tantis епівд dolorjbus, tantis jmmensisi

cordis cruciatibus, usq. ad ossa et medullas penetrantibns consumor, quanta flde, tot discriminibus rerum infracta et inconcussa, quanto amore, quantis votis, quantis desiderijs, quanta spe et expectatione in Majestatem suam ferebar. Nollem equidem, inter ingentes dolores et amaros luctus, Serenitatis V-ae ad pedes Eius hac meâ supplici literâ reptare, cum gloriatione et expositione meae erga S-am R-am M-tem fidelitatis, a qua me nulla pericula vitae et honoris, nulla privata et publica commoda, nullae minae et terriculamenta abstrahere et avo-care potuerunt, nisi me praesens meus, tam miserandus, tamq. deplo-randus status et spes omnes caducae, ad arripiendam banc audaciam cogèrent. Cum venia tamen Serenitatis V-ae ut de me Iuculentius Eam informem, brevibus rem complector:

Post fata Antecessoris mei Ducis Zaporoviensis Mazeppae, cum fuerim unirersi mei exercitûs Zaporoviensis liberis votis et suffragijs Benderae Ducem electus, magis autem ad obeundum hoc munus a S-a R-a M-te coactus,

cumq. fuerim iurejurando Protectioni S-ae R-ae M-tis in electione mea libéré obstrictus, omnem operam navavi, inser-virendi Majestatis suae commodis, postpositis et meis privatis et publicis.

Declarato enim bello a Porta Othomanica Russie, quando supre-mus Wesirius contra ipsos cum validissima manu tendens, superavit Danubium, vocatus fui ab ipso et Hano Tartarorum, ad coniunctionem armorum, neq. potui renuere, sed assecuravi ipsos, et ore praesens, et literis absens coniuncturum me fore armorum societate cum illis, res declarata ad actum perveniebat, Rex autem Beatissimus, impedivit passus praefixos, et mandavit, ut ego cum exercitu ad latus Eius re-manerem. Mandatis Regijs parui, tanquam mei Protectoris, Wesirij autem et Hani literis vocatorijs renui, et quamvis irritavi ipsos hoc actu, tamen necessitate retinendi Exercitum Zaporoviensem sub protection sua compulsi, post partam victoriam de Russis ad Prut cogérant Tzarum ad cedendum de possessione sua citeriorem Ucrainam, quam mihi offerebant, imo assecurabant me recepturos se fore et Anteriorem Ucrainam de eadem possessione, sicut literae Hani ad me scriptae, fidem meam testari possunt, quas ad manus habeo.

His ergo commotus literis, fui apud Wesirium et Hanum in castris eorum cum gratiarum actione, assentiente et permittende S-a R-a M-te, qui sicut per literas, ita et oretenus, assecurabant me de recipienda anteriore Ucraina ex possessione Moscovitica, expostulabant solum, ut passus eorum sequerer Constantinopolim, ubi debuit finiri tractatus cum Russis, et cum assenserim expostulationibus, recepi et viaticum in paratâ pecuniâ et literas passûs, redux autem factus, ad S-am R-am

11

M-tem, quando haec omnia proposui, tune M-tas sua clementissime permisit obeundam hanc viam, adstante Ministro Dno Maliern. Movit castra sua supremus Wesirius, et Hanus cum illo, ad me autem scrip-serunt ut quantocyus properarem, et ingressui illorum Constantino-polim assisterem, ego тего innixus permissioni S-ae R-ae M-tis expe-divi ad Hanum Secretarium meum, denuntiando ei meum discessum, et cum discesserim S-a R a M-tas Supremo Wesirio offensa, misit Primarium Coramissarium bellicum Dnum Soldan, ad insequendum et revertendum me Benderam, qui consecutus me iam extra Danubium in urbe Babae, quando proposuit cum multis assecurationibus Volun-tatem et mandalum Regium, libentissime assensi, et retrograde passu redivi Benderam ad S-am R-am M-tem expeditis assentiente Majestate sua Legatis meis ad Portam cum Instructione, qui quando pervene-runt Adrianopolim, ubi Wesirius et Hanus adventum meum expecta* bant, tune accedentes ad se eosdem rneos Legatos, interrogabat Hanus de causa regressûs mei Benderam, quâ ab ijs perceptâ, respondit his formalibus: Quoniam inquit Dux totam fiduciam suam ponit in Rege Sueciae, igitur introducat ipsum in Ucrainae possessionem Rex. Tarnen Porta utilitati suae impense, in negotio vindicandae Ucrainae studendo, recalcitrantibus Legatis Russicis, bellum declarabat, sed audiendo mi-sisse me ad mandatum Regium exercitum in Poloniam, pacem cum ipsis conclusit, Legatosq. meos expedivit offerendo mihi citeriorem Ucrainam, Hanoq. tunc ad Benderam degenti, in mandatis commisit, ut praeveniendo adventum Legati Polonici ad Portam, et praeoccu-pando ipsius praetensiones de restituenda eadem citeriore Ucraina co-geret me cum exercitu ad abeundum Bendera, et possidendum Ucrainam, ut Porta haberet rationem excusandi se coram Legato, iam esse illam in mea possessione. Mandate huic Hanus parendo, misit prius in Ucrainam nonullos Mirsas et Agas suos, cum universalibus Literis, denuntiando Polonis et Russis, in meam possessionem a Porta tradi-tarn esse Ucrainam, sed S-a R-a M-tas ab abitu in Ucrainam retinuit me ac per Dominum Soldan suasit prohibuitq. ne ullam cum Wesirio haberem correspondentiam. Interea tractatus cum Legato Polonico, de confirmandis pactis Carlovicensibus intercessit, quorum тi receperunt Poloni Ucrainam citeriorem in possessionem suam, ego vero et litera-libus et verbalibus assecurationibus S-ae R-ae M-tis confisus, secutus sum Heroica Majestatis suae vestigia, cum Familia et officialibus no-nullis, ab Oriente usq. ad has septemtrionales piagas. Neq. Rex Au-gustus per La Mer legatum suum ad Hanum caeteriq. proceres Regni desierant allicere me cum exercitu meo ad partes suas, quae omnia non ignota fuerunt S-ae R-ae M-ti et ministro Ststûs D-no Müllern,i

a quibus hac in ге Literas ad me Demoticâ scriptae, laudantes meam in fide constantiam et assecurantes me omni

Regiâ gratiâ et solicitâ curâ promovendorum commodorum meorum, hucusq. infelix manibus palpo raeis.

Praetereo hoc, quod in ipsa rerolutione Benderiensi, quando S-a R-a M-tas a Turcis oppugnabatur, non recesserim a protectione Ma-jestatis suae, imo quaerentibus me a Hano missis, cuiusnam esse partis an Régis, an Turcarum, fortiter et impavide obstiterim, responde-rimq. me esse sub protectione Regia, quod Responsum ita Hani sto-machum commovit, ut resolveret se ad plectendum me capite, et ad incaptivandam Familiam meam, et certe hoc actu efficeret, ni fuisset a Filio suo Kalga Soltano et a Sapieha lenitus et mitigatus.

Praetereo hoc, quod in Turcia adhaerendo Protectioni S ae R-ae M-tis semisex annis negotia publica expediendo, in Legationes et sus-tentationem offlcialium omnium expendendo, a capite ad calcem rui-natus sum, exutusq. a clenodijs, pecunia et universa supellectili argen-tea et aurea, ad quae omnia fi des et amor, quibus ferebar in tam clementissimum Principem adegit me.

Plura debuissem scribere nisi me ingens dolor Serenitatis V-ae persuaderet, amovere manum de tabula, ne inter luctus, lamentationes et planctus, Serenitatis V-ae importunus essem. Vellern excurrere ipse in amplexum plantarum Serenitatis V-ae, nisi me retineret ab obeunda hac via inopia mea, quâ sum ita pressus et oppressus, ut nec pecunia ad sustendandam Familiam et officiales supersit, nec fides mea apud creditores, post fata clementissimi mei Protectoris amplius valeat.

Et quamvis ad funestum hune casum et occasum S-ae R-ae M-tis misere inclinata sit fortuna mea, tamen non despero, quod Se-renitas V-a altissimo suo iudicio ponderatis his omnibus illam erigere protectionem S-ae R-ae M-tis charissimi sui Fratris mihi datam in se suscipere, omnes meas spes caducas sublevare, inopiae meae succur-rere et provisionem illam, quam Beatissimus Rex pro victu et amictu, Familiae meae et Officialium clementissime mihi destinavit confirmare non abnuerit. Tibi derelictus est egenus, Orphano Tu sis adiutrix.

Christianstadij 12 Xbris 1718 a-o

Serenitatis Vestrae Subiectissimus Servus Philippus Orlik.Орлик у Швеції

47

XVIII ').

Allerdurchlauchteste, Grossmächtigste Königin

Ewr: Königl: Majestaet geruhen ailergdst sich hierdurch vorstellen zu lassen, dass ich Ewr Eönigl. Mit: vortragen muss, dass meine Frau und Einder, welche in Chrislianstadt leben, bereits bey zwey Monat keinen H Geld noch einigen bissen brodt zu Ihrer Sub-sistence haben ; welches mir vor meiner Person alhier auch manqui-ret, Mithin den Meinigen nicht zu Hülfe kommen kan; also gelanget an Ewr Königl. Mtt. hiemit mein allerunterthänigstes Bitten und Flehen, an mir und den Meinigen einige Barmhertzigkeit zu erweisen, damit mir in meiner höchsten und miserabelsten noth möchte geholfen werden. Ich verharre

Ewr. Königl. Mayt: Meiner allergnädigsten Königin unterthänigst gehorsambster Diener und Knecht Philippus Orlik.

XIX.

Grossmächtigster Allergnädigster König.

Ewer Königl: May-tt bitte untertähnigst umb Vergebung, dass dieselbe so vielmahls mit meinen Suppliquen zu molestiren ich mich erkühne ; Ich werde in meiner grossen Bekümmerniss diese Dreistigkeit zu begehen gezwungen, in dem mir das zu erkandte Geld nicht in Hamburg, sondern allhier soll bezahlet werden, da dan die Assig-nirten 10.000 Reichs- dahl-r nach hiesigem Gelde nicht mehr als 7500 Reichs-dahl-r courrant austragen werden. Wan ich dan mit so geringer Summa meine Schulden und meinen Oficirern die schuldige provision vor 3. viertel dieses Jahres bezahlen soll, wird mir nichtes mehr als 2.346 Reichs-dahl-r courrant übrig bleiben. Geruhen demnach Ewer Königl. Maytt allergnädigst bey sich zu überlegen, ob es möglich sey, dass ich mit diesen 2.346 Reichs dahl-r courrant eine so lange Reise von Norden bis nach Orient reisen.meine Affaire

verrichten, meine Familie ernehren und bekleiden, zu dem meinen elenden Zustand in etwas repariren könne. Dieses auch Allergnädigster König und Herr machet mich gantz verzweiflend, das die Bezahlung des

$ Лист мав отсю урядову дописку: „Gage eines halben Jahres wird bewilligt, d. 3 Junij 1719".

Tractaments тог 3. Viertel dieses Jahres restirende, zurückegehalten wird, und die Reichs-Stände nichtes deswegen decidiret, welches Trac-tament Sie doch gantz wie es der höchstseelige König constituiret im Monaht Maij approbiret, und nach dem die Reichs-Slände im Mohnat Julij am Ende des Reichstags mir 10.000 Reichs-Dahl-r umb meine Sache damit zu verrichten, zu geben resolviret, nicht des Tractaments im geringsten erwehnet. Inwowegen Ewer Königl. May-tt ich höchstbetrübter untertâhnigst und auf des allerdemühtigste bitte, Sie aller-gnädigst geruhen zu befehlen, dass die 10.000 Reichs-dahl r in Hamburg mir mögen bezahlet werden. Diese Gnade ist ja den Herrn Generalen Ponitovski und Crispin wie auch andern (denen ich nicht geringer und unglückseeliger kan geachtet werden) wiederfahren, weder dass mir auch der übrige rest von meinem Tractament vor 3. Quartal dieses Jahres 5.000 Reichs dahl r extrahiret werden, auf welche eine Assecuration man mir solte geben, der wohlgebohrne Herr Praesident Lagerberg hat versichert auf das ich mit diesem bekommenen Tractament meine Schulden bezahlen und meine Reise aus Schweden na-cher Deutschland vortselzen köndte. Diese erlauchte hohe Königl. Gnade wolle der allerhöchste an Ewer Königl. May-tt mit allem hohen Königl. Wohlergehen reichlich vergelten. Zu welchem herlzlichen Wunsch ich gegen Ewer Königl. May-tt mit eben derselben Beständigkeit wie auch ich jederzeit gegen dem höchätseel. Könige lebenslang in aller untertähnigkeit lebenslang verbleibe

Grossmächtigster Allergnädigster König Ewer Königl. May-tt alleruntertähnigster Diener Philippus Orlik.

XX.

Grossmächtigster Allergnädigster König.

Ewer Königl: May-tt kan nicht umbhin untertâhnigst zu berichten, dass ehe ich mich zu meiner vorhabenden Reise bereite, die Ewer Königl: May-tt praesentirte und gelesene Briefe an dem Haan und Seraskier Mustaphan Bassen meinem absonderlichen Hertzensfreund geschrieben, mit ehisten durch meinen General Fendrich Herrn Johann Hertzik des Hertzogthums Siegel Verwahrer abzuschicken willens sey: Dieser letzte wird auch die ihm an mein Kriegesheer anvertraute Briefe mit sich nehmen. In diesen erwehnten Briefen an dem Haa» und Seraskier Mustaphan Bassan rahte ich denselben, dass die Ottomannische Pforte ihre Waffen in 2 Theile getheilet wieder die Mosco-

witer, den einen Theil gegen Âstracan, den andern nach den donischen bey Assov nachgelegenen Grentzen möge hinwenden, beweise auch zu gleich den grossen Nutzen, welchen die Ottomannische Pforte durch diesen Krieges-Zug zu erwarten habe. Diese beyde Officirs, so an den Höfen des Haans und Seraskirs sollen expediret werden, müssen aida wegen des correspondens so lange verbleiben, bis ich in Pohlen vor dem Reichstag, der den 1. October angehen wird, meine und dem Reiche Schweden angehende Angelegenheiten, werde auf das beste disponiret und in einem guten Stande gebracht haben. Ist dero-wegen an Ewer Königl. May-tt meine untertähnigste Bitte, Sie wollen allergnädigst geruhen Sorge zu tragen, dass diesen meinen beyden Officirs wegen einer so langen Reise Zehr Geld möge dargereichet werden; weiter auch dass Ewer Königl. May-tts Briefe an dem Haan und dem Seraskier zu dem an mein Krieges Heer (von deren Inhalt ich mit der Königl. Kantzeley conferiren werde), durch die obener-wehnte Oficirs gnädigst wollen abgeben lassen. Wie nun dieses zu des Königreiches Schweden Besten ohne Zweifel gereichen wird, so lebe der untertähnigsten Hoffnung hierinnen baldt eine gnädige Erhörung zu vernehmen, Lebens lang verharrende

Grossmächtigster Allergnädigster König Ewer Königl. May-tt untertähnigster Diener Philippus Orlik.

XXI.

Durchlauchtigste Grossmächtigste Allergnädigste Königin !

Ewer Königl. May-tt vor dero hohe höchstberühmliche Gnade, so mir in dem dieselbe die von dem hochseeligen Könige Ihrem Herrn Bruder zu meinen Unterhalt nöhtige verordnete Provision allergnädigst approbiret, kan ich nicht genugsam untertähnigsten Dank sagen. Ich werde solche Königl. Gnade allenthalben, wo ich in der Welt hinkomme, lebenslang mit dem dankbahrstem Gemühte zu rühmen wissen. Diese hohe königl. Müdigkeit reitzet mich an, Ew : königl. May-tt fussfällig zu bitten, Sie wollen nicht ungnädig weiden, wann ich dringender Noht halben dieselbe unterlähnigst anzuflehen gezwungen bin, mir das letzte Quartal dieses Jahres, welches sich mit dem 1. October angefangen, auszuhelfen, obschon dieselbe nicht eher als künftiges Neujahr verfallen, gnädigst auch zu befehlen lassen, damit ich mit den Meinigen bey dieser schweren Zeit eine nohtwendige Unterhaltung44

erlangen möge. Diese wie auch alle andere Eönigl. Gnade wolle der allerhöchste an Ew. Eönigl. May-tt und dero hohen Angehörigen mit allem hohen Eönigl. Wohlergehen reichlich vergelten, welches von Hertzen lebenslang untertähnigst anerwünschet

Ew. Eönigl. May-tt Untertähniger Enechl Philippus Orlik.

XXII.

M e m o r i a 1 e.

Quamvis in fine supplicis mei Libelli S-ae R-ae M-ti porrecti, expressi humillima mea petita concernentia tractatum pacis, tarn cum Tzaro, quam etiam praecipue cum Rege Avgusto, tarnen ne propter multa eaq. innumera in praesenti tempestate Regni Sueciae negotia, oblivioni tradantur, Supplico humillime, ad S-am R-am M-tem, ut se-cundum assecurationem Beatissimi Regis Charissimi Fratris sui, reti-nendo me in illibata sua protectione, dignetur clementissime suo tempore, cum venerit ad tractatum pacis, recordari et meminisse personam meam et res commodaq. mea in eodem Supplici libelle expressa.

Quod attinet tractatum cum Tzaro, non multum facesset negotij, sicut patebit ex Supplici meo libello, caveo solum iterum iterumq. hanc mihi securitatem, ne vigore tractatûs cogar ad abeundum sub potestatem et in obsequium Czari, qui nullum ad me habet ius et re-relationem, tanquam ad nobilem ab Atavis Bohaemicum, ab Avo autem et Parentibus Polonicum, sub imperio ipsius nec natum nec educatum, nulloq. iuramento ipsi in subiectionem, obsequia et fidelita-tem obstrictum. Amnestias et assecurationes Czari non desidero, non ignarus multos ex parte nostra assecurationibus et amnestijs seduetos perijsse, in caeteris vero refero me ad puneta in Supplici libello S-ae R-ae M-ti porrecto.

Quae autem spectant tractatum cum Rege Augusto, expressi etiam et haec in eodem meo supplici libello punetuatim in hoc funda-raento : quod Rex Augustus per Ablegatos Eaplan Gierei Hani et Se-raskierij Abdi Bassae assecuraverit Portam, promiseritqu. assignare sedes habitationesq. viginti millibus Cosacis meis, in Ucraina anteriori, post conclusam cum Beatissimo Rege pacem, qui hoc negotium de commodis nostris tractandum, pereepit a Porta in se, sicut possunt hac de re fidem meam testari Maiestatis suae literae, ad eundem Hanum Eaplan Giereium per Mehmet Sirin Mirzam Demotieâ scriptae, quarum copiam eidem meo supplici libello adiunxi, restât solum (quodОрлик у Швеції 51

11

humilime peto) ut S a R-a M-tas, clemenlissime mihi mandare velit, venire hue Holmiam tune, quùm venerit tempus expediendi Plenipo-tentiarios ad locum tractatûs, et scribendi ipsis Instructionen), ut in negotijs meis possim conferre con Cancellaria et suggerere modos et media, quibus in vias planas interesse meum concernens Rempublieam Polonam induceretur.

Exercitus meus Zaporoviensis (cuius numerus superat 20.000) in procinclu discessûs Beatissimi Régis ex Turcia,

commissus et recom-mendatus ad tempus tam a Maiestate sua quam etiam a me protection! Hani, hucusq. in fldelitate sua constantissime perseverat, ad quem antea aliquoties ex Scania scribere curaveram de mandato Beatissimi Régis, expediendo literas meas ad manus Magnifici D-ni Generalis Majoris Urbanowilz, qui a Maiestate sua habuit coinmissionem trans-mittendi easdem meas literas ad exercitum meum. Post fata vero Beatissimi Régis nec una vice scripsi ad illum, ignarus quomodo pos-sum orphanos post Protectorem suum consolari, et assecurare. Sed nunc nactus commodissimam occassionem, ad transmittendum literas meas ad eundem meum exercitum, per meum. Generalem vigiliarum Praefectum Mirowitz, qui ex Suecia in Poloniam arripit iter paenes Mugnificum Dominum Generalem Maiorem Urbanowitz, supplico hu-milliine ad S am R-am M-tem ut possim habere clementissimam per-missionem scribendi ad exercitum meum, et informationem quo debeo illum assecurare, in praesenti statu.

Philippus Orlik.

XXIII.

Serenissima atq. Potentissima Regina Domina mea clementissima.

Innata S-ae V-ae R-ae M tis dementia, sole clarior enituit, quando destinatam a Beatissimo Rege charissimo suo Fratre provisio-nem meam munificentissimè approbare dignata est. Et hoc est quod me aeviternè obligat, ut perpetuus sim cum Familia mea, ubiq. loco-rum indifessus eiusdem S-ae V-ae R-ae M-tis clementiae Encomiastes et praedicator. Quoniàm autèm ultimus praesentis anni quadrans, suum exordium a 1-mo huius Octobris auspicatus est, igitur procumbens ad pedes S-ae V-ae R-ae M-tis humillime supplico, ut de mandato Eius pro eodem anni quadrante residuum provisionis meae extradatur. Rex52

АльФгед Єнсен

regnantium Deus Optimus Maximus rependet hanc bonitatem S-ae V-ae R-ae M-tis copiosa mercede, ego autem non desinam esse _ I I I i ! I Sacrae Vestrae Regiae Majestlis

Holmiae 5 Octobris Subiectissimus servus

1719, Philippus Orlik.

XXIV *)

Grossmächtigste allergnädigste Königin.

Ewer Königl. Maystt nicht unbericht allerliefester Submission lasse, wie ich zu fortsetzung meiner reise von Christianstad nach Stockholm, habe mich in Schulden stürtzen müssen, von welchen hier auch mehr als vier wochen lang zu unterhalten genöthiget worden, wirdt d. H. Secretair Höpken meinen elenden Zustand wolil bezeugen können. Aus welcher Ursache schon durch dritte Supplique bey Ihro Königl. Maystt allerunterthänigsten anflehe, zu Pfälligsten bittend zu meiner Provision mich mit dem letzten dieses Jahres quartaln in gnaden versehen lassen, welchen Iliro Königl. Maystt selbsten allergnä-digst approbiret haben.. Ich dörfe zwar nicht so oft mit meinen beschwerlichen Suppliquen bey Ewer Königl. Maystt einzulaufen, und dero königl. respect nicht unterstehen zu missbrauchen, wan mich dringende noth und letzte meine Familienunglückseeligkeiten dazu nicht bewegten. Ueber welches Ewer Königl. Maystt geruhen wolle, aus dero angebohrnen Barmhertzigkeit ein hertzliches mitleyden zu erweisen, demüthigsten supplicire. In welcher Hoffnung meiner gewissen erhörung mein Leben lang beharre.

Ewer Königl. Maystt.

Unterthänigster Diener Philippus Orlik.

XXV';.

Stormägtigste Allernâdigste Drâttning

In för Eders Kongl. Maytt min allernâdigste Drâttnings, nödgas iag föredraga min rättmätige klagan, serdeles da

iag förnummit so wähl uti den framgângne Rijxdagsens tijdh, som ock nu, mängas förundran och roop, hwilket migh mycket beswärar för den af Hans Högstsahl. Kongl. Maytt mig förordnade och sedan af hennes Kongl. May-tt gillade Belöhning, nembligen 13.000 D. Silf-r Myndt, utaf

') Дописано: 1719.

2) Знаходить ся у двох варіантах. Мав дописку: d. 13 nov. 1719.

hwilken summa iag âhrligen betahlar 4.072 D. Silf-r mynt 'âth mine betiente, men mig blifwer allenast qwar 8.928 D-r Silfvvermynt. Desse medel som bestl af 8.928 D-r, ehuruwähl de âro ringa och icke svara emot mitt Fâltherre Embete och tienst, lijkwähl fôrr fin Myntetecknen blefwo gängse, woro tbe iillt'äckelige, icke tili öfwerflödh, icke tili nägon stâth, ey heller nügot präktigt lefwerne, utan tili ett mälteligit underhâldh och ringa Beklädnad, säsom thet anstâr en Främmande, serdeles then tlier omgifxven är med en widlyflig familia med hustro och 7 barn och annat hus-eller tienstefolck, men ifrän then tijden som Myntetecken kommo tili gang, begynte sig att yppas hos mig brist och trängmähl för den stora och nästan ingenstädes öfliga dyrheten pa alla saker, hwad som tili klädnad och underhäld hörer. Fördenskull är jag nödsakad worden att samka gäld pä migh, ifrän âhr 1716 intill närwarande ähr; och tili att bekläda mine käre anhörige och mitt tienstcfolck har jag m äst taga pä Credit af köpmännerna ätskil-lige saker, hwarigenom jagh är brackt uti stoor trängmähl, och med mycken Skuldh belastadh, hwilken sigh sträcker öfwer 8.000 D-r Silf-r myndt. Denna min utsagu kunna mine Creditorers upsalzer bewitna, hwilka jag här bifogar ; Jag undrar fördenskull deröfwer, att mânga sig förundra, det 8.928 D-r Silf-r myndt är en sloor Löhn, hwilckens öfrige utbetahlningh för detta sidsta Quartalet och härtill blir innehällen, att mine skulder des mehra tili min desto större Ruin och skada mä warda förökt, och jag tillijka med mine k. anhörige och tienstefolck warder bracht tili det yttersta älendet, af hvilket detta är ett ohörligit Exempel, dä jag för min rosas fortsättiande skull hijt tili Stockholm war twungen tili min ewärdeliga Schympf och nesa, uti Christianstad att pantsättia mine 2 ne Fällherre schiepter, min Kongl. Fahna och Fältherres Tecken, hwilket gemenligen kailas Bunschuk •), men här hade iag wisserligen mäst lefwa af tiggare brödet, om icke mine gode vänner och Patroner hade hulpit migh och länt mig pengar, hwilka enär jag dem betalt och mine Fältherre Tecken, som kailas Bunschuk igenlöst, sä lärer mig lijtet eller alsintet blifwa öfrigt för mina anhöriges underhäldh. Jag weet fördenskull icke, hwadh jag hafwer syndat emot Hans Högstsahl. Kongl. May-tt, hwilken iagh intill hans sidsta Lefnads tijd min trohet hällit : Fâltherre tienst har iag icke begärt, utan pä Hans Mayt-s Befalningh den samma uppâ mig tagit, och da iag ey war försedd med publique medel att utföra sakerna, hafwer iag medh egen Bekâstnad alla publique ärender beffrämiat, och för Hans May-ts nytta skull har iag ey heller nâgot tagit af publique

') В другій варіннтї читаеть ся: Випзіиск.

medlen efter min Antecessoris Fältherrens Mazeppas dödh. Lijkwähl war iag intet Hans May-tt beswärlig uti Turkyet. Woynarowski hade inne emoth all rätt och wanlighet alla publique medel genom sine tili sig köpte vänners gunst och hielp. Jag teeg härtill stilla, fastän heia mitt Erigfolck emot delta mitt stillatijgande ropade: Then öfwerste Wid-siren skref sâ äfta tili migh, som Tarltar Hanen mig med sin skrif-welse formante, att iag mig med mitt Krigfolck skulle skynda tili flo-den Pruth och conjungera mina vapen emot Muscoviterne i kraft af den giorde aliancen med det Crimensiska Herrskapet. Jag var beredd sädant att fulfölia, men hans sahl. Kongl. May-tt höltt mig tillbaka, och befalle migh twärtemot att iag med min Krigmacht skulle blifwa wid hans sida. Jag lydde Konungens Befalningh, men genom denne min olydna emot Hanen och Witziren upäggade iag them, sä alt thc mitt ährende angâende den delen uti Ucrain, som ligger pâ denna sij-dan, försummade, hwilken jag wisserligen hade igen bekommit, om iag där tili städes warit, dock lijkwähl sedan iag then afbadh, lâfwade the att wilia anwända all flijt och möda att twinga the Muskowitiske gisslar och plenipotenliarier wid freds Tractaten i Constantinopel att afstä den samma pâ denna sijdan belägne Ucrain. Dhe begärte alle-nast att iag skulle fölia deras footspâr tili Constantinopel, hwilken deras âstundan jag aldeles gärna bijföll. Jag fick ochsä mitt respass

och 3.000 Rixd r tili wägpenning, och dâ jag efter föregäende hans Kongl. May : tts efterlätelse mig tili resan färdig giort, följde efifter mig Hr Secreteraren Soldan pâ andre sijdan om Donauströmmen uti Baben med den kongl. Befalningen att iagh skulle afstâ ifrân den resan och komma tillbakas igen tili Bender. Jag effterkom dâ hans Mayt-s Befalningh, icke som somblige mente fördenskull att hans May: tt läfwade genom samme Herren Soldan âth min lille son, hwilken hans Maytt tili dopet hâllit, 20.000 Rix D r, utan för min trohet skuld, hwilken iag hans May-tt med min Eed förplichtigat hade. Hanen och Viciren togo denna min tilbakagäng op för ett begabberij, men lijkwähl til-bodo de migh tili egendom den fordehlen uti Ucrain, seendes häru-tinnan pâ sin egen nytta, som de af Muscoviterne wid Hoden Pruth igentagit med wapenwäldh, hwilka tilförene hörde tili den Polniske Republiquen i förmägo af de Carlovicensiske freds Tractater migh blef tilhanda sändh af Porten, Fältherrens Privilegium tillijka med en wäg-penningh, att âga den samme Dehlen uti Ucrain. Hanen blef befalt att han skulle migh med min Krigmacht affärda ifrân Bender. Detta misshagade hans högstsahl. Kongl. May-tt för hans Ährender skull, angâende den Polniske Republiquen, och wille att iag skulle afslâ thenna egendomen och afresan, lâfwande therjempte sig wilia bettreОрлик у Швеції

49

och nyttigare mine saker förese än som Porten. Jag giorde hwad Hans May-tt befalte och förachtade en sâ stoor lycka för hans May-tt skull, men tâ then Pâlniske Woywoden Mazoviensiske Legaten pästod hos Porten, att then pä thenne sijdan belägne Ucrain skulle restitueras, förskaffade Porten genom Hanens abgesandter hos Konungen Augustus och Repu-bliquen att de sknile mig med min Krigmacht optaga i sin Huldh och Skydd, hwilket de ochsà hade giordt, om hans Sahl. May-tt sädant ärende icke hade förhindrat, och utaf Porten pä sigh tagit att wilia tractera med Republiquen, säsom detta bewitna kan det kongl. swaret, skriwit ifrän Demotica tili Hanen genom Mehmet Sirin Mirsam Jag will nu icke tahla om, att iagh uti Kalabaliks tijdh uti Bender hade sä när mist mitt Hufwnd genom Hanen för den trohet skull som iagh höltt emot hans högstsahl. Kongl. May-tt, om ckke Hanens son Calga Sultan och den Starosta Bobruijski *) Generalen grefwe Sapieha denna hans rasande grymhet hade blidkat. Jag will förtijga den trohet, hwil-ken min krigmacht Glorieust bewijst, hwilken effter det Pultaviske slaget sedan fahrkästerne woro af fienden borttagne, hans högst sahl. Kongl. May tt dâ han blesserat war, öfwer Nieperströmmen öfwersatte, och inwid Bender igenom öde och obanade Marcker, med största trohet hans May-tt igenombrachte, hafwandes min Krigmacht ochsä för Konungens wälfärd skull, mycket Blod wid floden Boh utgutit och m&nga Glorieuse actioner utfört. Hwad hafwer iag förthenskull boort göra thet iag icke hafwer giort för Hans May-tt skull, men dock beklagar jag min olycka, att iagh här uti Hennes Kongl. May-ts Rijke, derest iag nu säsom en Främblingh lefwer, är mängom beswärlig för den Belöhningen skull, som mig af hans sahl. May-tt är tillordnat, och af hennes May-tt allernädigst gillat. Mig är aldeles wählbekant, när-warande Swergies Rijkes närwarande härda och swära tilständh, men lijkwähl weet iag mig hafwa rätt, att iag icke af migh sielf är hijt-kommen, utan uppä hans May-tts Befalningh nödgad, hwarigenom iag är afskild ifrän min Krigmacht och mänga sakers utförande. Jag hade hällre uti Turkiet wehlat blifwa qwar, och ther bättre willkor med min Krigmacht afwänta, serdeles dâ migh af Porten blef gifwit för hwar dagh en Belöhning bestâende af 40 Rix Dr. som denne bijfogade Spécification lärer utwiijsa. Om det icke hade varit för svärt att sträfwa mot strömmen och icke lyda Konungens befalningh; — pä det iagh fördenskull nu ieke mätte här wara tili Beswär och förtret, sä suppli-cerar iagh aldraödmiukeligast tili hennes Kongl. May-tt min allernä-digste Drätning, att hennes Kongl. May-tt wärdigas migh utur sitt

*) Варіант: Bobrijsinski.

Rijke med det aldra snaraste affärda, sedan dé af hans sahl. Kong]. May-tt hennes May-tts aldrakâreste Broder giorde försäkringar äro opfylte och mine saker uti ett godt tillstândh försatte, deriempte migh utrusta med hennes May-tts nädije Recommendations Bref tili dhe allierade Förstar, tili Ottomaniske Porten och Hanen, att iag künde

beqwämbligast komma tili min Krigmacht och förskaffa ett förbund och aliance med Tartaren emot Muscoviterne efter det emellan migh och det Crimensiske Herskapet oprättade förbundet, i ein wähl göra det som güras skall för hennes kongl. Maytt-s nytta och upwäckia ett Revold uti den delen af Ucrain som pâ andre sijdan ligger. Jag pretenderar icke nägre Medel tili Eriget och sakernes utförande eller nâgon wäg-penningh utur hennes May-tts Ränterij, utan det skall wara mig beha-geligast, hwad Eders Kongl. May-tt sä wähl af mine publique som private Medel (hwarom iag uti min genom hans Excellence Hr Grefwe Cronhielm i slutet af Junij mänadh tili Eders Kongl. May-tt öfwergifne ödmiukeste Skrift formait) täckes gifwa och underhielpa. Förblifwer altidh

Stormägtigste allernâdigste Drâtning Eders Kongl. May-tt

Aldraödmjukeste trogne och undergifneste Tienare

Philippus Orlik.

(Переклад).

До Вашої Королівської Величеости, мові найласкавійшої королеви, приходжу ві своїми жалями. До того спонукує пене і те, що підчас остат-ного сойму і тепер я чув, як багато людей вдивовані і невдоволені в причини пригнаного мені' блаженної паияти королівською величністю і потому потвердженого Вашою Королівською Величністю удержаня, а саме 13.000 срібних таляріи, в котрих я плачу річно 4.072 талярів своїм урядникаи, так що іені вістав ледво 8.928 талярів. Ся суаа, хоч вона незначна і не відповідав ранвї і службі Генерала, вистарчала однак для іене перед введенва монети в примусовим курсом; вистарчала не для вбитку і широкого способу життя, а ляше на мірне удержанв і скромну одіж, хоч я чужинець і маю велику родину, котра складавть ся в жівки і 7 дітий, а до того урядників і челяди. Але 8 того часу, як пущено в оборот mynttecken (маловартна монета 8 примусовим курсом), обступили мене недостачі і нужда черев надмірну, ніде нечувану порожнечу всїх предметів удержаня і убраня. То вмусило мене валавити в довги, почавши від 1716 року аж до сього часу; щоби одягнути мої милі діти і службу, я мусїв вабрати від купців товари на кредит і то привело мене в дуже скрутне положене, обтяжило довгами на суму по-Орлик у Швеції

0I

над 8.000 срібних талярів. Потвердженвм того слухать рахунки юїх вірителів, котрі залучаю. Не один думав, що 8.928 талярів то 8начна сума для річного удержаня; але воли ввяти під роввагу, що остатний квартал ще не виплачений, то нічого дивного, що довги юї вростають і що я разом в родиною і службою попав в крайну нужду. Як нечува-ний приклад тої нужди наводжу факт, що аби мати змогу продовжати подорож до Стокгольму, я на мою вічну ганьбу виушений був заставити обі булави, свою хоругов і бунчук. Та й тут (в Стокгольмі) гіркий був би ній хлїб, коли б не помогли мені мої добрі приятелї і прихильники, позичавши грошей. Але по ваплаченю тих довгів і викупленю бунчука та инших річий менї не лишить ся нїчого для удержаня родини, а яв лишить ся, то дуже мало. Не вваю чим я провинив ся перед блаженної памяти його величністю, бо я віставав йому вірний до кінця його житя. Я не просив собі гідности гетьмана, я прийняв її на ровкав його велич-ности і не маючи публичних фондів для веденя справ вкладав в те власні гроші; не дістав я ніяких публичних фондів також по смерти мого попередника, гетьмана Мавепи. Однак я нїчим не наприкрював ся його величности в Турдіь Вейнаровськнй, в противність всякому праву і зви* чаям, присвоїв собі всї публичні фонди, дякуючи 8глядности і помочи підкуплених сторонників. Я мовчав на те, хоч проти того протестувала ціла моя вояцька істота. Великий везир нерав писав до мене і хан татарський ввивав листовно, щоби я поспішав 8 військом до Прута і на підставі соювного договору в Кримом, став 8 вими до війни проти Мо* скалїв. Я готовий був се вробити* але блаженної памяти покійний король вдержав мене і наказав менї вістати в козацьким військом при ньому. Я сповнив роскав короля, але моя неслухняність вглядом вевира і хана ровдравнила їх і черев те вони ванедбали мою справу що до сьогобічпої України, котру я був би відвискав, ставши по їх стороні. Коли я оправдав ся перед ними, то вони приобіцяли доложити всїх старань, щоби при ваключеню трактату в Царгородї примусити московських вакладнїв і уповиоважвевих вректи ся сьогобічної України.

Вони жадали, щоби я слїдом ва ними йшов до Царгорода, на що я радо вгодив ся. Менї дали иашпорт і 3.000 цїсарських талярів на дорогу і коли я дістав вже від його королівської величности повволенв, прибув до мене на другу сторону Дунаю пан секретар Сольдан в королївським роскавом, щоби я залишив подорож і вернув до Бендерів. Я послухав того не в тої причини — як дехто думав — що король черев того ж пана Сольдана прирік мому малому синови, похресникови короля, 20.000 цісарських талярів, але слухаючи присяги, якою я зобовязав ся на вірність королеви. Хан і везир вввяли мій поворот собі ва вневагу, але запропонували менї правобережну Україну, котру вови відобрали Москалям оружною силоюАЛьФред 6нсен

при Ирутї і котра належала перед ти до Річи посполитої", маюче при тії на оці власну користь. Ханови наказано було виправити мене в військом в Бендерів і я дістав був від Порти привілей на гетьманство і гроші на похід. Але ее не подобало ся покійному королеви через ного відносини до польської Річи Посполитої, він хотів, щоби я врік ся сього плаву, і приобіцяв мені щось ліпшого і корисвїйшого ніж те, що могла датм Порта. Я пішов ва тим і таким способом вадля ного величносте втратив велние щасте. Коди польський воєвода, мазовецькип воввода, настоював перед Портою на відбудоване правобережної України, то Порта черев ханського посла ври королю Авгуеті вимогла на Річн Посполитій, що я маю бути під опікою і в підданстві в Порти, до чого справді прийшло би, воли б небіщик король не спротивив ся тому і не підняв ся трактувати а Річию Посполитою сам, шо видно в королівської відповіде, нисаної до хана Мегметом Сіріное Мурзою в Демотмки. Не буду говорити про те, що підчас Балабалика я ва мою вірність до мого величносте мало не переплатив жвтеи в Бендерах і до того не прийшло тілько дякуючи синова хана Калаї султанови і бобруйському старості, воєводі ґрафовв Сапізї, котрі влагодили страшний гнїв хана. Не вгадую також про ту вірність, аку показало мов славне військо, переправивши раненого короля через Даїпро по битві при Полтаві в той час, коди ворог ваволодів човнами, і доставивше його до Бендерів черев непривітні, иепротерті степи, проливаючи свою кров над рікою Бугом і виконуючи ботато нниих славних иодвигів. Я вробив для його велнчвосте все можливе, але жалую над своїм нещаотвм, бо жию в сїм краю чужинцем і являю ся непревинии для багатьох» побираючи королівське винагороджене. Хоч я внаю тяжке положене шведської держави, але мушу ока-вати, що я прибув сюди не по своїй волі', а примушений королівським роскавом і що черев те я покинув своє військо і багато справ. Волів би я зі стати ся в Турції, де я, як то видно в залученого виказу, діставав від Порти денно 40 цїсарських талярів. Аби не бути комусь тягарем, я прошу покірно, щоби королева вволила виправити мене як найскорше в сеї держави, при чім мають бути сповнені вапевненя, дані королівським братом, і я маю дістати поручаючі лести до союзних княвїв, отаманської Порти і хана для того, щоби я міг дістати ся бев перешкод до свого війська, вступити в союз в Татарами проти Москадів і вагалом приложнти старань, аби викликати повстане на сьогобічній Україні і вробити все, що можна, ва користь вапої величносте. Я не жадаю ніяких підмог на війну анї грошин на подорож а доходів вашої величносте, але мені буде дуже приємно, коди ваша королівська високість буде ла-екава уділите мені щось як в моїх публичиих так і приватних засобів.

Зістаю і т. д.Орлик у Шведі!

53

XXVI.1)

Grossmächtigste Ällergnädigste Königin.

Ihro königlichen Majestet sage zuförderst untertänigsten Dank, dass Sie eine gnädigste resolution auf meine wegen meines General Adjutanten überreichte unterthänigste Supplique zu geben gnädigst geruhet, auch dabey gnädigsten befehl ertheilet, meinem General Adjutanten auf seine reyse 200 rthlr auszuzahlen. Ihro königliche Majestet geruhen allergnädigst sich nochmals gehorsambst vortragen zu lassen, dass mein General Adjutant sich bey seiner Ankunft in Pohlen so gleich mit pohlnischen Ornat auch benöthigten Pferden und Knechten versehen muss, indem er vornehmlich bey dem Tartar Han und meiner armee in seinen jetzigen Kleidern nicht erscheinen

kann, auch so gleich er an die pohlnische Gräntze kommt, sich mit eigenen Pferden und Knechten versehen muss, weil er daselbst keine Postpferde antrifft, umb seine reyse an behörige örther fortstellen zu können; und da auch über dieses der Herr General Major Urbanowitz, mit welchem ich meinen General Adjutanten fortschicken will, seinen weg über Coppenhagen zu nehmen gesonnen, und also durch Verlängerung des Weges auch die Unkosten vergrössert werden; dass also, nachdem Er sich die zu seiner reyse benöthigten Unkosten wohl berechnet, Er sich nicht getrauet mit einem so kleinen viatico fortzukommen. Ergehet demnach an Ihro königliche Majestet mein unterthänigstes Bitten und flehen, Ihro königl. Majestet geruhen allergnädigst meinem General Adjutanten sein bereits gnädigst destinirtes viaticum aus hoher königlicher Gnade zu vermehren. Ich ersterbe mit untertänigstem Respect

Ihro königlichen Majestet

unterthänig gehorsambster Diener Philippus Orlik.

xxvn.1)

GrossmächtigsteÄllergnädigste Königin.

Ewer königl. May-tt kan ich nicht umbhin untertähnigst zu erkennen zu welcher gestalt ' ich die bündniss zwischen dem Han und der Crimmischen Herschaft wie auch zwischen mir und dem zaporo-winsischen Kriegesheer gemachte Defensive und Offensive Allience Ihro königl. Hoheit dem Durchl. Erb-Printzen in Hessen auf dero Befehl in deutscher Sprache versetzet, in einem Memorial überreichet. Allein

') Дописано: Dec. 1719.

') Сеt лист читано на королівській Раді 10 грудна 1719 р.54

Альфред бнсеіі

dieses Memorial zu examiniren топ Ihro königl. Hoheit, dem Krieges-Collegio committiret und von dar an die königl. Cantzelley remittiret, ist nun bis hie her einige Wochen ungelesen aufgehalten worden ; meine Sachen in dessen leiden keinen aufschub, besondern in derselben тієї mehr eine Gefahr. Derohalben Ewer königl. May-tt bitte alleruntertäh-nigst, dass das Memorial, welches Ihro königl. Hoheit in solcher publiken Affaire überreichet, auf Ewer königl. May-ts Befehl möge gelesen und finaliter darüber ein Schluss mit dem aller ehisten gemachet werden. Den es ist höchst nötbig und nützlich, dass ich aus Schweden je eh je lieber expediret werde umb meine Sache wohl auszuführen, die Macht der Feinde zu deventiren, wie auch die Affaire, welche die Vor Ucraine betrifft zu рготоtігеп. Ich Tersichere hiermit (welches als ein Zeuge, der Herr General Major Urbanowitz bekräftigen кап), dass ich an Ihro königl. May-tt in Pohlen, absonderlich an den Cujavicensischen Bischof, welcher des Eönigs Hertz in seinen Händen hat, und Dero May-tt geheimter-Raht ist, wie auch an den grossen Reichs Ganceller Schembeck, an dem Castellan zu Cracau und den Oberfeldherrn Sieniavski an den Porlofniensischen Palatinum, Feldherren Reunski*) an den Feldmarchai Flemming an die Wisnjniowieuer führ[s]ten Cracauischen Palatinum und Vilnensischen Castellan, an den Siradiensischen Palatinum Koniestzpolski, und andere Magnaten des Eönig-Reichs-Pohlen, des Gross Hertzogthums Littauen geschrieben habe, welchen auch als meinen guten Freunden die Confoederation so unter mir und .den Tartarn gemachet, zugeschicket, zu dem denselben Kraft dieser Bündniss die Vereinigung der Tartarischen Waffen zu pro-moviren und eine reTolution in der Ucrain unter dem топ den Moscovitern gedruckten Volke zu erwegen, rersprochen. Es ist auch den selben топ mir klärlig тог äugen geleget, dass die Republic niemahls keine bequemere gelegenheit, das топ ihr genommene, nemlich die Ucrain und Smolensko wieder einzunehmen bekommen köndte als diese da nun топ eigenen Potentaten alliencen wieder die Moscowiter gemachet werden; Es mag nun die polnische Republic mit andern Potentien eine allience machen, oder nicht, so will ich bey dem Han eine Vereinigung der Waffen auswirken, in dessen Schutz und Protection топ dem Hochsehl. König und топ mir mein Kriegesheer, welches über zwanzig tausend man stark ist, auf eine Zeit lang — ist anfortrauet worden, und bis hieher an den Crimmensischen Gräntzen einquartiret ist, bey meiner ankunft ein besser glück erwartende. In welcher Sache einer, dem dieses unbekant, in der königl. Cantzelley sich infor-miren lassen кап, absonderlich топ dem Herrn

Secretario Kochen,

•*) Rzewflsfci, « - . чк......- чОрлик у Швеції 61

11

welcher auch ein königl. Mandat aus Norwegen zu mir geschickt, dass ich oft an mein Krieges Heer schreiben solte, welche Briefe dan auch von dem Herren General Major Urbanowitz nach Breslau sind geschicket worden. Ich zweifle auch nicht, dass die ottomannische Pforte dem Han die Waffen zu gleich mit uns wieder die Moscoviter zu ergreifen, werde abschlagen, indem derselbe rechtmässiger wegen der nach den Pacten noch nicht bezahlten Honorarien Gelder prae-tension hat, in dem der Czaar in die Bezahlung nicht einwilligen will, die Ottomannische Pforte wird mit solchen praetensionen nichtes zu thun haben, weder den Han zu Friede nöthigen, welcher Friede noch in den Tractats Articuln suspendiret ist, zu. dem da dem Han nach den alten Rechten und Privilegien die Macht Kriege zu führen gegeben wird. Hieraus nun Ewer Königl. May-tt die wahre Angelägenheit und Nothwendigkeit meiner eilfertigen Sache; dieselbe demnach auf das allerhöchst untertähnig bitte und anflehe, Sie geruhen gnädig meine abreise von hier mit dem allerehisten zu befördern, auf dass nicht, wan Zeit und gelägenheit vor bey gestrichen, wie anfangs gedacht, etwas gutes zu verrichten, möge vergeblich sein. Diese Ewer Königl. May-tts hohe Gnade werde ich an allen Öhrten, wo ich mich befinde, untertâhnigst schuldigst zu rühmen wissen, und Lebens lang verharren Grossmächtigste Allergnädigste Königin Ewer Königl. May-tts

Untertähnigster Diener Philippus Orlik.

XXVIII.1)

Grossmächtigste Allergnädigste Königin.

Ich würde mich nicht unterstehen, Ewer Königl. May-tt bey dero so heufigen das allgemeine Beste angehenden hohen Sorgen, mit meiner unterthänigen Bittschrift anzugehen, wann mich dazu nicht antriebe die abreise der Ehegattin des Herrn Woynarowski; Ich würde diese meine Dreystigkeit gewiss auf eine bequemere Zeit ausgestället haben, wen nicht meine Verweilung mich in gewissen Schaden setzte; wannenhero ich die Freymüthigkeit brauche, Ew. Königl. May-tt gerechtestem Urtheil meine mehr als billige Foderung zu unterwerfen, wo von ein folglich den nöhtigen Bericht vor Ew. Königl. May-ts Thron demühtigst niederläge. Als der Hochsehl. König in der Ucraina bey

') Єсть два приіірники сього документу; один в них кав власноручну дописку королеви Ульрики Елеонори, що просьбу передано 15-го варта 1720 р. Тайній Комисії (Sekreta Utskottet).i

Budizin seyn Lager hatte, so besprach der nun mehr sehl. Königl. Raht und Ober Marschall Herrn Graf Piper mit dem Feldherrn Ma-zeppa wegen der Bezahlung der 60.000 Reichs Tahl-r Böhmischer MUntze, so wohl zum unterhalt des Königl. Hofes, als Bezoldung des Wallachischen Regiments. Als nuhn der Feldherr alle Generalen und Obersten (unter welchen auch der Ober Wachtmeister Mirowitz, ein Bruder der Frauen Woynarowskij zu gegen war) zu sich berufen hatte, trug Er ihnen vor, dass sie hier über sich berahten und beschliessen möchten, was darin zu thun wäre. Als nuhn wir einmühtig begehrten, dass des Eöniges Begehren erfüllet werden möchte, so beordrete so gleich der Feldherr aus den versambleten Raht mich, der ich damahlen das Ampt des Ober Notarij verwaltete, zu den Herrn General Major Lagercrona, umb eine Hand-Schrift wegen obbenanter Summa zu erhalten, dem Schatzmeister aber befohl Er, dass Er in des Herrn Soldans praesence 60.000 Rd-er Böhmischen Geldes bezahlen solte, und zwar aus den publiquen Schatz-Kasten, den von eigenen Mitteln hatte der Feldherr wenig oder nichts, insonderheit, da seyn Eigen-thumb am Gold, Silber, Kleinodiyen, so gahr auch an köstlichen Elei-dern, welches Er Sicherheit halber in das wohl befestigte Schloss Bia-loczernaw*) gebracht hatte, sonst die Festung selbst, in die Hände des Czaren verfiel, wie der Herr Woynarowski so wohl mit seinen Briefen, die ich zur Hand habe, als auch mündlich, an der von dem Hochsehl. Könige zu Bender angeordneten Commission gestanden und bekant hat. Ober dem bedürfte auch der Feldherr zu der Disposition seines eigenen privat Geldes

weder unsers Rahts noch Beyfalles, nach dem mahlen Er Herr von seinen Recht und die Disposition deren in seinen freyen Willen war. So konte Er auch meines Dienstes als ich der öffentlicher Ober-Notarius war, sich nicht in seinem privat Handel bedienen, zu mahlen solches aus ein grossen ansehen, und ob gleich nach dem Feldherrn in der Ordnung das dritte ist, ist es doch in Betrachtung seiner Wichtigkeit das höchste und erste, auch würde Er die Bezahlung der erwehnten Summa nicht den öffentlichen Schatz-Meister oder nuhr mit publiquen, nichts aber mit des Feldherrn privat-Mitteln zu thun hatte, anbefohlen haben. Ich habe öfters bey den Hochsehl. Könige in Bender wegen erstattung dieser 60.000 Rd als mir als den Nachfolger in der Feldherrschaft, zur Beyhülfe in ausführung der publiques affaires suppliciret : ob nuhn gleich Seine May tt sich vielmahl entschuldigte, mit dem Mangel an Gelde, schlug Sie es doch niemahlen ab, sondern sagte es zu und schob nur die wirkliche Gewähr des ver-heissten auf eine bequemere Zeit auf, vernahm щеіп dernühtigste

*) Bialaczerkow.Орлик у Швеції 63

Schreiben, so an Ihro Hochsehl. May-tt ich hierüber aus Christianstadt nach Lund Anno 1717 d. 10 October (in welchen Jahr die Frau Woy-narowski aus Deutschland in Schweden ankahm) durch meinen Sohn, in dem ich selbst damahlen krank wahr, übersandte gnugsahme Zeugen, das Original von solchen Briefe muss in der Königl. Cantzelley seyn, die Copy füge ich hierbey, welche also lautet...1)

Da nulin von dem hochsehligsten Könige auf diese meine unter-tähnigste Vorstellung keine Antwort, weiss nicht ob wegen der unzahlbahren publiquen Bemühungen, mit welchen damahlen Seine Königl. May-tt Tag und Nacht überheufet war, oder wegen der unglimpflichen Vorstellung irgend eines Vertheidiger der ungerechten Sache meines Gegners erhalten können; also nehme ich meine Zuflucht zu Ew. Königl. May-tt meine allergnädigste Protection deroselben Gnade, welche bey Ihro Hochsehl. Königl. May-tt umzugehen, ich nie einige Ge-lägenheit aus der acht gelassen, untertähnigst anflehende, dass die 60.000 Rd r unsren publiquen Cassa, welche in den Urtheil Ihro hoch-sehl. May-tt nicht mit begrieffen gewesen, auch von der Summa, welche der Herr Woynarowski dem Hochsehl. Könige zu Bender zu dessen Behuf angeliehen hat, möge ausgelassen, noch desfals, der Frauen Woynarowski einige Provision von denselben möge bezahlet werden: weilen der Herr Woynarowski aber hat ohne diesen 60.000 ßd-r mehr als zu viele publique und von den feldtherrn Mazeppa nach Bender gebrachte Mittel in Besitz, wahrlich 180.000 Ducaten an Kle-nodien vor mehr als 200.000 R-dr, eine Diamanterne Feder 20 000 RD r wehrt, die vormahls ein Hauptzieraht des Bruders des jetzigen Türckischen Kaysers war, welche nebst einer mit Diamanten besetzten Säbell, die 10.000 R-dr wehrt, und ebenfalls in des Herrn Woynarow-skij händen ist, aus der publiquen Casse bezahlet worden, zu geschwei-gen andere köstliche Säbell, 1.600 ungebrauchte Zobellfällen, der silbernen Vaisselle des feldtherrn Samuijlowilz, der vor den sehl. verstorbenen Herrn Mazeppa Feldtherr gewesen, und andere unzchligen Sachen, von welchen Er vieles mit viel Tausend Goldslücken von Constantinopel nach Venedig gesant, selbst aber, damit Er diese publiquen Mittel weder auf die allgemeinen Sachen noch zur Hülfe der Officirer und des Krieges Heeres, die zu mahlen in einen frembden Lande, die Hülfe und des Beyralits der Freunde wohl wehrt wahren, nicht verwenden dürfte, hat Er sich dem Schiffbruch des Feldtherrn Ampt entzogen und mich in diesen Schlund gestossen zum ewigen ruin meiner und meiner familie, welche ich in betrachtung des Künfti-

l) Колір сю подано під № XYI,58

Альфгед Ghceh

gen und gegenwertig aufs eusserste gebracht, beweinen muss, zu mahlen da ich wieder unsere gesetze nichts von publiquen Mitteln genossen, sondern nuhr die publique Bürde und die ausrichtnng der Sache Kraft des Feldtherrnschaft, gleichsahm mit gewalt gezwungen auf mich genommen, der Herr Woynarowskij die publiquen Güter und die Spanader des Krieges und anderen auszuführenden Dinge empfangen. Nach dem mahlen ich mit meiner Familie von Haupt zu fuss aller meiner und meines Hauses entblösset bin, dadurch dass ich gantzer fünf Jahre in der Türckey für die allgemeine Nohtwendigkeit aus eigenen Mitteln gesorget, das gemeine Beste befördert habe, welches alles ich von den gemeinen und den Herrn Woynarowskij zu gefallen, nicht aber aus

eigenen wohlerworbenen, ehrlich verdienten und zum Brautschatz mit meiner Ehegattin mitbekommenen Mitteln ausrichten sollen. Wannenhero ich vor Ew. Königl. May-tt fussfällig noch-einmahl untertähnigst bitte nach dero angestamten Billigkeit und Eifer für die Gerechtigkeit, in hohen Gnaden zu befehlen, dass wen die Zusage des hochsehl. Königes, dero hertzlich geliebten Herrn Bruders er-. füllet werden sollen, die 60.000 RD-r von denen dem Herrn Woynarowskij schuldigen Summa abzusondern, weil selbige niemahlen nach Bender gebracht, sondern zu Budizin in der Ucraina vor der Pulta-wischen Schlacht, aus publiquer Casse mit unseren Consens zu des Königes Nohtdurft angeliehen; dahero ich billig derselben Ersetzung wo nicht gantz, doch zum theil, an mir als dem Nachfolger in der feldtherrschaft, nach der Zusage Ihro hochsehl. Königl. May-tts erwarte, da mit mein und der meinigen so grosser ruin mit wenig ersetzet, und einiger massen mir wieder ersetzet werde, der sonst unvergelt-bahre Schade, welche ich fast durch mein gehorsahm und Treue gegen den Hochsehl. König, nach dem Willen des Königes über mich zu nehmen genöhtiget werden, indem ich wegen des königl. Interesse die vo[r]dere Ucraina, welche in die länge und breite über hundert meilen erstrecket gnugsam bevölckert ist, mir auch von der Ottomanischen Pforte angebohten worden, ausgeschlagen und nicht angenommen habe, da doch, wan ich daselbst sässe, ich nicht nuhr 60.000 sondern etliche 100.000 R dr zusammenbringen würde, ohne dargegen dem Tür-ckischen Kayser, Kraft dessen privilegij ausser der Vereinigung der Waffen das geringste zu contribuiren ; und gewiss ich würde mich nie unterstanden haben, ein so langen Weg von Orient bis in die mitternächtliche Länder zu thun, wen ich nicht versichert wäre gewesen, dass von dem Hochsehl. Könige mir so wohl die oft erwehnte 60.000 R-dr als auch die von Seiner May-tt mein jungen Sohn (den Ihro pnigl. May tt bey dessen Taufe zu dero geistlichen Sohn und Pallien

anzunehmen gewürdiget haben) versprochen 20.000 R-dr würden ge-zahlet werden, diese Zusage der 20.000 R-dr für meinen Sohn ist gahr wohl bekant, nicht nur denen Schwedischen Generalen, Ministres und andere Officiren, welche zu Bender waren, sondern auch denen Türken und Tartaren, weil der Hochsehl. König, nach deroselben zu Bender, von den verdamten Wuht der Türken und Tartaren angethanen Gewalt, da dieselbe bereits zur Reise von Bender nach Demotica fertig stund, und mein Gefahr wegen der Raserey und Drohungen meiner Gläubiger (von denen ich Geld aufnehmen genöhtiget gewesen war) von ihm, den ihn begleitenden Han Mehemet Bassan zu mir sandte, ihm bittende, dass Er mich vor dem anfall der Gläubiger beschützen möchte, versichernde, dass Seiner May-tt in Kurtzem die meinen von deroselben aus der Taufe gehobenen Sohn versprochenen 20.0C0 R-dr senden wollte: mir aber befahl Seiner May-tt, dass ich jemanden abordnete, welcher deroselben folgen möchte, bis zu den bestirnten Ort dieser Summa zu empfangen, aus gehorsam gegen Königl. Befehl fertigte ich so gleich mein Schwager ab, den General Wachtmeister; welcher dem Hochsehl. Könige bis Demotica folgete und bey denselben in Erwartung der auszahlung des versprochenen, bis zu Seiner May-ts abzug aus der Türckey verblieb; aber der Geldmangel hat die execution nicht verstattet. Hiervon habe ich zur Hand die Versicherung-Schreiben, die nach den Willen des Königes zum öfters von den sehl. verstorbenen Herrn Müller und Grothusen, ja Seiner May-tt selbst zu geschrieben sind. Und obwohl ich in Schonen dem hochsehl. Könige mit ansuchung wegen dieser zusage, nie beschwerlich fallen wollen; so haben dennoch Ihro May-tt in eigenen Erinnerung dessen, den Herrn Secretair Soldan in Januarij Monat vergangenen Jahres mit diesen Worten (wie seine Briefe, dass ich hierin die Wahrheit rede, zeugen können) angesprochen: „Es ist nötig, dass wir den Feldherrn unseren von uns aus der Taufe gehobenen Sohne versprochene und noch nicht bezahlte Summen zu zahlen, und es ist billig, dass Er wenigsten jährlich etwas von dieser Summa empfange". Diesen gnädigen Willen des Königes hat der Herr Soldan, wie in seinen Briefen zu wissen getahn, welche ich zur Hand habe, aber, obwohl ich in sehr kummerlichen Zustand wahr, habe ich doch lieber bescheiden als Ihro May-tt «beschwerlich seyn wollen, und dahero die Erfüllung dieser Zusage bis zur meiner abreise aus Schweden aufschieben wollen, damit ich von dieser Summa an dem Ort, wo mein Schicksahl hinführen würde, meinen Sachen und meiner familie möchte rathen, und den Verlust meines gantzen Vermögens etwanig ersätzen können. Ich kan auch nicht jioch einen andern wichtigen Schaden mit stillschweigen vorhergehen,

welcher von dem sehl. General Daldorf mir angebracht worden, der in den Hadiacischen Winter Quartier A-o 1708 sich befinnende, von mir deponirte als an dem principalen Ohrte meiner Arendae 50 grosse Fässer Brandtweins sechs hundert Masse, gemeiner Weise zu reden, Stofe in sich haltende bekommen und dieselben unter den Soldaten seines und des Herrn Focks Regiment ausgetheilet : zu der Zeit kosteten solche brandwein Gefässe hundert Ducaten und wurden auch so teuer verkaufet, wie allen die in der Ucraine gewesen, satsam bekant. Ich habe damahls auch nicht die Gelägenheit versäumt zu suppliciren (da der Fürst Mazeppa auch in dieser Sache mit seinem Fleisse und activitet mir zu Hülfe kam) an den höchstsehl. König durch den Herrn General Poniatowski wegen der Bezahlung meiner Brandtweingefässer, von welchem ich die Resolution bekahm, dass die Bezahlung auf eine bequemere Zeit musste aufgeschoben werden, weilen der höchstsehl. König damahls in der Belägerung der Stadt Weprick beschäftiget war. In welcher Sache eben derselbe Herr General Poniatowski, wan Er hier kommen wird, dass ich die Wahrheit geschrieben, mir attestiren kan; dieses ist nun was meine anfoderung betrifft, was aber dem Krieges-Heer angehet, übergebe ich dasselbe Ew. Königl. May-tt ange-bohrnen Gnade, nemblich. Als die Ottomannische Pforte durch ihren Agam mir ein Privilegium des Türkischen Kaisers zugeschicket, den fordertheil der Ucraine in Besitz zu nehmen und den Han Befehl gegeben, dass er mich auf das Schleunigste von Bender mit meinem Krieges-Heer solte expediren, hat Er durch denselben Agam meinen Völckern Reise-Proviant und 8-te Beutel mit Gelde, nemblich 4.000 Reichs Tahl-r offeriret. Aber der höchstseel. König hat mich nicht allein von der abreise von Bendern nach der Ucraine abgehalten, sondern auch befohlen, dass ich nicht das von der Pforte offerirte Geld unter Cosaccen solte austheilen, ja, entweder dasselbe zu dem Wisirium durch eben denselben Agam möchte wieder zurück senden, oder bey mir unberührt und versiegelt behalten, als aber zu der selben Zeit meine Cosaccen unter dem Commando des Herrn Grudzinski *), nach dem Befehl des Höchstseeligen Königs nach Pohlen und weiter bis nach Pommern expediret und bey den Sylesischen Gräntzen von den Moscovitern, Sachsen und Pohlen in die Flucht geschlagen und zerstreuet worden, und sie durch Sylesiyen, Böhmen und Ungarn nackicht verhungert [weilen auf der Reise Pferde und Waffen mundirung vor Essen zu verkaufen gezwungen] wieder zu rücke gekommen, da hat der höchstseelige König, dass das von der Pforte offerirte Geld, wel-

') Grundzinski (варіант).

ches dem gantzen Krieges-Heer zu gehörte, unter die Cosaccen zu ihrem trost solte ausgetheilet werden anbefohlen, hat auch dem Kriegs-Heer durch mich vor und nach seiner abreise von Bendern nach De-moticam versichert, die 4.000 R-dr zu restituiren, weshalben ich noch von den Seel. Herrn Müllern wegen dieses mandats an mir geschriebenen Brief in Händen habe, welchen ich hierbey füge.

Weiter, eben dieselben Cosaccen in Polen in die Flucht geschlagen und zerstreut, als sie nach Silesien die Flucht genommen, sind sie an einem Grafen gerahten, von demselben die Waffen und Pferde beraubet worden. Welches den Cosaccen angethanes unrecht und ge-walt, hat Er nach dem Decret des Feldherrns gericht mit Bahrem Gelde wieder ersätzet und dasselbe in die Hände des Eönigl. Minister Residenten zu Breslau bezahlen lassen, welcher Minister nach des Hochseeligen Königes Befehl hat eben dasselbe den Cosaccen zukommende Geld dem Herrn Castellan Iwanicki '), welcher sich in gross Pohlen aufhielt, zu einem Geschenk offeriret. Ihro Eönigl. May-tt aber haben durch mich den beraubten Cosaccen die Bezahlung mit einer gleichen Summa vor die Pferde und Waffen versichern lassen. Âllein die Bezahlung wegen Mangel des Geldes ist der Execution in Türckey nicht gegeben worden. Dieses alles nun zusammen gerechnet und was hoch darzu kan gesetzet werden übertrifft die Summa von hundert Tausend Reichs Tahler; Ich begehre aber nicht auf ein mahl die Bezahlung dieser Summa, wohlbedenkende, dass es anjetzund dem schwedischen Reiche solches Geld gleich zu bezahlen schwer falle, will ich zu frieden seyn mit fünfzig Tausend Reichs Tahlern umb meinen und der meinigen schlechten Zustand damit aufzuhalten, und das Krieges-Heer durch die refundirung des schuldigen Geldes wie auch zu bezahlung meiner vielen Schulden, mit welchen ich beschweret bin meine Dürftigkeit, zu trösten. Und diese Summa nemblich fünfzig Tausend Reichs Tahler praetendire ich nicht mir gleich zu bezahlen, sondern nach erlangten Frieden, wan das Königreich nach dem Eriege sich wird wieder erholet haben, ja wenn als dan die vollkommene Bezahlung

solte etwas schwer fallen, so geruhen Ew. Eönigliche May-tt gnädigst zu befehlen, dass die Summa so getheilet werde, damit ich alle Jahr ein gewisses quantum bekommen möge, bis die Foderung der fünfzig Tausend Reichs Tahler adimplirt werde. Wie nun mein unterthäniges Begehren dem Rechte und der Billigkeit gemäss, so trage zu Ew. Eönigl. May-tt die zuverlässige Hoffnung, Sie werden meinem Ansuchen in meiner dringenden Noht ein gnädiges Gehör verleyhen.

l) Iwanskij (варіант).i

Womit, nepst anerwünschung alles Selbst Hohen Königl. gewünschten Wohl Ergehens und glücklicher Regierung, Lebens lang verbleibe

Ew. Königliche Majestät untertähniger

Diener Philippus Orlik Dux

XXIX.

Durchlauchtigster Allergnädigster Erb-Printz !

Ewer Königl. Hoheit, kan nicht ohne grosse Wehmuth untertäh-nig vor äugen stellen, welcher Gestalt meine Affaire, die beständige mit den Tartarn geschlossene Bündniss betreffende bis hieher negligi-ret werden. Meine Supplie, so Ewer Königl. Hoheit ich übergeben, wird weder gelesen noch examiniret, ja nichtes des wegen beschlossen. Diese Sache aber leidet bey mir keine Verzug, und ich halte davor, dass bey demselben eine Gefahr vorhanden sey. Derowegen supplicire wiederum untertähnig an Ewer Königl. Hoheit, auf welchem die Last des Krieges lieget, Sie geruhen doch vor die Wohlfahrt des Königreichs Schweden und dem Feinde eine diversion Zu machen, diese meine affaire mit allem Fleise auf Sich zu nehmen, und dieselbe dem Königl. Senat durch zu lesen zuzuschicken, damit in gegenwatt Ihro Königl. May-tt meiner allergnädigsten Königin ein Schluss geschehen möge. Massen es höchst nützlich, dass ich je eh, je lieber aus Schweden umb etwas gutes vor dieses Reich auszurichten und die affaire die vor-Ücrain angehende zu promoviren könne, expediret werden. Ich versi* chere hiermit (welches als ein Zeuge der Herr General Major tJrbano-witz bekräftigen kan) dass ich an Ihro Königl. May-tt in Pohlen, absonderlich an den Cujaviensischen Bischof welcher des Königes Hertz In Händen hat, und dero May-tt Geheimer Raht — — — — — —4)

XXX.«)

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine mi Clementissime.

Quoniam negotium expeditionis meae, intra spatium octo men-sium, suum non potest attingere scopum, sed de die ad diem differ-tur, igitur ne periculum fiat in mora, arripio licentiam incommodandi S-am V-am R-am M-tem supplici hoc libello humillimè petendo, ut

*) Дальше повторяеть ся те саше, що в листі)& XVII.

2) Сю просьбу предложено королівській Раді 26' квітня 172Ô р.

11

tandem vota mea, quae feruntur in publicum Regni Sueciae commo-dum, suum sortiantur effectum. Alterum est quod spectat provisionem meam meorumq., quam пес pro primo huius anni quadrante пес pro praesenti secundo huiusq. accepi, creditores verô, in dies et horas instant et urgent vehementissimè exsolutionem mutuae pecuniae suae quam pro victu et amictu meo et Familiae meae contrahere in fidem meam coactus sum, qua propter recurro ad asylum innatae clementiae S-ae V-ae R ae M-tis et humillime supplice, ut ex mandato Eius provisio mea pro duobus quadrantibus exsolvatur, quo pio actu obli-gavit me S-a V-a R-a M-tas ut vivam et moriar

Sacrae Vestrae Regiae Maiestatis subiectissimus, fidelis Servus Philippus Orlik.

XXXI.

Serenissime atq. Potentissime Rex Sueciae Domine clementissime.

Quoniam inter S-am V-am R-am M-tem et Serenissimum Regem Poloniae aima pax intercedit et coalescit, ac inter utraq. Régna vêtus amicitia restauratur, igitur consultum duxi compellare S am V-am Re-giam M-tem supplici hoc libelle, ut in negotio Ucrainae anterioris Rei-publicae Polonae nunc subiectae, rebus meis omni meliori modo pro-spicere S a V-a R-a M-tas non abnuat. Praesertim cùm Statûs Regni huius, praeterito anno in comitijs, publico sancito resolverint, in me-morialiq. resolutionem suam, ad Serenissimam Reginam dederint, ut Majestas Sua in tractatu pacis commoda mea, Exercitûsq. Zaporovien-sis clementissimè promovere dignaretur. Quibus fundamentis, maximè verô assecuratio diplomati, gloriosissimae memoriae Serenissimi Régis nixus, supplico humillimè, ut S a V-a R-a M-tas adimplendo successive iure Antecessoris Sui Regiam assecurationem, negotia mea Ucrainam anteriorem concernentia, in tractatu pacis cum Serenissimo Rege Poloniae ineundo promovenda, Plenipotentiario Suo committere velit. Cuius rei quàm iusta est mea causa, luculentiùs S-a V-a R-a M-tas ex sequentibus ediscet.

Postquam Porta Othomanica, rebus suis, quae Ucrainam anteriorem spectabant, priùs ad Pruth, et postea Constantinopoli per ratifi-cationem tractatûs pacis, inter se et Moscos conclusi, potita fuerit, offerebat mihi eandem Ucrainam, iure belli ad se pertinentem, ac per Ibrahim Agam Ablegatum suum, misit mihi Benderam, in possessionem eius firmam, et ferè despoticam, Privilegium Imperatoris sui (quodi

S-ae V-ae R-ae M-ti in Originali praesentavi) ad Hannmq. Devlet Gie-reium scripsit, ac iniunxit, ut quantocyùs me cum exercitu meo, ad possidendum eandem Ucrainam expediret, priùs qnàm venerit Constan-tinopolim Legatus Plenipotentiarius Poloniae (qui iàm erat iteneri accinctus) et vigore pactorum Carlovicensium restitutionem eiusdem Ucrainae praetenderit. Hoc verö Porta consultô pro suo commodo fa-ciebat, ut praetendenti Plenipotentiario Polonico restitutionem anterio-ris (Jcrainae, haberet rationem (quam in literis ad Hanum expressit) excusandi se coram ipso, non posse iàm eam restituere Reipublicae, quam iure belli, in possessionem mihi obtulit, et privilégie Imperatoris confirmavit, unde in opprobrium suum movere me cum exercitu nec licet nec decet. Quales autem literas per Ablegatum suum Supremus Wesirius in hoc negotio ad me scribere curavit harum interpretatio-nem ad mandatum piè defuncti Regis per Translatorem Eius factam his adiungo.

Singularis inter Christianos Magnates, Illustrissime, Magnifice, sincere amice Dux Zaporoviensis, cuius extrema felicitate coronentur. Persolutis benevolis et officiosis salutationibus, ab amicitia inter Nos intercedente scatentibus, amicissimè notificatur: dimisisse Nos Ablega-tos Vestros, ad Vos, post finita iàm omnia negotia, apud Praefalgidam Portam, quorum unieuiq. ex dementia Serenissimi, Potentissimi et Augustissimi Imperatoris Nostri, data est honoraria vestis, et expediti sunt cum omni honore, et cum pecunia assignationeq. pro extradendis commeatibus Copijs vestris. Utilitati Vestrae, quomodi prospeximus ediscetis ex ipsis. Restât, ut Vos, et omnes Cosaci, qui sunt paenes Regem Sueciae, loca Vestra, in Ucraina ab hac parte Borysthenis, vi privilegij Imperatorij Vobis dati, tempestivè occupetis. Regia autèm Majestas, non debet contradicere in ulla re. Et quando loca vestra occupabitis, debetis in omnibus Vestris negotijs et necessitatibus, ad Serenissimum Hanum Crimensem Devlet Giereium recurrere, cui Prae-fulgida Porta Vos committit. Qua in re scripsimus etiàm ad Celsissi-mum Wesirium Smail Passam et ad Vos has mittimus literas, per Ibrahim Agam, qui cùrn pervenerit ad Serenissimum Hanum Crimensem et ad Vos, pleniùs informati eritis de voluutate nostra. Et quid-quid vobis proposuerit, et quäle consilium praebuerit Serenissimus Hanus, debetis Vos, in omni consilio Eius obtemperare, Eiq. omnia vestra desideria exponere, qui Nobis illa quando deferet, adimpleturos Nos fore, haec in omni promittimus. Dabantur in Imperatoria urbe Constantinopoli anno Machometis 1123. mense Aprilis 18 die.

Iusuph Passa Supremus Vicarius Imperatoris.Орлик у Шведі!

Hanus igitur adimplendo commissa sibi à Porta, parandoq. mihi viam ad Ucrainam anteriorem praemisit ad illam

très Mirsas et quin-que Agas suos cum universalibus literis, de nuntiando publicandoq. universo populo, quôd Porta obtulerit mihi in possessionem Ucrainam anteriorem, quarum literarum universalium Originale reddidi ad manus Illustrissimi Palatini Kijoviensis Domini Pototzki, in abitu Eius de Turcia ad Patriam suam, ob manifestandum meum erga Rempublicam Zelum et candorem, interpretationem тего earum his annecto.

Interpretatio Literarum Universalium Devlet Gierei Hani Post titulum.

Notificamus hisce literis Nostris Universalibus, omnibus et singu-lis, praesertim verô incolis, ab hac parte Borysthenis in Ucraina, Civi-tates, Oppida et pagos inhabitantibus, tàm Cosacis, quàm plebeijs: quôd cùm Praefulgida Porta, Ucrainam Patriam Vestram, ab oppres-sione Moscovitica, victricibus suis armis liberaverit, pro re consulta duxit, nemini alij eam in possessionem conferre, nisi Illustrissimo atq. Mag-nifico D-no Philippo Orlik Duci Zaporoviensi, cui etiàm actu contulit privilegioq. suo confirmavit. Quâpropter misimus ad Vos cum his universalibus literis fideles nostros Mirsas et Agas, ut ipsi Vobis denun-tiarent assecurarentq. nomine Praefulgidae Portae et Nostro, ampliùs iàm abhinc nec Polonos nec Moscos habituros fore ullam in Ucraina ab hac parte Borysthenis usq. ad flumen Slutz supra Vos potestatem et Dominium, sed debebitis subiacere regimini Ducis Vestri I-mi ac Magnifici D-ni Philippi Orlik. Commisimus etiàm ijsdem fidelibus Nostris Mirsis et Agis, ut inquirerent et perspicerent, quae sunt civitatea, oppida et pagi, à Moscis igne ruinatae, et quae sunt immunes. Daban-tur in Castris Nostris ad Benderam Anno Mahometis 1123. mense Maij 15 die.

Devlet вiегеу Hanus

Filius Salim Gierei Hani.

Expeditis igitur Hanus Mirsis et Agis suis, cum his annuntiato-rijs Universalibus in Ucrainam, continuo urgebat citissimum meum ad Eam abitum, priusquàm venerit ad Portam Plenipotentiarius Régis et Reipublicae, différente verô me varijs diffugijs et rationibus discessum illum, quas ad me indignabundus Rhutenico idiomate scripsit literas, has in Originali, una cum universalibus illis reddidi ad manus eiusdem Ul-mi Palatini Kijoviensis, copiam autem earum latinè translatant, his assero :

Post titulum.

Signiflcamus, Excell.-ae V-ae, quôd publico Optimatum Nostrorum

Crimensium consilio sancitum, à Nobisq. confirmatum sit, ut sine omni dilatione praeparet se ad abeundum in Ucrainam, à se possidendam, quàm primum redierint, missi à Nobis ad publicandum ibidem populo, adventum Vestrum. His relatis, precamur à Deo Vobis omnia fausta ac prospéra. Dabantur in Castris Nostris ad Benderam, anno Malio-metis 1123. mense Junij 18 die.

Devlet Gierey Hanus.

Redierunt tandem post paucos dies de Ucraina missi Mirsae et Agae, post quorum reditum, eô ardentius adigebat me Hanus ad arri-piendum praefixum, à Portaq. Othomanica mandatum mihi iter in Ucrainam, cùm verô ulteriùs non potuerim resistere, renuereq. impul-sibus Hani, palàm ultimoq. respondi; non priùs me abiturum fore ad possidendam Ucrainam, quàm ut Porta rebus suis, eam concernentibus, plané potiatur, nobisq. certam, firmam, stabilem, securam, sartam tectamq. possessionem, pactis cum Republica conveniendis, et publica disliraitatione conflrmet, ad extremum adieci inglorium et ignominio-sum futurum fore Portae, si nos Poloni, ex illa terra, тi pactorum Carlovicensium et armorum eiecerint. Quae omnia feci, communicatis cum serenissimo gloriosae memoriae Rege consilijs, et cum assensu Maiestatis Suae. Scripsi etiàm hoc idemq. et ad Weisirium Supremum, quae et Hanus ipsi literis suis retulit. Interea venit ad Portam Pleni-potentiarius Régis et Reipublicae, cui prius in privatis cum Weisirio conferentijs propositum erat, ut à praetensionibus anterioris Ucrainae recederet, sinseeùs, tune et ad Imperatorem non admittetur, et pro Legato non agnoseetur, infectisq. rebus à Porta discedet. Et dùm haec Scaena apud Portam peragebatur, ego praeveniendo Reipublicae rerum discrimini, curavi cum scitu et

consensu Beati Régis, accersere literis meis Benderam, Dominum Ludovicum Rogowski, Administratoren! bonorum Ill-mi Palatini Sieradiensis, Eonietzpolski, in vicinio Benderae, in oppido Raskoviae degentem, cuius fidei concredidi omnia documenta, praevio iuramento, ne proderet secretum, et me in lapidem offensionis et periculi impegeret, instruxiq. illum, ut haec omnia can-didè et exactè Principali suo referret, quid Turcae moliuntur, quorum moliminibus, ut Duces Regni tempestivè priusquàm ego coactus fuero, cum exercitu ad abeundum in Ucrainam occurrerent, copijsq. suis ad occupandam vigore pactorum Carlovicensium, eandem Ucrainam, expe-ditis, adventum meum praevenirent, fideliter ex flagrantissimo erga Rempublicam zelo et amore suasi. Fecit omnia haec D-nus Rogovski, quibus peractis scripsit ad me de negotiatione sua literas, Polonico idiomate, quarum translationem his adiungo.

11

Translatio Literarum Domini Rogowski.

Mandatis Excell-ae V-rae parendo, secundum obligationem meam, fide et sacramento iuramenti confirmatam, omnia mihi ab Excell-a V-a commissa, et sub rosa concredita, detuli Principali meo, a qùo et ab alijs multis Senatoribus brevi habebit Excell-a V-a gratiarum actorias literas, pro tanto suo zelo et amore erga Rempublicam Matrem nos-tram. Consilia Excellae V-ae fidissima et prudentissima, non immo-randae executioni dabuntur. Ego verô ulteriora mandata Excell-ae V-ae expectans, maneo pleno cultu. Raskoviae 12. Angusti 1712 anno.

Cùm autem Duces copiarum Regni, expeditionem militiae suae, ad praeoccupandam anteriorem Ucrainam retardarent, protraherent, et differrent, forsan ex metu belli Turcici, ne saevum lacesserent Leonem, Plenipotentiariumq. Reipublicae apud Portam in hoc Ucrainae negotio desudantem et luctantem, periculo exponerent, ego continuabam corres-pondentiam meam cum Ill-mo Palatino Podlaeiensi et Campi Duce D-no Rzewuski, suadendo, ne negligerent, imo maturarent expeditionem copiarum suarum in Ucrainam, assecurandoq. Eum, et in Persona Ejus Rempublicam, exploratam habere me mentem Turcarum et Tarta-rorum, de continuatione inviolatae pacis Garlovicensis cum Regno Po-loniae, maximè quùm viderentur Porta et Hanus assentire meis pro-positionibus, et non tàm ferventer ut antea, instare in abitum meum ad Ucrainam. Tandèm Porta iterùm reassumendum contra Moscos bellum declaravit, Obsidesq. et Plenipotentiarios Moscoviticos, Septem turribus injecit, et ad Serenissimum piè defunctum Regem declaratio-nem hanc, votis Majestatis suae conformem misit ac expostulavit, ut Majestas sua, per Poloniam ad Regnum suum, Benderä migraret, sti-pata Hani Turcarumq. assistentiä et comitatu. Interea dum negotia piè defuncti Regis, apud Portam, post declarationem illam belli promove-bantur, missus fuit Benderä ex mandato Majestatis Suae, Pater Socie-tatis JESU Zalenski, Theologus IU-mi Palatini Kijoviensis, ad Bl-mum Succamerarium Regni Principem Lubomirski, in certis negotijs, per quem et ego ex assensu Serenissimi Regis, ad eundum Hl mum Succamerarium scripsi, de ijs Omnibus, quae Ucrainam anteriorem specta-bant, omniaq. intaminati mei erga Rempublicam candoris, in scripto Ei, per manus eiusdem Patris Zalenski communicavi, à quo datum mihi responsum, Polonice scriptum, latinè verô de verbo ad verbum translatum his etiàm annecto.

Translatio Literarum Ill-mi Succamerarij Regni Principis Lubomirski.

Recipio evidentissimum documentum, gratiae Excell.-ae V-ae erga meam personam, quando gloriosissimi sui Antecessoris, revoca-38

tae in memoriam amicitiae insistendo vestigijs, eundem candorem ipse per se testari, et eâdem gratiae suae inclinatione prosequi me decla-rat. Pro quo favore, débitas Excell.-ae V-ae gratiarum actiones fero, et in reciprocationem amoris eins, mitto ibi literam meam, quo Domino non licet ire suo, quae sincerae amicitiae et immutabilis meae ad nutus Excell.-ae V-ae propensionis, strictam exprimat obligationem. Hic verô Personae Excell.-ae V-ae erga nostram Patriam amor, et candor, iustam meritorum mercedem non solùm à Republica Polona, sed et à Rege Regnantium certè recipiet, praesertim cum aequanimi-tate sua, amicam negotijs boni publici, repraesentare Excell.-a V-a vo-luerit, propensionem. Me autèm tanquàm aestimatorem et cultorem magni

sui Nominis, cum in constanti conservaverit respectu, hoc emo-lumentum recipiet, quod ad numerum fidorum Excell.-ae V-ae servo-rum et amicorum augendum, talis aderit, qui in qualibet occasione, monstrabit se esse. Dabantur in arce Barensi 2 Januarij 1713 anno.

Qualia autèm post declarationem Moscis belli, in favorem et emolumentum Reipublicae porrexi Benderae serenissimo Regi apud Portam promovenda puncta, Universam Ucrainam concernentia, haec presentibus insero.

Puncta Serenissimo Regi piè Defuncto tradita.

Quoniam apparet etc. etc.1)

Commisit haec puncta Serenissimus piè defunctus Rex Ministro Suo Portae proponere, quibus illa videbatur assentire, sed postquam M-tas Sua, discessum suum ex Turcia prolongaret ac distraheret, Porta ad sinistram Devlet Gierey Hani delationem, morâ hâc exacerbata mandavit eidem Hano et Seraskiero Smail Passae, тіт M-ti Suae in-ferre adigereq. Eam ad abeundum in vias suas. Restitit ille incompa-rabilis Heros, magnanimo animo, his comminationibus, et pila minan-tia pilis retorquere intentus est, atq. eodem die, quo Hanus cum Se-raskierio, mandata Portae executioni dando, castra Regia obsidere exordiebantur, missus erat ad me ab eodem Hano Ofûcialis Turcicus, et duo Mirsae, quaerendo cuius nam essem partis? an Regis? an Portae et Hani? reposui ad haec intrepidè; sub protectione me Regis huc venire, et sub ea nunc constanter et fldeliter manere, protectio-nem verô Portae, sicut antea non ambivi, ita et nunc illam non am-plector. Responsum hoc, ita stomachum Hani commovit, ut resolveret se ad plectendum me capitea), ante Portam hospitij mei et ad incap* tivandum familiam meam, nisi rabidos hos impetus Filius suus Galga

*) Повторене 4 пунктів поданих у листі № III, ») Пор. X XVII.Орлик у Швеції 75

11

Suitanus et Ill-mus Cornes Sapieha, Praefectus Bobruiscensis, demul-cerent. Quùm autèm Serenissimus piè defunctus Rex, illatâ sibi vi Benderâ Demothicam abductus fuerit, Hanus in absentia Regis, nactus opportunem occasionem adigendi me iterùm ad abeundum possiden-dumq. Ucrainam anteriorem, excusante verô me varijs rationibus, pe-cuniâ et debitis quibus oneratus eram, distulit abitum meum ad sex septimanas, exercitui autem meo, suppeditatis viaticis commeatibus, instantaneè eum in Ucrainam expedivit. In hac igitur tempestate, quo me verterem prorsùs nescivi, scripsi tamèn ad Serenissimum Regem et ad Ministrum Eius Dominum Müllern, consilium et mandatum petendo, quo modo haec naufragia evitare possem, quäle autèm recepi respon-sum, huius copiam his etiam adiungo.

Copia literarum Ministri Regij D-ni Müllern.

Reddidit mihi literas Excell.-ae V-ae Dominus de Kochen, die 27 mensis Februarij, tarn ad Regem, quàm ad me datas, tenorem ista-rum, humillimè retuli S-ae R-ae M-ti aegreferenti, quöd Excell.-a V-a iniuriâ temporum ac malevolorum hominum urgeatur maturare abitum suum in Ucrainam. Sperat tarnen Rex iter istud differri posse, nec permissuros esse creditores Excell.-ae V-ae ut abeat. Interea pro eo, quo Rex complectitur Excell-am V- am favore, non intermittet effi-cere apud Imperatorem, ut Excell-ae V-ae täm persona, quàm res salvae sint. Si mea officia Excell-ae V-ae in ea re procuranda utilia esse possint, spondeo ea Semper fore paratissima permansurus semper. In pago Cajadschik die 9 Martij 1713 anno.

Post haec Dewlet Gierey Hanus, mändato Imperatoris de loco suo motus, ad insulamq. Rhodos ductus, praebuit mihi hoc suo fato libertatem ad Serenissimum Regem Âdrianopolim, quo cùm libero passu pervenerim, inveni iam ibi Kaplan Giereium Hanum, de eadem insula Rhodos revocatum, ac in locum fratris sui Devlet Giereij Hani iterum evectum, qui me profuso ferè sinu sat benignè et favorabiliter excepit, assignatoq. mihi paenesse hospitio quotidianis mecum usus est conver-sationibus, ex quibus cùm satis superq. intellexerim Portam Othoma-nicam, propensam esse ad confirmandam Moscis pacem, in quem fi-nem et obsides Plenipotentiarijq. Moscovitici, de Septem turribus di-missi, Constantinopoli Adrianopolim pervenerunt, cùmq. audiverim et viderim Plenipotentiarium Polonicum, cum totâ avlâ suâ ibidem Adria-nopoli, intra parietes hospitij sui occlusum, strictâque custodia cinctum, ut cogeretur ad cedendum anteriorem Ucrainam, non solùm nihil mo-litus sum,

nullaq. prava Hano consilia in damnum Reipublicae sub-ministravi, imô toties, quoties se occasio offerebat, pacta Carlovicensia per varios discursus, defendi. conservareq. ea inviolabiter suasi. Adi

extremum rogavi Serenissimum piè defunctum Regem humillimè, ut mandaret D-no Generalis locum tenenti Crispin munere Legationis ex parte Régis Stanislai apud Fortam functo, ut cum Secretario eiusdem Legationis, Domino Benoe, Hanum adiret, protestareturq., ne minimi quid in praeiudicium Reipublicae, in tractatu pacis cum Moscis, respecta Ucrainae anterioris, Porta faceret. Suscepit haec petita mea Serenissimus Rex, pro re ratâ et gratâ, et statim haec peragenda Domino Crispin commisit, quae solenniter et efficaciter peracta fuerunt. Qùra verô tum Adrianopoli, tum sequendo vestigia et signa Hani Choci-mum, ad confinia Polonica, ex eo perceperim, mentemq. Eius explo-raverim, quôd Porta non habeat in rôtis contendere armis cum Re-publica, de Ucraina anteriori, sed solum minis et terriculamentis tentât fortunam suam, et extorquere ijs studet eandem Ucrainam à Polonis, non intermisi occasionem, hac de re scribendi ad Ulustrissimum Pala-tinum Podiasiensem Campiducem Dominum Rzewuski, suadendiq ut quantocyus nihil metuendo, expedirent suas copias ad occupandam Ucrainam, in quo negotio continuando correspondentiam meam, sae-pius de expeditione hac copiarum Polonicarum in Ucrainam, eundem Ducem monueram, assecuraveramq., quod Porta de retinenda illa Ucraina in sua possessione bellum Reipublicae non intendat. Produ-cerem hic in probandam et attestandam fidem meam, multas literas, intemeratum meum candorem, erga Rempublicam repraesentantes, quas in negotio Ucrainae scripsi, nisi brevitati studendi gratiâ omittere illas cogérer. Unius solum pro cunctis literae, ad eundem Ill-mum Campi Ducem Rzewuski scriptae extractum produco.

Extractum ex literis ad Ill-mum Palatinum Podlasien-sem, Campiducem D-num Rzewuski scriptis.

Non solum assecuro Excell.-am V-am fîde et conscientiâ, sed sine omni scrupulo iuro, quod nullum ab Oriente metuendum sit bellum, pro Ucraina anteriori, exploratam enim in hoc Turcarum et Tartaro-rum habeo mentem, quapropter fortiter obstet Respublica Portae et Hano, quibus si partem Ucrainae cesserit, successu temporis, totam perdet, uti in prioribus meis literis expressi. Terriculanienta vero haec, ob incutiendum Polonis belli timorem ad inventa, sola sunt figmen-ta etc.

Producerem etiàm multas responsorias, cum tot promissis et asse-curationibus ad me scriptas, sed ne videar esse prolixus, taediumq. Majestati V-ae pariam, unicum solum superius nominati Ul-mi Campi Ducis Rzewuski responsum his insero.

Translatio responsoriarum Ill-mi Campi Ducis Rze-wuski Polonice scriptarum.

Non vertat hoc Excell.-a V-a in malam partem, nec interpre-tetur sinistre, tam diuturnum meum silentium, propter retentum hucusq. ad binas literas responsum, quoniàm tantae molis negotium, non so-lum magna indiget deliberatione, sed etiàm non à mea, verum à to-tius Reipublicae pendet resolutione. Iàm ego manifestum feci Régi, hune innatum Excell.-âe V-ae erga Patriam amorem, quem velit solum Excell.-a V-a continuare, in brevissimâ patientiâ, retinendo activitate sua Zaporoviam in obsequio et fidelitate erga Regem et Patriam, tota-liter assecuro, quod non solum privatis Excell.-ae V-ae desiderijs, sed ex publicis votis prospectum fuerit etc. etc.

Continuabam ego hanc in negotio Ucrainae correspondentiam, praecipue ad Chocimum, ubi cum Hano castris meis metatis, à mense Julio, ad medios dies Novembris degebam, et intra hoc temporis spa-tium, Porta Othomanica continuis comminationibus cogebat Plenipo-tentiarium Polonicum ad assentiendum concludendumq., ut Ucraina anterior, remaneat iure belli et vigore tractatûs ad Pruth cum Moscis sanciti, sub potestate Turcica, sed non poterat immobilem Plenipoten-tiarij flectere animum. Post multas tamen controversias, tandem ad aliquantulum demulcendum Turcarum animos, hanc ob causam non parum irritatos, declaravit concessurum fore Regem et Rempublicam Nobis loca sedesq. habitationis, sub ea conditione, ut non à Porta, sed à Rege et Republica dependeamus. Quum vero Porta voti sui compos non poterit esse, assensit huic Plenipotentiarij declarationi, misitq. ad Hanum mandatum, ac eo commisit, ut Nomine Portae in hoc et in alijs

negotijs, expediret Ablegatos suos, ad serenissimum Regem Poloniae, qui Legatione sua peracta redierunt ad Hanum, et qualem resolutionem à Rege, supra negotia sibi commissa receperunt, candide Ei retulerunt, Hanus vero Portae, quae praecepit illi, ut literis suis, conscium faceret Serenissimum Regem horum omnium, et exploraret Majestatis Suae, supra hanc Régis Poloniae resolutionem Regios sensus, ex quibus Porte posset informari, mensurasq. suas in tractan-dis cum Republica negotijs sumere. Quales igitur Hanus, ad Serenissimum pie defunctum Regem per Ablegatum suum Sirin Mehemet Mirsam Demothicam scripsit literas, ex his extractum quod Ucrainam ac interesse meum concernit, pro meliori declarationis Serenissimi Régis Poloniae notitia praesentibus adiungo.

Extractum ex literis Kaplan Gierei Hani, ad Serenissimum pie defunctum Regem Sueciae scriptis.

Iam ante hac dum Adrianopoli profectus, has in partes perve-

nerim, Régis Augusti internuntius, ad me venit, atq. sui Regis volun-tatem ac desiderium esse Vobiscum pacem inire notificavit. Ergo ne-cessarium duxi, à Ghocimo primum Thesavrarium meum, Sefer Sah Agam, ad Regem Augustum ablegare, cui commisi, ut ab ipso Rege de sua firma intentione, circa pacem Vobiscum ineundam, prout Eius internuntius mihi notum fecerat, et de totali sua resolutione, scitu ne-cessaria, et de Cosacis, qui ad Praefulgidam Portam confugerant, ut possint habitare Ucrainam et de caeteris Polonis, qui sub protectione Portae essent, optime se informaret. Praedictus Ablegatus noster, adi-vit Regem Augustum, et de omnibus istis punctis contulit, ille autem promisit se omnes Polonos, qui hic degunt, accepturum, et ut antea, eorum officia, collaturum esse. De negotio vero pacis cum Serenitate Vestra sie respondit: Rex Sueciae Frater meus est, et à longo tempore desideravi pacem cum illo inire, imo aliquoties obtuli, nonulliq. Reges sese interposuerunt, verum non fuit possibile; in summa desi-derio flagro cum Illo pacificari, ac videre Eum et alloqui : In Germa-niae terra locus extat, Brunswick vocatus, cuius incolae, nunquàm ha-bent hostilitatem erga alios, sed duorum hostium differentias soient componere, et tractatus, qui ibi locorum fiunt, validiores sunt, ibiq. mei Plenipotentiarij idonei existunt, in praesenti, Frater meus Rex Sueciae, illuc mittat unum ex suis fidelibus Plenipotentiarijs, et con-cludatur pax, ita dicendo ostendit se valde inclinare ad pacem. De lia-bitatione autem Cosacorum respondit : postquàra cum Fratre meo Rege Sueciae pacem inivero, locum etiàm pro habitatione dabo, nisi pacem cum Rege Fratre meo fecero, non possum ipsis locum concedere etc. etc.

Ad literas istas, quäle Serenissimus Rex pie defunetus, in negotio nostro de Ucraina responsum Hano dedit, ex hoc extraclum his annecto.

Extractum ex literis Serenissimi piedefuneti Rcgis responsorijs, ad Kaplan Giereium Hanum Demothicà 7 die Januarij 1714 anno scriptis.

Quod vero ad Cosacos attinet, illorum commodis si res ad Trac-latum pacis pervenerit, omni meliore modo, promovendis, eô minus deerimus, quod hueusq. fidiliter Nostras partes secuti sunt etc. etc.

Misit hoc Regium responsum Hanus ad Portam, quae ex illo cum intellexerit, serenissimum pie defunetum Regem negotium nostrum de Ucraina anteriori in se suseipere, ac promittere se in tractatu pacis cum Rege Poloniae ineundo, illud promoturum, utilitatibusq. nostris omni meliori modo prospecturum fore, neglexit, desijtq. rebus nostris opem ferre, operamq. impendere, et statim admisso Plenipotentiario

Polonico, ad osculum fimbriae Imperatoris, publicâq. ipsi audientiâ concessâ, confirmavit pacta Carlovicensia, quorum vigore obtinuerunt Poloni Ucrainam anteriorem, quam ut S a R-a M-tas Poloniae stando promissis suis Regijs in literis Hani expressis, concedere mihi cum exercitu Zaporoviensi sub Protectione sua in obsequio Reipublicae ad inhabitandum velit, dignetur S-a V-a R-a M-tas clementissime hoc in tractatu pacis promovendum Plenipotentiarijs suis recommendare, in-natâq. suâ clementiâ rebus meis prospicere, humillime supplico.

Hoc vero negotium, cum Serenissimo Rege Poloniae et Republi-ca de Ucraina anteriori tractandum, ad effectumq. deducendum ne-cessarium esse pro bono publico, aequumq. ac iustum ex his, quae sequuntur rationibus existimo.

1. Quod si Respublica résolvent se, pro recuperandis avulsis suis, removendisq. a Regno Poloniae, et Magno Ducatu Lithvaniae, immi-nentibus à vicinâ Moscoviticâ potentiâ periculis, bellum contra Moscos assumere, tune nihil poterit esse utilius, et magis necessarium, ad promovendum hoc bellum, excitandamq. in Citeriori Ucrainam revolu-tionem, quam concessus et cessus mihi Duci, cum exercitu Zaporoviensi in Ucraina anteriori incolatus, ut Cosaci Citerioris Ucrainae, sub po-testate Moscoviticâ gementes, habeant suum asylum, quo réfugiant, et securius arma sua contra Moscos arripiant. Si vero militiam Cosacicam ab Ucraina sua Poloni excluserint, contra antiqua iura, pacta et con-suetudinem, tune non solum nunc, sed et in successum, nunquam pervenerint ad possessionem citerioris Ucrainae, quoniam eam inhabitantes Cosaci metuendo eandem militiae suae exclusionem et abolitio-nem, nunquam confugiant ad partes, tutelam, et subiectionem Reipublicae, sed fortiter et strenue adversus Polonos pugnabunt, nolentes esse eorum mancipia, tanquam ista gens, quae iura et libertates suas, pretio sanguinis, solet aestimare.

2. Quod si Cosaci Zaporovienses, a Beatissimo Rege ad tempus tutelae, Hani commissi, ac recommendati, remanserint sub protectione et potestate Eius, rebus suis de antiqua lege in Ucraina anteriori non potiti, et haereditariâ suâ terrâ privati, quam ab antiquo usq. ad annum 1712, non interruptim sub varijs fortunae ictibus colebant et inhabitabant, proprijsq. viribus, vicinorum hostium impetus, sustine-bant, tune Respublica, nunquam poterit esse certa et secura suae ibi possessionis ; si quidem Porta et Hanus, ingruente quandocunque bello cum Polonis, habebunt Zaporovienses, tanquam escam hämo imposi-tam ad alliciendum et attrahendum in partes suas utramq. Ucrainam, imo illicium Turcis et Tartaris poterit, illa esse, inchoandi belli pro redigenda illa regione suae possessioni, ad introducendum locandumq.i

ibi Cosacos Zaporovienses, quorum numerus in insulis Borysthenis in dies crescit augeturq.

3. Quod semper sit dubius belli eventus, cuius alea, si adversa sorte votis nostris ceciderit, nobisq. vindicare, confoederatis et auxilia-ribus armis citeriorem Ucrainam de potestate, et immani Moscovitico iugo non permiserit, tune ut saltim anteriorem illam Ucrainam, mihi Duci, successoribusq. meis, cum exercitu Zaporoviensi, in obsequio Régis et Reipublicae inhabitare liceat, in omni iurium et legum immu-nitate. Aequum enim et iustum existirao, ut Ucraina illa nobis in signum gratitudinis à Republica concedatur, quoniàm Nos non alio fine, ad opem tutelam et protectionem Serenissimi pie defuncti Régis confugimus, nisi ut excusso de universa gente Ucrainensi, Moscovitico iugo, rediremus cum utraq. citeriori et anteriori Ucraina, à Republica avulsa, in obsequium eiusdem Reipublicae. Et quamvis adversus belli eventus, vota nostra eluserit, tarnen voluntas nostra in commodum Reipublicae intenta, pro actu debet stare (in magnis enim et voluisse sat est) specialemq. respectum et gratiam, apud eandem Rempublicam mereri, praesertim cum pro bono Eius publico, omnibus nostris bonis, mobilibus et immobilibus, privati, depraedati, spoliatiq. non habeamus nunc civitatem permanentem.

4. Quod ego Dux oblatum mihi, à Porta Othomanica Privilegium (quod et nunc ad manus habeo) in possessionem Ucrainae despexerim, mandatis Eius non obtemperaverim, stimulis Hani recalcitraverim, abitu meo cum Exercitu ex Turcia in Ucrainam, a me possidendam, adventum ad eandem Portam Plenipotentiarij Polonici non praevene-rim, quod si fecissem, iam actum esset de Ucraina, et quantum ex hac vicinitate a protectione Turcica dependente, rebus Polonicis damnum et periculum, immineret, res sole clarior patet.

His igitur praemissis, humillime supplico, ut S-a V-a R-a M-tas piam intentionem et assecurationem piedefuncti Régis, gloriosissimi sui Antecessoris, in procurandis commodis meis exercitûsq. Zaporoviensis, ad actum deducerc, futuroq. pacis cum Serenissimo Rege Poloniae tractatu, ijs prospicere, et haec quae sequuntur puncta, Plenipotentia-rijs suis promovere clementissime mandare dignetur praesertim : Puncta ad tractatum pacis cum Serenissimo Rege Poloniae et Republica.

1. Ut Serenissimus Rex Poloniae stando promissis suis, quibus per Ablegatos Kaplan Gierei Hani, Portam Othomanicam assecuravit (uti testanlur literae eiusdem Hani, ad pie defunctum Regem hac de re scriptae) concedere mihi Exercituiq. Zaporoviensi, velit sedes habi-tationisq. loca, in Ucraina anteriori, praecipue in bonis Regijs, quorum

Praefectis vnlgô Starostis, potest S-a Sua Regia M-tas per commuta-tionem alias Praefecturas in Polonia conferre, cum maiori eorum emo-lumento, et securiori possessione. Bona autèm haereditaria, in eadem Ucraina anteriori existentia, libéra erunt à cohabitatione et cultura Cosacorum, omnibusq. Ducis eorum praetensionibus, sed haeredes et Possessores, uti nunc, sic et in posterum gaudebunt suis iuribus, immu-nitatibus, reditibus et omnibus suis facultatibus inviolabiliter.

2. Ut Serenissimus Rex Poloniae, secundùm antiqua privilégia et pacta, concédât ad inhabitandum anteriorem Ucrainam (exclusis bonis haereditarijs) Cosacis à Borysthine ad flumen Slutz, limitesq. qui eo extenduntur, vi et bénéficie eorundem pactorum confirmet, intra quos limites, Cosaci in bonis Regijs habitantes, fundaq. sua possidentes, manebunt Semper in obsequio Regis et Reipublicae fideli, proprijs suis stipendias militabunt (Cosacus enim significat levem militem) gratis servient, ac fortiter viribus suis obstabunt, contra omnes hostes Reipublicae, quae nulla ipsis pro servitijs militaribus, stipendia solvet, nec ipsi haec praetendent, contenti sua sorte, possidendorum in bonis Regijs fundorum.

3. Ut plebs promiscue cum Cosacis in banis Regijs Ucrainensi-bus cohabitando, Duci Cosacorum subiaceat, et omnes proventus, qui-bus Praefecti eorundem bonorum Regiorum vulgo Starostae in Ucraina fruuntur ad Ducem pertineant, Dux autèm his proventibus, stipendia-riam militiam, equestrem vulgô Companienses, et pedestrem vulgô Ser-diukos, aut si placuerit exotico more regulärem eriget, in obsequium Regis et Reipublicae, stipendiaq. ipsis providebit, et sie ex privato Praefectorum usu, redibunt isti proventus in bonum publicum.

i. Ut milites Copiarum Regni Poloniae et Magni Ducatüs Lithua-niae, nulla habeant stativa in Ucraina anteriori, sed ut illa relinquan-tur, absolutae Ducis Cosacorum dispositioni, pro locatione Zaporovien-sium, Companiensium et Serdiukorum, pro antiqua consuetudine pactis confirmata, quae usq. ad annum 1712 observabatur inviolatè.

5. Ut Cosaci tanquâm milites, antiquis iuribus et libertatibus suis, gaudeant, ac in obsequio Regis et Reipublicae manendo, à nemine dependeant, nisi à Duce suo, soliusq. ipsius imperio pareant, Dux verô eorum, non ab alio aliquo, nisi à Rege et Republica dependeat, et sicut Duces Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae, respectu suorum officiorum et publicarum expensarum, habent collatas sibi, à Rege Praefecturas, ita et Dux Zaporoviensis, ut eodem Regis et Reipublicae bénéficie gaudeat, secundum pacta cum Duce Chmielnitzki conventa

6. Ut Zaporovienses insulas Borysthenis inhabitantes antiquis suisi

legibus, libertatibus, privilegijs, beneficijs, et immunitatibus, à Regibus Poloniae sibi collatis in perpetuum glorientur.

Et haec sunt tractatum pacis cum Rege et Republica concemen-tia, quae videntur non adèo esse difficilia, imo publicum Reipublicae commodum spectantia, et securitati eorum Providentia. Restât solum ut S-a V-a R-a M tas ad promovenda illa, executioniq. danda, activi-tate Sua Regia momentum addat, quod humillimè peto, tanquàm

Sacrae Vestrae Regiae Majestatis humillimus Servus Philippus Orlik D. E. Z.

XXXII.

Serenissime atq. Potentissime Rex Domine Clementissime,

Iter mihi praefixum (quod utinam faustum fortunatumq. sit) in commodum Regni Sueciae instituens, priùs ad

Serenissimum Potentis-simumq. Regem Magnae Britaniae, inde Viennam, et ulterius per Hun-gariam ad Orientem, expedio ad parandam mihi viam, quo intendo, adfinem et Generalem Vexilliferum meum Ioannem Hertzyk, ad Seras-kierium et Hanum, cum literis S-ae V-ae R-ae M-tis et Serenissimae Reginae de successione M-tis suae in regnum et de evectione S-ae V-ae R-ae M-tis in thronum, item in negotio meo scriptis, et cum literis etiam meis, ad eundem Hanum et Seraskierium destinatis, cum quibus literis omnibus, debet ille iter suum conficere per Poloniam, una cum fratre suo natu maximo, summo vigiliarum Praefecto, qui nunc in una villa octo milliaribus distante à Varsavia, incognito pro-pter investigationes Ministri Moscovitici degit, sub patrocinio D-ni Generalis Poniatowski, et expectat huius fratris sui ibidem adventum, ut possit una cum ipso unum capere iter, ille ad Hanum, et hic ad Seraskierium, quibus meis missis, D-ni Generales Poniatowski et Urba-nowitz, promittunt mihi literis suis, fidemq suam spondent, procura-turos se fore omnem securitatem transeundi per Poloniam ad Turciam, cum literis S-ae V ae R ae M-tis et meis. Iàm igitur Adfinis meus iste Ioannes Hertzyk, manet in procinctu migrandi hinc per mare in Poloniam, cui taie, quäle potui, suppeditavi viaticum, nimirùm 50 duca-tos, et centum thaleros argenteos, ex quatuor millibus imperialium, quae post exsolutionem per manus D ni Grill (cuius in hoc fidem attestor) Creditoribus meis 7.712 thalerorum argenteorum, restant mihi pro obeunda tam longa et periculosa via, pro rebus gerendis, et sus-tentanda familia roea, iste verô Adfinis meus, postquàm pro uno so-Орлик у Швеції

lùm huius anni quadrante provisionem suam aeceperit, coactus fuit per duos quadrantes, débita contrahere, quibus non persolutis disce-dere non potest. Supplico igitur ut S-a V-a R-a M-tas clementissimè prospicere eius extremae egestati dignetur, tanquäm huius, quî adhae-rens fidelitate sua partibus Beatissimi Regis, amplissimam suam fortu-nam perdidit, et ad incitas redactus est, Matrem, verô uxorem, et cara pignora, Gaptivitati Moscoviticae exposuit, et certè meretur mise-ricordiam, cui ipsum recommendo, maneoq. indesinenter

Holmiae 10 Octobris 1720

Sacrae Vestrae Regiae M-tis humillimus Servus Ph. Orlik Родина Войнаровських в Швеції,

(Причинок до Історії недолі Мааепинців). Написав Альфре'д Єнсен.

(фг. ßlfred Jemen).

Mis українськими вбігцяжи, що прибули в 1710-их ровах до Швеції, аби піднести свої жадана до Еароля XII і шведської державної каси, була також, як відомо, і жінка Войнаров-ського Анна, s дому Мирович. її муж — сестрінець Мазепи — позичив шведському королеви протягом 1709—1713 років в загальній сумі 57.800 дукатів, 45.000 талярів Альберта і 60.000 цїсарських талярів. Про грошеві трудности, які вложив на шведське правительство король Кароль XII через сей та инші довги, затягнені в Турції (загальна сума довгів сягала близько 20 мілїонів шведських корон), подав докладні відоиости шведський архівар Др. Теодор Вестрін в своїй інтересній статї : „Anteckningar ош Karl XII orieiitaliska kreditorer" (Historisk Tidskrift, 1900).

В ввязку 8 моїми студіями про Мазеиу я переглянув до-кладнїйше акти шведського державного архіва використані Др. Вестрінон, оскілько ті акти відносять ся до родин Войнаров-ського і Орлика ; і хоч а на сїм місці обмежую ся лише висше вгаданими актами, однак думаю, що для української історії повинно бути інтересним опубліковане деяких виїмків з оріїіналь-них документів, котрі відносять ся до свї справи. Загалом шведський державний архів посідав коло 70 листів Анни Вой-наровської, писаних до шведського правительства (по нїмецьки, шведськи, французьви і латинськи; більша частина писана секретарем, а деякі власноручно).

По упинeню, яке вислав до шведського правительства сам Андрій Войнаровський 8 Демотики 28 цьвітия

1714 року, його жінка написала 8 Вроцлава 25 цьвітня 1715 року слідуюче письжо, в котрії жалувть ся на свою нужду і на поведене мужа. З того письма видно також, що российське правительство з конфіскувало її маєтки на Україні, а матір і сестер Войнаров-ськоі вамкнуло до вявниці у Москві.

,Найяснійший і ногу чий королю, аій всемилостпвійший Пане Іі)

Як черев цілий час його вигнана піддержувала мене вавсїгди в Тур-ції ласка і опіка священної королівської Велкчности, його всемилости-вівшого Пана, так і нннї приходжу до Неї 8 просьбою, щоби священна королівська Величність, мій всеїилостивійший Пан, по вродженій своїй доброті до всїх нещасних і пригнічених, етилував ся також і над іовю бідою.

Покинута чоловіком равої в сином, не маю від него ніякої піддержки. Син бев всякої причини пробував у Відні', далеко від опіки священної королівської Величности. Щоби його нерозважність не пошкодила иенї в протекції священної королівської Величности, приношу до королівських стіп сю покірну просьбу, представляючи мов нещасливе положене: тут мені відобрано всї засоби до житя, а вдома на Україні все пограбили, бо всї наші дібра вабрали в посідане Москалі1, мою маму, братів і сестер моїх увявнили і вислали до Москви; — одно мені' ві-стае, просити протекції Вашої Королівської Величности, котра вавсїгди иенї сприяла і мене піддержувала.

Вроцлав, 25 цьвітня 1715.

Священної Королівської Величности і т. д.

Анна Войнаровська.

*) „Serenissime ac Potentissime Rex Domine mi Clementissime!

Uti per totum hoc tempus exilii mei sustinuit me semper Prote-ctionalis Sacrae Regiae Majestatis Domini mei Clementissimi gratia in Turcia; ita et nunc supplici ter recurro ad illam, ut Sacra Regia Maje-stae, Dominus meus clementissimue ex innata sua dementia, quam habet in omnes miseros et afflictos, etiam meae misereatur misenae.

Nam a Marito meo derelicta cum filio, nullum ab ipso habeo sup-plementum. Et ille sine ulla ratione Viennae manet huiusq., longinquus a Protectione Sacrae Regiae Majestatis. Cujus imprudentia ut non afferat mihi damnum in Protectione Sacrae Regiae Maistie, hanc pedibus adiicio Regiis humillimam supplicationem, statum meum miserum expo-nendo: quod hic omnes iam mihi subtracti sunt modi vivendi, domi vero in Ukraina omnia mihi rapta sunt, quoniam omnia bona nostra mosci in possessionem aeeeperunt, et Matrem meam, fratres et missing sororee meas in captivitatem aeeeperunt et in Moscoviam miserunt, unicum mihiРодина Войнаровських в Швеції |17

|17

В самий день нового рову 1718 вислала Войнаровська в Лунд, міста в південній Швеції, де вона перебувала часово по доро8Ї до Стокгольма, слідуючу просьбу до короля:

.Пане!1)

Ваша величність вдивувть ся, бачучи мене у своїх стіп ві сльозами в очах в день, коли після ввичаю всї тїшаїь ся і радують ся.

То не значить, щоби я не ровділяла рівно 8 найвірнійшими Вашими підданими щастя, яке вони чують під пановянвм Вашої Величности ; алеж трудно вати ясне чоло, коли хтось не мав в чого вижити. По трехмісячнім очікуваню, дуже довгім, як що ввяти під роввагу мов становище, я стою перед вінцем року, але не бачу кінця моїм нещастям і, коли б я не мала твердої надії, що Ваша Королівська Величність зарядять виконане того приреченя, яке ласкаві були менї дати, то менї вдавало ся би, що новий рік наступав лиш для того, аби продовжити мої страждання.

Однак крики моїх покинутих дїтий подвоюють ся, нетерплячість моїх певблаганих вірителів зростав і

власна нужда мене пригнїчув.

Змилуйте ся наді мною, Пане, і не допустіть, щоби я підвела ся в перед Ваших стіп, не вамінивши сльози, яві витискав менї тяжка потреба, на сльози вдячности.

restât, banc implorare Protectionem S. R. Maietie, quae Semper me fovebat et alebat.

Sacrae Regiae Maistis Domini mei Clement : mi

Vrastislaviae, 25 aprilie a:o 1715.

fidelis subdits Anna Voynarovska.

l) Sire

Votre Majesté doit etre surprise de me voir a ses pieds les yeux baignés de larmes un jour que 1 usage a donné à la joie et al' alegresse universelle.

Ce n'est pas que je ne partage également avec les plue fidèle de ses sujets le pretieux bonheur quf ils trouvent dans la conservation de V-tre Maj-te ; mais il est mal aisé de composer un front serein, quand on n'a pas de quoi vivre. Apres une attente bien longue en comparaison de mon etat de trois mois, je vois finir l'année sans voir quelque fin à mes malheurs et elle me paroitroit ne vouloir se renouveller que pour faire durer mes peines, si je n'avois la ferme confiance que V-tre M-té fairoit executer la promesse qu' Elle a eu la grâce de me donner.

Cependant les cris de mes enfans délaissés redoublent, l'impatience de mes créanciers impitoiables augmente et ma propre misère m accable.

Ayés pitié de moi sire et ne permettés pas que je me releve devant vous sans changer en larmes de reconnoissance, celles que la plus dure nécessité m'a fait repandre.i

Ваша Величність дали 8наки своєї доброcти людям, котрі в оправдане права на ласку юглн покликувати ся лише на свою нужду, але я лаю по при то S піші титули, котрі повинні прихилити Вашу Величність иа ною користь.

Я закінчую бажапем щастя для священної особи Вашої Величности, бажанеж тил більше горячим, що довгий і щасливий біг її житя являбть ся єдиною надією для мене, покинутої чужинки.

Повістаю і т. д. А. Воинаровська.

„Довгий і щасливийа вік високого довжника, як відомо, не потревав довго, бо Бароль XII умер в тім самім році. Довж-ний запис на пївмілїона срібних талярів, що Кароль XII виставив в році 1713, був відновлений шведським правительством в р. 1718; се однак нічого не помагало п. Войнаровській в її грошевій потребі і в її юридичних правах. Такі обставини змусили її поновити прошеня, вдаючись 8 ними до нового правительства. В письмі до королеви Ульріки Елеонори вона дякує за одержані 500 пльотів *), але, річ зрозуміла, не може тим вдоволити ся, тим більше, що одна 8 попередних заплат в 6.000, доконана монетою 8 примусовим курсом (mynttecken), не представляла майже жадної вартости, бо та монета, котра була пущена в оборот безоглядним міністром скарбу їерцом і мала примусово установлений курс, в скорім часї стратила майже всяку цїну.

Письмо з 18 червня 1719 року ввучало:

Пані І Ц

Ваша Величність були ласкаві виасиґноватн менї суму 500 пльотів, аби помогти менї упорядкувати справи в моїм скрутнім положеню ; прошу

V-tre Majesté a donné dee marques de sa bonté à des personnes qui n'avoient d'autre droit d'y pretendre que leur seule misere, pour moi j'ai avec celleci d'autres titres qui la doivent intéresser en ma faveur.

Je finis en faisant de voeux d'autant plus ardens pour la personne sacrée de V-tre M-té que le long et l'heureux cours de sa vie fait l'unique eeperance d'une étrangère abandonnée comme moi.

Je suis avec une profonde vénération Sire

de Votre Majesté la très humble et très soubmise servante A. Woynarowska.

1) plât = 2 срібним талярам.

2) A la Heyne, Madame

Votre Majesté a eu la bonté de m'assigner la somme de 500 p 1 o-tes pour me tirer d'affaires dans ma nécessité dans le royaume deРодина Войнаровських в Швеції |17

|17

укліпно не толкувати того в влу сторону, коли я скажу, що ся невелика сума не вистарчила і в десятій части для того, аби задовольнити моїх вірителів. Черев то я приходжу до Вашої Величности в просьбою вробити менї ласку і дати таку суму, яка вистарчила би для того. Правда, Ваша Величність були ласкаві і кавали виплатити мени 6.000 Muntecken, але на жаль ті гроші в скорім часі стратили на вартости, так що передавши їх правительственним комісарам я понесла шкоду на 4.000 талярів срібною монетою ; черев те я змушена була продати свої лїпші убраня, аби удержати ся самій і прийти па поміч родиш. Я сподію ся, що Ваша Величність вгляпоть ся па мою біду і потішить мене прихильним рішенбм.

Позістаю і т. д. Анпа Войпаровська.

В наслідок того шведський сойм признав Войнаров-ській в р. 1720 4.000 срібних талярів річно. Але Войнаров-сьва не схотіла на тов пристати і 27 серпня тогож таки року предложнла королівській радї нову жалобу, давши в нїй виpаз жалим на своє безвідрадне родинне положене.

Мої Панове ! ')

її Величність королева вволила відіслати мене до Високих Станів, аби пошукувати мою претепсію; отже я просила се вібране дати МёНЇ задоволене, але не дістала нїякого рішена, а лише асиґнату в 4 цвітня

Votre Majesté. Mais j'ose bien prendre la liberté de me jetter aux pieds de Votre Majesté et de La prier très humblement de ne pas prendre de mauvaise part de dire à Votre Majesté, comme cette petite somme ne suffissoit pas pour le dixieme partie de contenter mes créanciers. C'est pourquoy je recours à Votre Majesté de me faire la grâce de me soulager avec une somme suffissante pour cela. Б est vray que Votre Majesté a eu la bonté de me faire avoir 6.000 Muntecken, mais par malheur elles ont esté décriées fort peu de temps après, qu' ainsi en les rendant aux commissaires ordonnés, je me suis trouvé de court de 4.000 Daler Silvermunt, qui sont resté là sans aucun usage ny cours, par la il m'a fallu vendre mes meilleures bardes pour ma subsistance et outre cela de me ne voir point de moyens pour secourir ma pauvre famille. J' es-pere que Votre Majesté aura égard à ma misere et me soulagera d'une Resolution favorable, comme étant avec le plus profond Respect

Madame

de Votre Majesté

la très humble et la plus soumise servante Anne Woynarowska.

Ц Mes Seigneurs.

Sa Majesté La Reine m'a fait la grâce de m'envoyer à Messieurs les Etats pour demander ma prétention; ainsi j'ay sollicité auprès cette assemblée pour ma satisfaction, mais je n'en ay aucune Résolution, seulement une assignation le 4 avril 1720 pour deux mille plottes.Альфред ЄНС£н

1720 р. па дві тисячі пльотів. На сю асиґнату я дістала лише 500 пльотів в день 9 иая. Я просила Пава президента Ляґерберґа виплатити менї решту, але до тепер ие дістала анї гроша. Черев те позволяю собі уклінно просити Ваші Ексцеленції вглянути в ту кривду, яку мені заподіяно. Я абсолютно не можу

вижити 8 тих двох тисяч пльотів, які аенї признали на удержанв, а до того заплатити векслї за свою родину на Шлеску і покрити старі довги, як його чоловіка, так і мої власні. Коли б я, нещасна, нічого не дістала, то побоюю ся, що виру в біди, бо я чужинка, ідо не мав тут анї родичів, анї дібр. В сїм положепю я не знаю, як я зможу істнувати. Менї писали зі Шлеска, що не хотять на дальше тримати моїх дїтии, бо я не в станї посилати гроші для своєї родили. Я попадаю в розпуку, бачучи що мій чоловік в тюрмі вже четвертин рік, а не мав жадної підпомоги зі Швеції, і прошу, Мої Папове, осудити, чи то справедлива заплата чоловікови, котрий посвятив своє щаств і майно для сего народу, — щоби покинути його в бідї. Іменем Бога благаю Вас, Мої Панове, ище раз не дати менї нидіти надалі в такім тяжкім положеню, постановити остаточне рішене, бо я не чую в собі сили бути в ровлуцї з родиною. В надії на прихильне полагоджене і т. д.

Анна Войпаровська.

Je n'ay receu sur cette assignation que 500 plottes le 9 du mois de May. J'ay prié Monsieur le President de Lagerberg pour que je sois payé du reste, mais jusqu' à present je n'ay pas receu un sol. C'est pourquoyje prens la liberté de supplier très humblement Vos Excellences d'examiner l'injustice qu'on me fait; je ne peux pas absolument subsister de ces deux mille plottes qu'on m'a ordonné icy pour mon entretien et payer les lettres de change pour ma famille en Silesie et satisfaire les dettes du temps passé, tant de mon mary que de moy. Si je seray aussi malheureuse de ne rien recevoir, je coureray risque de mourir dans la misere, car je suis étrangère sans parents et sans biens icy. Ainsi je ne sçay pas comme je pourois subsister et vivre. On m'a aussit écrit de Silesie, qu'ils ne veulent plus garder mes Enfants chez eux puisque je ne suis pas en etast d'envoyer d'argent pour ma famille. Je suis au desespoir de voir mon mary en prison depuis quatre ans sans le moindre secours de la Suede, et je vous prie, Messeigneurs, de voir, si c'est la juste reconnoissance pour un homme et sa famille après avoir sacrifié son bien et sa fortune pour cette nation et de l'abandonner dans la misere. Je vous supplie, Messeigneurs, encore au nom de Dieu de ne me laisser plus languir dans mon triste état, de me donner la derniere Resolution, puisque je ne me trouve pas capable d'etre éloigné de ma famille. En esperance d'estre favorablement exaucé, je suis avec soumission

Messeigneurs

Votre très humble et très obéissante servante Anne Woynarowska.

Тому що шведське правдтедьство, 8 легко вровумілих причин, не квапило ся si сповненем жадань Войнаровської, то вона попросила видати їй заграничний пашпорт і зажадала урядової посвідки, що „в Швеції не хочуть заплатити їй довгу". Меморіял в сїй справі був відчитаний ЗО вересня 1723 державним секретарем бароном фон Гепкеном на вас'іданю королївської ради, при чім граф Кронгіельм сказав : „Я дуже бою ся, що коли вона не дістане ніякого задоволена, то ся справа наробить іще не раз клопотів. Вона знаходить ся тепер в нужді і я думаю, що коли би s нею прийшли до 8Годи, то Войнаровська зрікла ся би значної части своїї претенсії і вдовольнила ся би тим, щоби побирати заплату ратами протягом пяти, шости, а ноже навіть десяти літ. На случай же, коли вона віддїе 8 краю нічого не діставши і поставить своє жадане черев посередництво якогось пануючого дому, то 8 певністю ми не вбудем ся так легко тої цїлої справи".

В такім дусї рішило і правительство, постановивши пору чити державній касї виплатити Войнаровській ту суму, яка була признана їй соймом. Однак вона не схотіла, щоби її вбули річною рентою в 5 або 6 тисяч талярів, і енеріічно піддержувала свої жаданя. Сі вусидя вінчали ся успіхом, бо в р. р. 1725, 1731 і 1734 вона дістала великий вамок Тіннельсе, гарно положений на Мелярськім озері, а до того значну заплату готівкою і дім в Стокгольмі. Та і се не вповні вдовольнило Войнаровську, бо в листї до короля вона жалувть ся на то, що з 26 мужицьких загород, які мали належати до замку, вона дістала лише 13, а „того не вистарчає для веденя господарства і удержаня маєтку в порядку".

Про пригоду, яка спіткала в Гамбурзі 12 жовтня 1716 р. полковника запорожського війска Мазепи, знаходить ся в шведські» державнім архіві (віддїл Biographica) оффіціальний документ. Се витяг 8

довірочного письма до міністерства загранич-них справ в Стокгольмі, дагованого: Гаабурї, 13 жовтня 1716 р., і писаного правдоподібно королівським шведським резідентом. Донесене звучить:

!) „Тут в Гамбурві нема більше бввпвчиости. Не кажучи про ппші приклади, з котрих багато відомі вже Вашій Ексцелвпції, вчера попо-

„Es ist sonsten allhie in Hamburg nunmehro keine Sicherheit mehr, in dem man, die vorigen exempla nicht zu berühren, viele selbi-8

дудни в білий девь напали в повові відомого Войнаровського, небожа Мазепи, котрий був при шведській королеви в Турції і завитав до Гамбурга вже зо два місяці' перед тим, і арештувавши відвезли до помеш-каня тутеишого московського реаідента. Він обідав у графині Кеяіґсмарк і коли, вертаюча звідтам до дому, переїздив по так звавій улиці ABC, то московський резідент, засівши з гамбурською сторожею в числї близько 16 чоловіка в одвіа домі, впав на повіз і змусив Войнаровського, як арештованого, їхати до його дому. В той сам час випускають на улицю 12 росийських драґовів, що стояли за брамою, і ставлять їх ва варту коло дому при бідиім Войнаровськім. Нема сумпїву, що вія буде виданий цареви і в ним зле скінчить ся. Кілька днїв перед тим його нераз перестерігали приятелі', аби мав ся на бачности перед таким лихом і виїхав звідси. Але він сміяв ся собі 8 того, скававши, що він пе підданий царя і що правпо Росняне пе можуть мати до него нічого. Що буде 8 ним далі, буду вати честь повідомити при найблившім случаю. Я в деякій мірі ве можу взяти тутейшій радї се арештоване ва вле, бо по цїліи місті йде поголоска, що ВойнаровськиЗ може справити ся за одну ніч вісімвацять разів, а таких людий не можна терпіти в упорядкованій державі.

ge Ewr Excell. ohne dem schon bekandt sind, gestern nachmittag den bekandten Wonjaroffski, des Mazeppa Enckel, der sich bey dem König in Schweden in der Türckey aufgehalten und welcher allme ettwae ein paar Monathe gewesen, bey hellem Tage in der Gutsche beym Eopf genommen und ihn nach des hiesigen muscowitischen Residentes Behausung gefänglich hingefahren. Er hatte zu Mittag bey der Gräfin Eönigs-marck gespeiset und wie er топ dannen nach Hause durch die so genannte ABC — Strasse fahren wollte, hält sich der muscovitische Resident mitt einer Hamburgischen Wache von ettwaen 16 Mann in einem gewissen Hause heimblich auf, springet so gleich im Vorbeyfa-hren an den Wagen und forciret ihn solchergestalt nach seinem Hause als ein arrestant zu fahren. Zu gleicher Zeit werden 12 russische Dragoner, die vorm Thor gehalten, in die Stadt gelassen, welche die Wache bey dem armen Wonjaroflfeky in des Residenten quartier versehen. Es ist kein Zweifel, dass er an den Czaaren werde extradiret werden und seine Zeit übel paseiren. Es ist einige Tage vorher von vielen seiner guten Freunde vielfältig gewarnet worden, sich für dergleichen Unfall in acht zu nehmen und sich von hier zu begeben. Er hatt aber alles in den Wind geschlagen und gesaget : Er wäre kein Unterthan vom Czaaren und die Russen könten an ihn mitt recht nichtes haben. Wie es weiter mitt ihm ablaufen wird, habe die Ehre hinnechts zu berichten. Ich kan gewisser massen dem hiesigen Raht wegen der arrestierung nicht viel verdencken, denn es ist in der ganzen Stadt ruchbahr, dass Wonjaroflfeky es achtzehen mahl in einer Nacht thun könne, welche Leutoe dann man in einem wohlgeordneten Staat nicht wohl leiden kan.

А тутейше жіноцтво попадає від того в роспуку, найбільше ж журить ся дім, в котрім він нешвав, а також наш С.

В тиждень по увазненю Войнаровсьвий вислав сам яист до своЇ жінки, що перебувала під той час в Вроцлаві; той лист дуже добре показує його наівний, санївінїчний темперамент. В р. 1723 сей лист був переложений 8 польського (правдоподібніше : з українського) на німецьке Е. Г. Вайхмантлем і зложений в шведськім державнім архіві.

Моя люба Ганю 1 *)

Вравдоподібно ти дістала вже звістку про мов нещаств, а саме як арештував мене в Гамбурзі' московський резідент, в доні котрого я сижу вже девятий день. Через інтервенцію трех міністрів; а саме шведського, цісарського і французького, місто не позволяв мене вивезти. Таким способом я сподію ся в Божою помічю відзискати ще свободу. Отже ти не смути ся тим дуже, бо хоч би я і мав бути увявнений до приївду його царської величности, то однак сподію ся, що він поступить ві мною як справедливий пан, внаючи, що я не вдавав ся ніколи ні в яві вмови 8 моїм стриєм. Моя мила жінко, ти маєш в руках роспорядженв, котре я вробив на письмі перед моїм від'їздом. Отже позіставай в надії, що його величність король шведський, справедливий і ласкавий пан, не по-зволить, аби стала ся кривда тобі і моїм дітям, але навпаки, як його ве-

Das hiesige Frauen Zimmer aber ist darüber an desespoir, worunter hauptsächlich das Haus, wo er gefrysset und unsern C. mitt begriffen.

1) Mein hertzlich geliebteste Annichen !

Vermuthlich wird Sie bereites von meinem Unglück Nachricht erhalten haben, wie dass ich nemlich durch den Muskowittischen in Hamburg arrestiret worden, in dessen Quartier ich schon den neunten Tag sitze. Die Stadt aber will mich, wegen der intercession dreyer Ministers, als des schwedisch.-, keyserl.- und französischen, nicht abfuhren lassen. Deswegen so verhoffe ich durch Gottes Hülfe noch frey zu kommen. Sie wolte sich deshalber nur nicht allzusehr betrüben; denn, ob ich schon bis zu Ihre Czarische Mayst. Ankunft sollte angehalten bleiben, so erhoffe ich dennoch dass er wohl als ein gerechter Herr mit mir verfahren werde, wohl wissend, dass ich mich niemales mit meinem Mutterbruder in einige consilia mit eingelassen. Meine Hertzens Frau, sie hat ja meine disposition in Ihren Händen, welche ich bey meiner Abreise schriftlich aufgesetzt. Demnach so bleibe der Hoffnung, dass Ihre Mayt der König von Schweden als ein sehr gerechter und gnädiger Herr weder Dier noch meinen Kindern einiges Unrecht werde wieaerfahren lassen, sondern im Gegentheil, wie hochbemelte Mayt mich in Dero hohen protection gehalten ; also auch Euch nebst meinen Kindern in eben

личпість мала меде в своїй високій опіді, так перенесе ту опіку також на тебе і моїх дітий. Зобовяванв його королівської величности знаходить ся в руках Ереяшільда, отже тл 8 дітьми, поки я буду в московськім кулаці, повинна удати ся до него і видістати той документ. Моя шка-тула 8 паперами також в добрих руках і не пропаде. Проси лише Бога, щоби я вийшов в арешту, а тоді знов все направить ся. Прошу передати привіт всім до мене прихильним і запевнити, що я позістаю і т. д.

С. А. Войнаровський.

Роспорядженв, про яке вгадув в листі Войнаровський, то його тестамент, списаний незадовго перед тим в Вроцлаві 19 серпня 1716. В шведськім державнім архіві єсть автентична копій з сього інтересного документу. В просьбі, адресованій до шведського правительвтва, жінка Войнаровського жалувть ся на те, що деякі люди роспускають про ню злу славу, ніби вона обманниця і навіть не являеть ся шлюбною жінкою полковника Войнаровського. В жалобі в 29 вересня 1723 р. говорить ся : в Дехто твердить, що я не жінка пана Войнаровського, а инші внов кажуть, що він розійшов ся иі мною по нашім повороті в Турції. Мені не трудно доказати противне, вкававши на то, що я пошлюблена в Бендерах під час коли там був покійний король і в присутности кількох поважних осіб, котрі можуть тов посвідчити0 *).

На доказ і потверджене своїх супружих прав вона долучила копію теетаменту Войнаровського:

derselben zu conserviren geruhen. Die obligation von Ihro Königl. Mayst. von Schweden hat der Herr Ehrenschild in seinen Händen, wesshal-ber Sie denn nebst meinen Kindern, wofern ich in Moskowittischer Macht verbleiben sollte, sich bey ihm wird melden und selbe abfordern müssen. Meine Skatuli mit denen Pappieren ist gleichfalls in guthen Händen, allwo sie nicht verlohren gehen wird. Bitte Sie nur Gott, dass ich möge aus dem arrest loskommen, so wird alles wiederum guth bleiben. Allen mir wohl affectionirten bitte

meinen Grues zu vermelden und zu versichern, dass ich derer, wie auch sonderlich verharre Meiner

hertzlich geliebtesten Annichen

untertänigster Diener S. A. Woynarowsky.

l) „On a voulu debiter que je ne suis point la femme de Mos. de Woignarowsky, et dautres on dit qu'il m'avoit répudiée à notre retour de Turquie, fi m'est facile de prouver le contraire, en disant quej'ay esté mariée à Bender dans le tems que le feu Roy y estoit, et en présence de plusieurs personnes de considération qui en pouront rendre témoignage".Родина Войнаровських в Швеції

„Моїй любій шлюбній жінці, вельможній Анні Войнаровській,уродженій Мировпч, ва вірність, чесність, добре поведене і чесну любов, котрих а дізиав від неї так багато, хочу я дати интьдесят тисяч талярів 8 капітальної суми, котра знаходить ся в руках Його Величности всесильного короля Швеції, мого ласкавого короля". 1)

Донці Кароліні Елеонорі рівнож мала бути застережена сума 50.000 талярів „вамісць посагу". Решта спадщини мала припасти синовн Станиславовн, як скоро він стане повнолітним. До того часу його спадком мала управляти мама, котра повинна була подбати також про те, щоби син »відбув студії і по-дорожи по чужих 8ємляха.

З того виходить, що законні права Войнаровської не підлягають сумнівам. Однак треба 8а8начити, що тестамент промовчав, що Анна Воинаровська перед тим була віддана sa Забілу. Принаймні так твердить жінка Филипа Орлика, котра, як вдавть ся, мала якусь антипатію до родини Войнаровського. В листі Анни Орли нової до шведського короля (правдоподібно в р. 1721) вона робить навіть такий злосливий натяк:

аБог відав про теперішню п. Войпаровську, кому вона остаточно належить, чи Войнаровському, чи її першому мужови Забілї".2)

(В листі Скоропадського до канцлера графа їоловіна 8 З січня 1712 р. говорить ся про жінку Семена Забіли в Бендерах, що „вона не живе 8 своїм чоловіком, а провадить нехристи-янське, роспустне жите в шведськім таборі при королівськім маршалі Лїмонтїа, і що через те Семен Забіла просив позволе-ня вступити в новий шлюб).

В тестаментї Войнаровського знаходимо також деталь, в котрім вгадано про фінансові відносини Мазепи до княгинї Дольскої:3)

„В автентичних актах Королівства Польского внаходить ся запис, вписаний там per oblatam, на суму десять тисяч дукатів, котрі

*) „Meiner lieben Ehefrauen, der Wohlgeb. Anna Woynarowska, ge-bornen von Mirowicz, demnach ich ihre Treue, Ehrlichkeit, Wohlverhalten und ehrliche Liebe satsam verspührt und erfahren, will ich von der Capital summa, welche vorjetz in Ihro Mayst. des Grossmächtigsten Königs von Schweden, meines allergnädigsten Königs Händen sich befindet, geben funfzigtausendt Thaler courantu.

2) „Gott weiss an jetzige Frau Woynarowska wem sie auf letzte zugehörig, entweder Woynarowski oder inre vorige Man Zabila".

3) „In denen authentischen Acten des Königereiches Pohlen findet sich eine Verschreibung, so per oblatam dahin eingeliefert worden, einer12

позичив б)в блаженної паняти Йото Ексцелвнція гетьжан вапорожськпй Мазепа вельножній паві Дольскій 8 Ходорова, великій іаршалковій великого князівства Литовського, на дібра Чорний Острів, на

котрі то дібра тоі вапес зладжений і нинн вабезпечепий".

На прикінції теетамент дав де кілька роспоряджвнь що до датків на церкви і монастирі:

„Монастиреви чесних отців св. Василія в Білостоці в Волинській воєводстві в Польщі тисяча талярів Альберта. Монастиреви Ґа-лата в Валахії, де поховане тіло Його Ексцелвнції блаженної паїяти гетьвана вапорожського Мавепи, ного дядька і добродія, тисяча талярів Альберта".1)

Дальше слідували записи по тисячі талярів для монастирів Мінорітів, Капуцинів і Францішканів в Вроцлаві. Нарешті застеріг Войнаровський тисячу талярів „для того місця, де буде лежати мов грішне тіло".

Те остатнє бажане Войнаровського не могло бути сповнене, бо місце, де знаходить ся його могила в Якутеку, невідоме. Жадний житя, може трохи легкодушний небіж Мазепи мусів спокутувати тяжко і дорожше, ніж належало ся би, за смілі затії свого дядька. З Гамбурїа перевезли його до вязниці в Петербурзі, а по семи літах гаслали в далеку східну Сибір. Про нещасну долю свого чоловіка Анна Войнаровська була добре інформована листовними донесенями свого вірного слуги Андрія Якубовського, котрий вислав їй з Петербурга під датою 11 жовтня 1723 р. такий лист:

Вельножна Графине, Милостива Іиаиї 12)

Доношу Ваи отсиі про пещаств, яке спіткало нас несподівано, а саме ній пан дістав наказ відїхати па Сибір. Мене хотіть ва-

Summa von Zehentausendt Ducaten, welche Gelder hochseel. Gedächtnisses Ihro Excellence der Zapoworowische Feldherr Mazeppa der Hochgebomen Fraun von Chodorowa Dolska, des Gross- Fürstenthums Litthauen Gross- Marschalin auf die Güther Czarny Ostrow geliehen und auf welche selbe Verschreibung eingerichtet, und damit ver- assecuriret worden ist".

*) „In das Kloster Bialystok genant, in der pohlnischen Woy wodechaft Wolhynien gelegen, an die Ehrwürdigen Patres des S. Basiui : Eintau-sendt Thaler Alberts. In das Kloster Gallata in der Wallachey, allwo der Cörper Ihro Excellence des Zaporowischen Feldherrn Mazeppa seel. Andenkens, meines Mutterbruders und Wohltäters begraben liegt : Ein-tausendt Thaler Alberte".

?)" Wohlgebohrne Gräfin, Gnädige Frau !

Berichte Sie hiemit unser Unglück, welches uns hier unverhofft begegnet, denn mein Herr hat Ordres nach Syberien zu reisen. MichРодина Войнаровських в Швеції

|17

держати тут; відїзд повинен наступити як найскорше. Я був у шведського амбасадора Цедеркрайца і у пана а ібасадора Штамбке і слезно просив їх, чи не змогли би вони вистарати ся для него позволеня перечекати до винової дороги, але дотепер з того пїчого не вийшло, і я дав майорови 3 дукати, щоби відтягнути відїзд принапменше на 8 днів, до повороту Його Царського Величества, котрий перебував поза Петербургом, і тому не можна просити Його о відроченв терміну відївду на 2 місяці, аж поки не наступить ліпша дорога, а я не повідомлю Вас і зроблю приготована ДО НОДОрОЖИ. А ВОНИ ДаЮТЬ ЙОМу ЛИШе ОДНОГО КОНЯ, ЩО 80ВСЇМ

не вистарчав. Ба случай, коли він буде змушений виїхати вараз, то треба буде позичити гроший і найняти ще одного коня, аби він не вмер в дорозі'; також мушу дати йому в дорогу гроший. А я маю тут малий кредит; вони ж не хотять помогти, лише пан анбасадор Штамбке дав менї 5 дукатів, а ва решту я мушу жебрати, не можучи иомогти в иншнй спосіб паиови, котрий дістав від них всього 2 копійки денно, з чого не можливо удержати ся. Ми тепер в великій нужді, а тому прошу Вас, милостива пані, скоро лише дістанете сей лист, переслати нам гроший або дати порученв, аби я міг тут щось дістати, щоби він не вгину в в дорозї, і прошу Вас, як що я позичу, то щоб Ви то все перейняли, бо я не можу вробити ннакшв

в огляду на велику скорість, в якою треба все робити.

aber wollen sie hier behalten und dieses soll in der Geschwindigkeit geschehen. Ich bin bey dem schwedischen Envoyé Cederkreutz gewesen und bey dem Herrn Envoyé Stambke und habe sie mit Thränen ge-bethen, ob sie nicht könten es so weit bringen dass sie ihm einige Wochen Frist geben sollten bis an den Winterweg, aber daraus ist bis dato noch nichts auegerichtet, und dem Major habe ich 3 Ducaten gegeben, dass er die Reise auf einige acht Tage aufschieben soll bis Ihro Czaari-sche Majestät wiederkömt, weil Sie sich nicht in Petersbourg befunîen haben dass man anhalten könte um 2 Monath Frist bis besser Weg wird, und dass ich Sie berichten kan und ihn auf seine Reise zu versorgen. Denn sie geben ihm nicht mehr als ein Pferd und damit kan er nicht fortkommen. Im Fall er gleich fort muss, so muas ich suchen dass ich Credit machen kan und noch ein Pferd dazu zu miethen, dass er auf der Reise nicht sterben sollte, und muss ich ihn auch mit Geld versorgen, aber ich habe hier nicht viel Credit und sie wollen mir wenig helfen als nur der Herr Envoyé Stambke hat mir 5 Ducaten gegeben, das übrige mues ich betteln, weil ich ihn auf keine andere Weise helfen kan, denn sie geben meinem Herrn nicht mehr gage des Tages als 2 Copeken womit er unmöglich sich unterhalten kan, und weile wir also itzunder in solcher Noth stecken, so bitte Sie gnädige Frau Gräfin dass Sie uns so bald Ihr das Schreiben zu Händen kommt uns was überzumachen oder Commission geben dass ich hier was bekommen kan, dass er nicht auf der Reise crepiren möge und bitte Sie, wenn ich Credit mache dass es alles bey Sie angenommen werde, weil ich es anders we-14

Альфрбд Ghceh

Від Пана амбасадора Штамбке я дістав 5 дукатів, а від його слуги вввяв на дорогу перуку, яка коштує 3 дукати. Коли вроблю йщв які довги, то донесу Вам про все. Я не можу його поквнути. Пані графиня нехай не непокоїть ся, що я не дбаю про него, бо я бігаю і тружу ся по цілих днях, і нападаю людий, так що вони аж подражнені і не хотять мене вислухати. Був я і у пана амбасадора Кампердона. Він не хотів говорити ві мною, бо розсерджений, щи я його забагато нападаю, а я не маю поради в біді і найдокірнїише прошу Бас, милостива панї, о поміч. Що дотичить мене, то я дістав наказ зажадати собі пашпорт і тому прошу о повідомлене, що маю робити в сїй справі, чи я повинен доставити мого пана на Сибір, чи маю прибути до Швеції. На разі' не маю нічого більше донести, через то кінчу. Мій пан поручаеть ся покірно панї графинї, дїтям і всім добрим приятелям і жалувть ся на те, що з ним поступають тут не похристиянськи. Я зістаю рівнож па цілий мій вік панї графинї

покірний слуга і вірний раб

Андрій Якубовский. В наступнім листї, датованім: Петербуржці серпня 1723, той сам Якубовский, справді' „покірний слуга і вірний раб", дякує графинї ва лист і посилку річий — то були сорочки, пантофлі', обув і т. п.; одначе обув була така тїсна, що її треба було продати в Петербурзі. Далі для заспокоєня її він вапев-

gen grosser Geschwindigkeit nicht thun kan. Von dem H. Envoyé Stambke habe 5 Ducaten bekommen, und von s. Kammerdiener habe eine Paruque auf die Reise genommen, die kost 3 Ducaten. So ich noch welche Schulden hier mache, will ich es Ihr berichten von allen denen. Ich kan ihn unmögl. verlassen. Die Frau Gräfin soll sich nicht über mich beschweren als sorge ich hier nicht für ihn, denn ich laufe und bemühe mich alle Tage und überlaufe die Leute, dass sie gantz verdriessl. seyn und auch nicht wollen anhören, bey H. Envoyé Uamperdon bin ich auch gewesen. Der wollte sich auch nicht sprechen lassen, weil sie verdriessl. seyn, dass ich sie allzustark überlaufe, und ich kan mich in meinem Elende nicht helfen, bitte also unterthänig die gnädige Frau uns zu assistiren. Was mich anlangt so habe ich Ordres mein Pass zu fo-dcrn, darum bitte ich Sie soll mir rathen, was ich bey der Sache thun soll, und mir baldige Nachricht davon wissen zu lassen, wo ich mich hinwenden soll, ob ich meinen Herrn auf meine Unkosten nach Syberien bringen soll, oder ob ich von hier nach Sveden kommen soll. Itzunder weiss nicht mehr zu berichten also schliesse, und empfehlet sich mein Herr gehorsamst bey der Frau Gräfin und den Kindern und allen guten Freunden und beklagt sich dass sie mit ihm hier nicht christl. handeln. Ich verbleibe auch lebenslang der Frau Gräfin

нюе, що з часом все прийде до ліпшого і від Войнаровського відійдуть „вгривоти і нужда" (Chagrien und Elend). Пан знаходить ся в арешті під таким строгим доглядом, що з ним трудно скавати одно слово.

„Я мушу робити те все кpадькома... Лїнше нам було би під поганами і Турками, у них було би мабудь лекше ніж тут, де люди не мають милосердя, так вони обходять ся si мною і моїй паном ; бо пси мають більше волі ніж ми і їх не замикають так як нас. Волів би мін пан жебрати як мав мучити ся тут в таких злиднях8. 1)

Сей безвідрадний образ він ілюструє кількома фактичними деталями, н. пр. :

„Що до краватів, які дістала графиня фон Кеніґсмарк від мого пана, то пан дав Дікіанови порученв забрати від графині фон Кенігс-арк все до себе і передати Вам до Вроцлава". *)

В третім листї Якубовсного (Петербург 14 вересня 1723), в котрім він знова запевнюб про свою вірність і готовість служити, між иншим говорить ся: „Цїлий час я побоював ся, що його будуть випитувати про його відносини до Maeenn".

Войнаровська робила енерїічні кроки як перед російським міністром в Стокгольмі8), так і перед шведським правитель-ством, щоби вернути свободу свому нещасному чоловікови, але всї заходи завели. Войнаровського вислали на Сибір в зимі

„Ich muss es alles verstohlener weise thun... Es wäre hesser dass wir unter Heyden und Türcken wären, so wäre es vielleicht besser gewesen als hier wo keine Barmhertzigkeit haben, wie sie mich und meinen Herrn tractiren, denn die Hunde haben mehr Freyheit als wir und sie werden auch nicht so eingesperrt. Es wäre besser dass mein Herr anderswo beteein sollte als dass Er sich hier in seinem Elend plagen sollte"...

2) „Wegen der Halstücher, welche die Gräfin von Königsmarck von meinem Herrn empfangen hat, hat mein Herr Commission gegeben an den Herrn Diekman: er soll von der Gräfin von Königsmarck alles zu sich nehmen und nach Breslau an sie überliefern".

3) Ноября 7 1722 г. министрь Ьестужевь шісаль кь тайному со-iiЬгпику Остерману о укриватвльств-Ь вь Швеціи племавннка Мазепина Войпаровского женн, предлагавшей ему тайно, что ежели прощена будете, впна мужу ее, то она уступить государю половину тон суміш, ко-тОрою должна шведеная корона мужу ее; ходатапствующіи же о сеігь получить оті нее вь дарь 10 тис. єфимкові. Предложеніе сіє било отрн-нуто (Н. Н. Бантмшь-Каменскій. Обзорь внФшнихь сношеній Россіи, Т. IV, стр. 222).Альфред Єєсеп

1723—1724 рр. і він прибув до Тобольска. Лише доти міг вірний Якубовский товаришувати в подорожи свому панови. З Тобольска поїхав Войнаровський сам аж до Якутска, — „accablé de la plus aflreuse misère" (пригнічений страшною бідою); як пише Войнаровська в своїм листї до шведського короля 8 1 лютого 1725. В иншім листї вона просить короля но-старати ся, щоби Войнаровський міг зістати вже хоч в Тоболь-ску де пробували його мати й инші члени нещасної родини :

„То було би для него потіхою, а иеяї лекше було би пересилати йому гроші туди нїж до Якутска, куди вислали його, давши па удер-жанє копійку деино і не позволивши мати з собою слугу*)

Здаеть ся, що вона, підбадьорена фальшивими відомостями, деякий час вірила, що її чоловік дістане принайменше дозволене повернути до Москви. Се ми пізнавмо з листа до шведського короля 8 дна 10 марта 1726 р.8):

„1I08B0ЛЯЮ собі найпокірнїйше подякувати Вашій Величности за ту ласку, яку вволили висвідчити мені, поручивши п. сенаторови і надзвичайному амоасадорови Цедергнльмови, аби він просив перед росий-ським двором увільнити мого бідного чоловіка. II. Баптіст Саварі приніс менї звістку, що візволено

і наказано повернути мого чоловіка з Якутска до Москви, де він мав віставати, позбавлений права виїхати ва границю, наколи не поверну я 8 дітьми. Через те я змушена в покорі просити ще раз Вашу Величність роспорядити, аби скінчили мою справу, бо я хочу внагн, на чім стою. Маю падію, що Ваша Величність бу-

*) Ce seroit une consollation pour Luy et je pou voie Luy faire toucher de l'argent avec plus de facillité qu'à Iakuck, ou on vient de l'envoyer avec une kopike par jour pour sa subsistance, sans permettre que в on valet de chambre Ге suivre.

I Sire

Je prens la liberté de remercier très humblement Votre Majesté de la Grâce qu' Elle a bien voulu m'accorder en ordonnant à Monsieur le Senateur et Ambassadeur extraordinaire Cederhielm qu'il solicita à la Cour de Russie pour la liberté de mon pauvre Mary. Le sieur Baptiste Savary*) m'a apporté la nouvelle qu'on a accordé et ordonné que mon mary soit ramené de Jakutska à Moskou, ou il restera, sans avoir la liberté de sortir hors de leurs Etats, à moins que je ne vienne moi même avec mes enfans ; ainsi je me trouve obligé encore de supplier très humblement Votre Majesté pour qu' Elle donne ces ordres qu'on finisse mes affaires afin que je sache à quoi m'en tenir. Et je me flatte que Votre Majesté aura encore assez de bonté de donner ces ordres

*) Він був псрекяадчпком турецького посла Мустафа аґи, котрий в р. 1727 звідав Стокгольм.Родина Войнаровських в Швеції

дуть дня мене такі ласкаві і дадуть наваг, щоби іиністрн і надалі ста-рали са о цілковитії увільненю його чоловіка".

Маю честь і т. д. Анна Воішаровська.

Подібні ж прошена повторяли ся в роках 1728 і 1730, але доія Войнаровського була рішена невідклично. Про зменшене нелюдської кари, яку наложили на него, не могло бути S мови; небіж Мавени, едеїантний рицар гарної Аврори Кеніїс-марк, перед котрої повабом міг встояти лише такий чоловік як Еароль XII, погиб для людської памяти в снігових, зимних степах Сибіру, і лише припадок захотів, щоби в р. 1737 Войнаровського пвідкрив" німець ї. Ф. Міллер, котрий подорожував в наукових цїзях російської академії наук, — иотрясаюча стріча, яку використав поетично поет-декабріст Рилєєв.

В сій сумній пригоді фіїуруе також Андерс Гелленберї, слуга Войнаровського. 18 жовтня 1723 він доносить и Петер-бурїа шведському королеви, нїби російська воєнна колеїія дістала наказ відправити Войнаровського як найскорше на Сибір. Він мав для такої великої подорожи лише одного коия і знаходить ся в крайній нужді ; через те Гелленберї заклинав короля, щоби він уділив вигнанцеви якусь підмогу. Понадто Гелденберї просив, щоби король мав в своїй опіці жінку і діти Войнаровського також по смерти його.

Пізнїйше Гелленбері прибув до Швеції і тут, здавть ся, добрі відносини між ним і родиною Войнаровського значно охолонули. Гелленберї підносить претенсію на 100 дукатів, котрі, як він твердить, повичила в нього теща Войнаровського в То-больску ; отже він жадає звороту тої суми враз із 5% річно. Коли Войнаровська не признала того довгу, то Гелленберї роспочав проти неї процес і суд засудив Войнаровську на заплату довгу, наколи б позовник міг потвердити своє жадане документами. В прошеню до шведського короля в р. 1730 Анна Войнаровська згадує, що її фінансові відносини погіршили ся „черев процес в певним Андерсом Гелленберїом, котрий твердить, що

pour que ses Ministres continuent de soliciter pour l'entière liberté de mon Maiy.

J'ai l'honneur d'etre avec un profond respect Sire de Votre Majesté la plus humble, la plus soumise et très humble servante Anne de Woynarowska.

si

він служив сім літ в його любого чоловіка", і що вона „мусї-тиме виплатити йому вначну суму". В р. 1736 королівське правительство узнало правильність рішена суду і графиня була вкушена виплатити 100 дукатів.

Войнаровська мала в Стокгольмі в своїй службі козака, котрий попав в руки шведів як бранець і котрого увільнили на її прошеня. То прошене, котре було полагоджене прихильно 29 липня 1721 року і в котрім єсть згадка про смерть її батька (Мировича) в Їотенбурїу, знаходить ся в оріїіналї в шведськім державнім архіві:

Вельможному Панове графови... і т. д. (Ляґерберґови).1) Вельможний Пане !

Перед якимсь часом один в тих російських бранців, котрі часом ходять по жебрах, вавитав також і до пене ; він родовитий козак, іме-нем Семен Вейґерін, був відданні мого блаженної паияти батька в його дібрах на Україні, потону служив в батьковій світі і наприкінці дістав ся равої в ним в полон при Ляховичах і був привевений до Швеції. Вія віставав в Ґотеибурґу при моїм бл. памяти батькова аж до його сперти і доперва потому помістили його равом в иншими російськими бранцями. Тому що я чужинка і не розумію явпка сього краю, а внов менї дуже трудно обійти ся бев таких слуг, а котрими я погла би поровумівати ся, то прошу покірно, щоби Ваша Ексцелєнція вволили покавати мені ласку і причинити ся до того, щоби висше вгаданий ковак був увільнений і міг вступити в службу до мене; ва таку особливу ласку вістаю в повній покірности і т. д. Аина Войнаровська.

') Hochgeboriier Herr Graf, Reichsrath, Feldmarschal, General Gouverneur und Praesident (Lagerberg).

Gnädiger Herr!

Es bat vor einiger Zeit einer von denen russischen Gefangenen, ^so bissweilen betteln gehen, gleichfalls hier bey mir angesprochen, welcher ein gebohrener Cosack, Nahmens Simon Wäygärin, der da ein Un-terthan von meines seeligen Vaters Güthern aus Ukraina, auch hernach bey dessen Equipage gedienet und zugleich mit Ihm in Lachovice ist gefangen und mit Ihm hierher nacher Schweden ist geführt worden. Wie er dann auch bis zu meines seeligen Vaters Todte in Gottenburg bei Ihm geblieben und hernach erstlich unter die anderen Russischen Gefangenen gebracht worden. Da ich nun hier ein Frembdling und dieses Landee Sprache nicht verstehe, hingegen es mir sehr schwer fült ohne Dienstleuthe, mit denen ich nicht sprechen kan, zu seyn; ergehet hierdurch mein untertänigstes Bitten, Ewr HochgräflL Excellence geruhen die Gnade an mir zu haben und zu verhelfen, dass ich oben bemeltenРодина Войнаровських в Швеції

|17

Оправдані, а «ose S неоправдані жаданя, які ставиха родина Войнаровського до шведського правительства sa гроші, „позичені" Каро леви XII на Україні і в Бендерах його союзником, з котрого Каролеви XII не прийшло корнети, піддержував рівнож син Андрія Войнаровського Станислав. Той син, що студіював в сенинари в Вроцлаві і потім через 18 місяців право в Лїн-ду, прибув зі своїй домовин учителем Іваном де Рінїом з Австрії в Стокгольм до мами, котра хотіла, щоби син продовжував тут свої університетські студії, і зосібна мала гамір вислати його в заграничну подорож „pour voir le monde" (аби ввидів світа). Аби покрити кошти такої подорожи Войнаровська пред-ложила в р. 1735 новий довжний запис Бароля ХП „de glorieuse memoire" (славної памяти). Одночасно просила вона для свого сина, жадного „образувати ся в науках" (se former dans les exercices), пашпорт до Франції і в р. 1738 молодий Вой-наровський дістав новий пашпорт, важний для подорожи до Німеччини і Польщі.

При закінченю шведсько-російської війни в р. 1743 осмі-лив ся Войнаровський junior поставити до шведського прави-тельства жадане, щоби справа увільнена його батька ') і повернена родинних маєтків на Україні була піднесена в прелімінарнім договорі покою, — два дражливі питана, якими шведське

правительство не схотіло займати ся. Войнаровський просив навіть видати йому пашпорт до Або (Фінляндія), аби „упорядкувати свої справи при заключеню покою".

В тім самім році (1743) він накидав са шведському пра-витеїьству ще раз, а саме просив надати йому титул шведського графа, на що правительство не візволило, бо вважало справу Войнаровського за полагоджену відшкодованем в готівці і в великім маєтку Тіннельсе (Tynnelsö). В письмі з 3 мая 1743 Войнаровський дякує за королівську опіку і ласку, але висказуе жаль, що „в російських міністрів помітна велика нехіть до

Cosacken frey und zu meinem Diensten los bekommen möge, wie ich vor solche sonderbare Güthe in aller Unterthänigkeit verharre Ewr Hochgräfl. Excellence

unterthänigst themüthigste Dienerin Anna Woynarowska.

') Мавпо відомосте, що Воинаровсьвии вмер в Якутеку ще 1740 р. Або ся звістка неправдива, або син не вдав ще під той час про сиерть свого батька.20

мене, в чім я переконав ся особливо перед двома ровами, коли підчас мого побуту в Польщі робив иаходи прийти знов в посідане дібр мого батька, яві находять ся в тім краю; дотичні міністри не тілько перешкодили тому, хоч я і без того не ді-знавав великої прихильности зі сторони Річи Посполитої і її властий, а навіть дали] недвозначно зрозуміти, що я повинен побоювати ся таких самих пригод і нещасть, яких на халь мусів дізнати мій батько. Тому що, наймилостивійший королю, за вірність і непохитну привязаність до шведської держави, яких довід дав мій батько і цїла його родина, нас спіткала тяжка недоля, — бо батько знаходить ся в далекім засланю, без надії виратувати ся звідти, а ми втратили все наше майно,— прошу покірно, щоби Ваша королівська Величність зволили, для потіхи в тав великім нещастю, надати мені гонори і титул шведського графа" *).

Ще в р. 1751 Станислав Войнаровський підносив нові претенсії до шведської державної каси, але ті претенсії відразу зложені були ad acta. Сим закінчуеть ся остаточно історія не-долї мазепинцїв в Швеції.

Поза жаданями до Швеції енеріїчна пані Войнаровська не занедбувала инших своїх фінансових справ. В Варшаві мала вона брата, полковника Федора Мировича, і поручала йому (в Тіннельсе, в р. 1733) піддержувати її претенсії на маетно-сти в Польщі. То були : а)

1) Село Маковичі я приналежностями, коло Володиіирця на Во-лини, котре належало до матери мого чоловіка Войнаровського.

2) Село Мавепинцї в воєводстві Київськім, котре належало гетьма-нови Іванови Мазепі, дядькови ного чоловіка.

3) Ище одно село, котре мав бути положене в Брацлавськім воєводстві і в Житомирськім новіті.

В тій самій інструкції вона уповажняв свого брата роз-слїдити, що дїеть ся 8 сумою, котра „була позичена на село

I Оріґінал написаний по шведськи.

2) 1) „La terre Mokovicze cum attinentiis proche Wlodomircze en Volhynie, qui appartenoit à la mere de mon mari Stanislas de Woina-rowski".

2) „La terre Mazepince située au palatinat de Kiovie, qui appartenoit ci-devant au grand-general Jean Mazeppa oncle de mon mari".

3) „Une autre terre qui doit être située dans le Palatinat Braclaf-skij et au district de Zetomirski".

Острівської ординації і котра, о скілько мені відомо, мав досягати висоти 80.000 польських золотих або фльорінів, що мав позичити покійний гетьман Маеena".

Про господарованє Войнаровської на Тіннельсе знаємо лише, що вона продала мідяний дах вамку і черев те розвалила ся ка-мяна будова. В 1740-их роках вона покинула Швецію на завше, продавши Тіннельсе королеви Фрідріхови І, котрий подарував той замок своїм нешлюбним дітям, графам фон Гессенштайнам.

Про дальшу долю Войнаровської шведські державні архіви

не знають нічого; вона мала вернути ся на Україну.

* *

*

Боли ввяти під роввагу, як вичерпані були фінансові засоби Швеції черев двадцятилїтну війну, то — на мій погляд — треба подивляти вірність моральному і юридичному зобовя-заню, з якою шведське правительство старало ся задовольнити „орієнтальних" кредиторів марнотратного короля ; а рівно гідна подиву терпеливість, 8 якою були прийняті і забезпечені в Швеції ті безперечно заслугуючі на змилованв чужинці 8 далекої України. Не можна заперечити, що мазепинці, в першій лінії небіж і близші спадкоємці* Мазепи, мали юридичне право на зворот великих грошевих сум, які позичив Баролеви XII Ма-8епа, а для Швеції являло ся безперечно довгом чести заплатити, по мірі своїх сил, довги короля-героя. Одначе тут треба взяти під розвагу дві обставини : 1) Чи мала шведська держава відповідати sa всї довги, яких наробив король в Турції особисто, полягаючи на своїй абсолюти стичній сажово пї, при новім „конституційнім" режімі? 2) Звідки походили позичені Мазепою гроші ? Чи треба вважати ті гроші приватною власністю Мазепи, котрою могли би роспоряжати довільно його спадкоємці, чи вони були ввяті, хоч би в часті, з вапорожської військової каси?

Не хотячи вдавати ся в бливше розслїджуванє тих питань, я не можу одначе не вказати, що до другого пункту, на деякі папери в шведськім державнім архіві, котрі ставлять пре-тенсії родини Войнаровського почасти в сумнів. Річ йде про 60.000 дукатів, котрі Бароль XII дістав від Мазепи ще на Україні перед Полтавською битвою і котрі Анна Войпаровська зажадала виключно для себе самої і свого чоловіка. Одначе з листів Орлика, писаних до шведського короля і членів королївської ради, виходить ясно, що на його думку ся сума де була22

приватною власностию Мазепи, а значить родина Войнаров-ського не могла мати ніякої правної претенсії до тих грошпй. В офіціальнім письмі Орлика г р. 1719 говорить ся:1)

„Рішене Вашої Королївської Величности, котре було повзяте в справі пана Войнаровського і котре я послушво шаную, не зачисляв 60.000 до приватного майна гетьмана Мазепи, але виключав їх в того іайна. Тому що 60.000 не були привезені до Бендер, але позичені при Будичпві з публичної каси, по нараді гетьмана зі старшиною і за її згодою, то вони не можуть бути вчислювані до приватних засобів, а значить і до спадщини пана Войнаровського".

В иншім письмі з 15 марта 1720 р. Орлик вертае до справи, як була передана сума 60.000 дукатів в Будичині іе-неральмаборовп Ляїеркронови в присутности шведського воєнного комісара фон Сольдана :а)

„З власних васобів вав гетьман пало або и пе пав нічого (?), бо свов майно : золото, срібло, дорогоцїнности, навіть дорогі строї він перепіс для безпечносте до лідво укріпленого Білоцерковського замку, до того» та твердиня дістала ся в руки царя,— що гнав і посвідчив пан Войнаровський як в своїх листах, котрі находять ся у мене в руках, так і перед комісією, яку зарядив блажеппої паняти король в Бендерах. Понадто, роспоряджаючи своїми приватними фондами, не потребував гетьман засягати від нас

ні ради, ні вгоди".

Непохлїбний для Войнаровського погляд, який мав на него Орлик і який що до Анни Войнаровської поділяла також Ор-

J) „Die Sentence Ew. Königl. Maytt., die in der Sache des Herrn Woynarowski gefallet worden und von mir ehrerbietigst verehret wird, schliesset die 60.000 nicht mit ein in die Privatgüter des Feldherrn Mazeppa, sondern schliesset sie vielmehr darvon aus... Da nun die 60.000 nicht mit nach Bender gebracht worden, sondern zu Budizin aus der publiquen Cassa nach vorhergegangener Berahtschlagung des Feldherrn mit den Officiren und deren Consens ausgeliehen worden, so können nicht zu den Privatmitteln, folglich auch nicht zur succession des Herrn Woynarowskij gerechnet werden".

') „Von eigenen Mitteln hatte der Feldherr wenig oder nichts (?), insonderheit da sein Eigenthumb an Gold, Silber, Kleinnodiyen, sogar auch an köstlichen Kleidern, welches Er Sicherheit halber in das wohlbefestigte Schloss Bialoczernaw (?) gebracht hatte, sonst die Festung selbst in die Hände des Czaren verviel, wie der Herr Woynarowski sowohl mit seinen Briefen, die ich zur Hand habe, als auch mündlich an der von dem Hochsehl. Könjge zu Bender angeordneten Commission gestanden und bekant hat. Überdem bedurfte auch der Feldherr zu der Disposition seines eigenen Privat Geldes weder unsere Rahts noch Beyfalles",Родина Войнаровських в Швеції |17

ликова жінка, знайшов сильний вправ в листї до шведського короля 8 13 падолиста 1719 р. в отсих словах:1)

вВойнаровський, в противности 8 правом і обичаями, пав в своїх руках всі нубличні фонди, завдяки ласці і помочи своїх приятелів, яких він зєднав собі перекупством. Я мовчав, хоч цїла моя істота вояка протестувала проти того мовчаня".

Як відомо, Мазепа, 8 легко зрозумілих причин, був мало люблений серед запорожців. Як новий доказ того я педаю на прикінці один документ 8 переховуваних в шведськім державнім архіві паперів Орлика, котрий був залучений при письмі до надвірного канцлера фон Міллєрна. То відпис листа, писаного полковником Бистрицким, котрий вмер в Бендерах, до Ба-роля XII бевпосередно перед „Калабаликом". Сей відпис дістав Орлик від сина Бистрицкого, sa кілька день перед смертю автора, привів його з собою до Швеції і вислав 12 жовтня 1717 р. в Хрістіанстада до Стокгольма:2)

Найяснїйший Королю, Всемилостивий Пане!

Не через що инше стратив я мою милу жінку, дїтий і майно, як лише для в Бові почиваючого гетьмана Мазепи, бо я не врадив його, бувши два рави висланий 8 листами до Вашої Королівської Величности, і був в службі при Мавепі сорок лїт, а тепер вельможний пан Войнаровський пустив те в непамять і лише вводить мене обіцянками, хоч моя жінка споріднена була в ним кровю, бо Мазепа був її вуйко, і вона приходила ся вельможному панови Войнаровському тїткою в дому Городиских. Спершу приобіцяв він був дати менї сто дукатів, бо я допо-

1) „Vojnarovsky hatte, gegen jedes Recht und gegen gewöhnliche Sitte, alle publiquen Mittel, durch die Gunst und Hülfe seiner käuflich erworbenen Freunde, inne. Ich schwieg hierzu still, obgleich mein ganzes Kriegswesen gegen dieses mein Stillschweigen protestierte" *).

*) Оріґінал писаний по шведськи.

2) Serenissime Rex Domine Clementissime !

Non propter aliumquem piam perdidi uxorem meam, liberos et for-tunam, solum modo propter pie defunctum Ducem Mazeppam, quia ipsum non prodidi, quando fui missus duabus vicibus cum literis ad S-am V-am R-am M-tem et continuavi servitia mea apud Mazeppam perspatium qua draginta annorum, nunc autem Magnificus

Dominus Woynarowskij imme-mor est hujus et solum me promissis eludit, quamvis mea uxor fuit sanguine cum ipso iuncta, quoniam Mazeppa fuit ipsius Avunculus, et mea uxor Magnifico D-no Woynarowski Matertera ex domo Horodiscio-rum. Promisit mihi ab initio aliquot centum ducatos dare, quoniam ipsum fulcivi in possidendo thesauro, quando dedi specificationem redituum,108 Альфред бнсеіі

міг йому прийти в посідане скарбів, давши викав доходів в Бові почив-шого гетьмана Мавепи і потвердивши, що то не публичне добро, лиш приватне гетьмана Мазепи. А коли б я зігнав правду, то ствердив би як річ певну, що Мавепа посідав скарби трех гетьманів, Брюховецьвого, Многогрішного і Самойловича, а також трех синів Самойловича, Семена, Григорія, котрому цар стяв голову в Сївску, і Якова, засланого на Сибір ; скарби всіх тих осіб нові стали при Мазепі. Публичні гроші в аренд були в Мазепи, а по смерти гетьмана дістав всі ті публичні скарби і клейноди вельможний пан Войнаровський ; між тим того майна в Бові почиваючий гетьман Мазепа не привіз 8 собою на Україну, бо кошовий Сїрко вислав його бідно вбраного в Батурин до гетьмана Самойловича; піввїйше ж відправили його в Батурина до Москви. По повороті ввідти був він при гетьмані Самойловичеви в придворній службі пятнадцить літ, по чому Самойлович поставив його генеральним осаулом і на тім уряді' був він шість літ; а коли гетьман Самойлович засланий був на Сибір, то Мавепа дістав по нему гетманське достоїнство і перейняв всї ті скарби публичної каси".

На тім кінчу я сю студію, до котрої матеріал взятий з відділів Cossacica, т. II, і Biographica, л. W, шведського державного архіва.

pie defuncti Ducis Mazeppae, attestando non publicum esse thesaurum, sed privatum Ducis Mazeppae, et si veritatem vellem fateri, tunc hoc certissimum esset, quod trium Ducum Mazeppa thesauros possèdent, primi Ducis Brzuchowiecki, secundi Ducis Mnohohryszny, tertij Ducis Samuylowitz, Filiorumq. Samuylowitz trium thesauros etiam accepit, primi Simeonis, secundi Gregorij, quem Tzarus supplicio capitis affecit in Siwsko, tertij Jacobi qui in exilium in Sibiriam pulsus est, quorum omnium omnee thesauri apud Mazeppam remanserunt. Publica etiam pecunia de Arendis apud Mazeppam remansit, post mortem autem Ducis Mazeppae Magnificus Dominus Woynarowski hos omnes thesauros publicos et clenodia accepit, quamvis illos secum non tulit in Ucrainam pie de-functus Dux Mazeppa, quoniam ipsum Koschowy Sirko, solum in una infimae sortis penula misit ad Ducem Samuylowitz Baturinum, qui po-stea missus fuit Moscvam Baturino, et exinde dimissus, fuit apud Ducem Samuylowitz in Avlicis Servitijs quindecim annis, posteaq. creatus fuit ab ipso Generalis Assaul, quo officio fungebatur per spatium sex annorum, postea autem quando Dux Samuylowitz pulsus fuit in exilium in Sibiriam, tunc Mazeppa successit in officium ejus Ducale et thesauros omnes istos publici aerarij ad se recepit.